

**УНІВЕРСИТЕТ СУЧАСНИХ ЗНАНЬ
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису

НАУМЕНКО СЕРГІЙ МИХАЙЛОВИЧ

Прим. № _____

УДК:342.95 (477)

**ДИСЕРТАЦІЯ
АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ВЗАЄМОДІЇ ЕКСПЕРТНИХ
УСТАНОВ З ПРАВООХОРОННИМИ ОРГАНАМИ**

12.00.07 — адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне
право

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук

Дисертація містить результати власних досліджень.
Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають
посилання на відповідне джерело

Науковий керівник —
Пахомов Володимир Васильович,
доктор юридичних наук, професор

Суми — 2019

АНОТАЦІЯ

Науменко С. М. Адміністративно-правові засади взаємодії експертних установ з правоохоронними органами. – *Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. – Університет сучасних знань; Сумський державний університет. – Суми, 2019.

У дисертації наведено теоретичне узагальнення та нове вирішення наукової проблеми – визначення сутності та особливостей адміністративно-правових засад взаємодії експертних установ з правоохоронними органами, що лягло в основу вироблення відповідних пропозицій і рекомендацій щодо їх удосконалення.

Взаємодію експертних установ з правоохоронними органами визначено як засновану на нормах законодавства спільну, узгоджену за цілями, завданнями, часом, місцем та іншими умовами їх діяльність, спрямовану на виконання завдань у сфері кримінального провадження та інших випадків застосування спеціальних знань.

Завдання експертних установ, у тому числі як суб'єктів взаємодії з правоохоронними органами, систематизовано через їх поділ на три групи: 1) завдання з проведення дослідження та надання висновку; 2) завдання як учасника кримінального провадження; 3) завдання з інформаційно-технічного забезпечення криміналістичної діяльності.

З'ясовано функції експертів у сфері взаємодії з правоохоронними органами, які класифіковано на правоохоронні, інформаційні та нормотворчі.

Компетенцію експертів визначено як сукупність закріплених у законодавстві їх прав та обов'язків, необхідних для проведення дослідження на основі спеціальних знань у галузі науки, техніки, мистецтва, ремесла тощо об'єктів, явищ і процесів з метою надання висновку з питань, що є або будуть

предметом судового розгляду. З'ясовано права експерта у сфері взаємодії з правоохоронними органами.

Визначено обов'язки експертних установ як суб'єктів взаємодії з правоохоронними органами, які систематизовано в дві групи: 1) пов'язані з проведенням експертного дослідження; 2) пов'язані з участю в кримінальному провадженні.

Юридичні гарантії діяльності експертів визначено як сукупність встановлених державою та закріплених у законодавстві умов, засобів і способів, що сприяють виконанню поставлених перед ними завдань та забезпечують реалізацію та захист їх прав та законних інтересів. Обґрунтовано, що всі гарантії діяльності експертів при взаємодії з правоохоронними органами доцільно об'єднати в дві групи, а саме: 1) функціональні, які забезпечують ефективну та незалежну діяльність експерта, до яких відносяться: незалежність судових експертів від органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розшування та суду; самостійність експерта при наданні висновку; можливість призначення повторної судової експертизи; право експерта бути присутнім при проведенні розшукових чи слідчих дій; право експерта вимагати надання додаткових матеріалів, необхідних для проведення дослідження; заборона під загрозою відповідальності втручатися в проведення судової експертизи; забезпечення присутності учасників процесу в передбачених законом випадках під час проведення судової експертизи; 2) організаційні, які створюють належні умови для роботи експерта, а саме: належне матеріальне та соціальне забезпечення роботи експерта; інформаційне та кадрове забезпечення експертних установ; закріплення правових засад взаємодії експертних установ з правоохоронними органами.

Юридичну відповідальність експерта визначено як регламентовану законодавством реакцію компетентних державних органів та їх посадових осіб на діяльність експертів з виконання поставлених перед ними завдань та дотримання встановлених законодавством вимог, що виражається в

застосуванні щодо них у встановленому порядку заходів впливу особистого, майнового чи організаційного характеру.

Адміністративно-правовий механізм взаємодії експертних установ з правоохоронними органами визначено як сукупність взаємопов'язаних адміністративно-правових засобів, способів та форм, за допомогою яких здійснюється регулювання спільної діяльності експертних установ з правоохоронними органами. Обґрунтовано, що основними елементами адміністративно-правового механізму взаємодії експертних установ з правоохоронними органами є наступні: адміністративно-правові норми; адміністративно-правові відносини; суб'єкти, наділені відповідними адміністративними повноваженнями; акти реалізації норм права; засоби, способи та форми впливу на суспільні відносини; організаційні елементи забезпечення взаємодії експертних установ з правоохоронними органами.

Встановлено, що основними напрямками взаємодії експертних установ з правоохоронними органами є: проведення судових експертиз та експертних досліджень; залучення експерта до проведення слідчих дій; залучення експерта для надання пояснень; обмін інформацією; проведення спільних науково-методичних заходів.

Під адміністративно-правовими формами взаємодії експертних установ з правоохоронними органами запропоновано розуміти зовнішнє вираження їх погодженої спільної діяльності з виконання поставлених перед ними завдань, що реалізується в межах їх компетенції у встановленому законом порядку з дотриманням певних процедур, та спрямоване на досягнення певних результатів. Виокремлено наступні адміністративно-правові форми взаємодії експертних установ з правоохоронними органами: 1) процесуальні: надання експертних висновків; надання консультацій та роз'яснень з питань, на яких вони спеціалізуються; 2) організаційні: а) правові, серед яких: нормотворчість; прийняття індивідуальних нормативно-правових актів; укладення адміністративних договорів; б) неправові, до яких належать: ведення обліків; обмін інформацією; розробка та виконання спільних планів та програм;

проведення спільних навчань, заходів наукового чи методичного характеру; розробка спільних методичних матеріалів; проведення спільних нарад, колегій тощо.

Під методами взаємодії експертних установ з правоохоронними органами запропоновано розуміти сукупність регламентованих законодавством способів, прийомів та засобів їх спільної діяльності та впливу один на одного з метою виконання поставлених перед ними завдань та досягнення відповідних результатів. З'ясовано, що при взаємодії з правоохоронними органами експерти реалізують наступні групи методів: 1) організаційно-адміністративні, серед яких можна виділити: метод владних приписів; методи контролю; 2) економічні методи, серед яких: методи погодження актів; методи планування; методи інформаційного забезпечення.

До організаційних засад взаємодії експертних установ з правоохоронними органами віднесено: 1) визначення цілей та завдань взаємодії, форм та методів спільної діяльності; 2) нормотворче забезпечення взаємодії; 3) прийняття управлінських рішень, їх виконання та контроль за належним виконанням; 4) планування та оцінка результативності взаємодії; 5) інформаційно-аналітичне забезпечення; 6) фінансове та матеріально-технічне забезпечення; 7) кадрове забезпечення; 8) діловодство. Визначено основні напрямки вдосконалення організаційних засад взаємодії експертних установ з правоохоронними.

Зроблено висновок, що вдосконалення адміністративного законодавства доцільно здійснити за двома напрямками: вдосконалення правової регламентації адміністративно-правового статусу експерта та експертних установ як суб'єктів взаємодії з правоохоронними органами; покращення організаційно-правових засад взаємодії експертних установ з правоохоронними органами. За кожним з указаних напрямків надано обґрунтовані пропозиції щодо внесення змін до законодавства.

З метою вдосконалення адміністративного законодавства у сфері взаємодії експертних установ з правоохоронними органами запропоновано

розробити типові статuti експертних установ за кожним видом судово-експертної діяльності та інструкції з організації їх взаємодії з правоохоронними органами за кожним із напрямків такої взаємодії.

Визначено позитивні риси зарубіжного досвіду залучення експертів до взаємодії з правоохоронними органами, які доцільно запровадити в Україні.

Ключові слова: експерт, експертні установи, правоохоронний орган, взаємодія, завдання, функції, гарантії, відповідальність, адміністративно-правовий механізм, адміністративно-правові форми взаємодії, адміністративно-правові методи взаємодії, організаційні засади взаємодії.

SUMMARY

Naumenko S. M. Administrative and Legal Principles for the Interaction between Expert Institutions and Law Enforcement Agencies. – *Qualifying scientific work as the manuscript.*

The thesis for a candidate's degree by the specialty 12.00.07 – administrative law and procedure; financial law; informational law. – The University of Modern Knowledge; Sumy State University. – Sumy, 2019.

The author of the dissertation has presented theoretical generalization and a new solution to the scientific problem – determining the essence, content and revealing the peculiarities of administrative and legal principles of the interaction between expert institutions and law enforcement agencies, which formed the basis for the development of appropriate propositions and recommendations for their improvement.

The interaction of expert institutions with law enforcement agencies has been defined as a common, agreed upon goals, tasks, time, place and other conditions based on the norms of law, their activities aimed at fulfilling the tasks in the field of criminal proceedings and other cases of application of special knowledge.

Tasks of expert institutions, including as subjects of the interaction with law enforcement agencies, have been systematized through their division into three groups: 1) the task on conducting research and providing a conclusion; 2) the task as

a participant in criminal proceedings; 3) the task on informational and technical support for forensic activity.

The author has clarified the functions of experts in the field of the interaction with law enforcement agencies, which are classified in law enforcement, information and rule-making.

The competence of experts has been defined as a set of their rights and obligations established in the legislation for conducting research on the basis of special knowledge in the field of science, technology, art, crafts, etc. objects, phenomena and processes in order to provide an opinion on the issues that are or will be the subject matter of a trial. The rights of an expert in the field of the interaction with law enforcement agencies have been clarified.

The author has determined the duties of expert institutions as subjects of the interaction with law enforcement agencies, which have been systematized in two groups: 1) related to carrying out expert research; 2) involved in participating in criminal proceedings.

The legal guarantees of the activities of experts have been defined as a set of conditions, means and methods established by the state and enshrined in the legislation, which facilitate the fulfillment of the tasks assigned to them and ensure the realization and protection of their rights and legitimate interests. The author has substantiated that all guarantees of the activity of experts while cooperating with law enforcement agencies should be combined into two groups, namely: 1) functional that provide effective and independent activity of an expert, which include: independence of forensic experts from the agencies conducting operative and search activities, agencies of pre-trial disposition and courts; independence of an expert in providing a conclusion; the possibility of appointment of repeated forensic expert examination; the right of an expert to be present during the conduction search or investigative actions; the right of an expert to request the provision of additional materials necessary for conducting research; ban under the threat of liability to interfere into conducting forensic examination; ensuring the presence of process participants in cases stipulated by the law while conducting forensic expert examination; 2)

organizational that create the proper conditions for an expert's work, namely: proper financial and social security of an expert; information and staffing of expert institutions; consolidation of legal principles of the interaction between expert institutions and law enforcement agencies.

The legal responsibility of an expert has been defined as the the reaction of competent state agencies and their officials regulated by the legislation to the activities of experts on the performance of tasks assigned to them and compliance with the requirements established by the law, which is expressed in applying the measures of influence of personal, property or organizational nature to them in accordance with the established procedure.

The author has defined administrative and legal mechanism of the interaction between expert institutions and law enforcement agencies as a set of interrelated administrative and legal means, methods and forms, which assist in the regulating joint activities of expert institutions with law enforcement agencies. It has been substantiated that the main elements of administrative and legal mechanism of the interaction between expert institutions and law enforcement agencies are the following: administrative and legal norms; administrative and legal relations; subjects possessing appropriate administrative powers; acts on implementing the law norms; means, methods and forms of influence on social relations; organizational elements of guaranteeing the interaction between expert institutions and law enforcement agencies.

It has been established that the main areas of the interaction between expert institutions and law enforcement agencies are: conducting forensic examinations and expert studies; involving an expert in conducting investigative actions; involving an expert to provide explanations; information exchange; carrying out joint scientific and methodical activities.

The author has offered to understand the external expression of the agreed joint activities between expert institutions and law enforcement agencies as administrative and legal forms of their interaction in order to perform their tasks, which are

implemented within their competence in the manner prescribed by the law, with observance of certain procedures and aimed at achieving certain results.

The author has singled out the following administrative and legal forms of the interaction between expert institutions and law enforcement agencies: 1) procedural: provision of expert opinions; providing advice and explanations on the issues they are specialized in; 2) organizational: a) legal, among them: rule-making; adoption of individual legal acts; conclusion of administrative agreements; b) illegal, which include: keeping records; information exchange; development and implementation of joint plans and programs; conducting joint instructions, scientific or methodological activities; development of joint methodological materials; holding joint meetings, collegiums.

The author has offered to understand under the methods of the interaction between expert institutions and law enforcement agencies, the totality of legally regulated methods, approaches and means of their joint activity and influence on each other in order to fulfill the tasks set for them and to achieve the corresponding results. The author has clarified that experts, while cooperating with law enforcement agencies implement the following groups of methods: 1) organizational and administrative, where one can distinguish: the method of power regulations; control methods; 2) economic methods, among which: methods of approval of acts; planning methods; methods of information support.

The organizational principles of the interaction between expert institutions and law enforcement agencies include: 1) the definition of objectives and tasks of the interaction, forms and methods of joint activity; 2) rule-making interaction; 3) the adoption of management decisions, their implementation and control over their proper execution; 4) planning and evaluating the effectiveness of the interaction; 5) information and analytical support; 6) financial and logistical support; 7) staffing; 8) recordkeeping. The basic directions of improving organizational principles of the interaction of expert institutions with law enforcement have been determined.

It has been concluded that improvement of administrative legislation is advisable to implement in two directions: improvement of legal regulation of

administrative and legal status of an expert and expert institutions as subjects of interaction with law enforcement agencies; improvement of organizational and legal principles of interaction between expert institutions and law enforcement agencies. Substantiated propositions for amending the legislation have been provided for each of the aforementioned directions.

In order to improve administrative legislation in the field of the interaction between expert institutions and law enforcement agencies, the author has offered to develop standard statutes of expert institutions for each type of forensic and expert activity and instructions for organizing their interaction with law enforcement agencies according to each of the directions of such interaction.

The positive features of international experience of attracting experts to the interaction with law enforcement agencies, which are expedient to introduce in Ukraine, have been determined.

Key words: an expert, expert institutions, law enforcement agency, interaction, tasks, functions, guarantees, responsibility, administrative and legal mechanism, administrative and legal forms of interaction, administrative and legal methods of interaction, organizational principles of interaction.

Список публікацій здобувача

1. Наumenко С. М. Завдання експертних установ як суб'єктів взаємодії з правоохоронними органами. *Юридичний бюлетень*. 2017. № 5. Т. 3. С. 256–261.
2. Наumenко С. М. Адміністративно-правові форми взаємодії експертних установ з правоохоронними органами. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2017. Вип. 43. Т. 4. С. 184–189.
3. Наumenко С. М. Юридическая ответственность эксперта при взаимодействии с правоохранительными органами. *Право и закон (Кыргызская Республика)*. 2018. № 3. С. 39–43.
4. Наumenко С. М. Щодо змісту адміністративно-правового механізму взаємодії експертних установ з правоохоронними органами. *Юридичний бюлетень*. 2018. № 6. С. 155–160.

5. Науменко С. М. Організаційні засади взаємодії експертних установ з правоохоронними органами. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2018. № 1. Т. 2. С. 156–161.

6. Науменко С. М. Компетенція експертів як суб'єктів взаємодії з правоохоронними органами. *Європейські перспективи*. 2019. № 1. С. 49–55.

7. Науменко С. М. Адміністративно-правові методи взаємодії експертних установ з правоохоронними органами // Правове забезпечення політики держави на сучасному етапі її розвитку: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 4–5 березня 2016 р.). Харків: Східноукраїнська наукова юридична організація, 2016. С. 47–50.

8. Науменко С. М. Юридичні гарантії діяльності експертів як суб'єктів взаємодії з правоохоронними органами // Вплив юридичної науки на розвиток міжнародного та національного законодавства: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 17–18 лютого 2017 року). Харків: ГО «Асоціація аспірантів–юристів», 2017. С. 48–51.

9. Науменко С. М. Функції експертних установ як суб'єктів взаємодії з правоохоронними органами // Людина і закон: публічно-правовий вимір: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Дніпро, 5–6 жовтня 2018 р.). Дніпро: ГО «Правовий світ», 2018. С. 63–66.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	14
РОЗДІЛ 1 АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС ЕКСПЕРТНИХ УСТАНОВ ЯК СУБ'ЄКТІВ ВЗАЄМОДІЇ З ПРАВООХОРОННИМИ ОРГАНАМИ.....	23
1.1. Система правоохоронних органів, які взаємодіють з експертними установами.....	23
1.2. Завдання та функції експертних установ як суб'єктів взаємодії з правоохоронними органами.....	36
1.3. Компетенція експертних установ як суб'єктів взаємодії з правоохоронними органами.....	49
1.4. Юридичні гарантії та юридична відповідальність експертних установ як суб'єктів взаємодії з правоохоронними органами.....	61
Висновки до розділу 1.....	74
РОЗДІЛ 2 АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ ВЗАЄМОДІЇ ЕКСПЕРТНИХ УСТАНОВ З ПРАВООХОРОННИМИ ОРГАНАМИ.....	79
2.1. Сутність та структура адміністративно-правового механізму взаємодії експертних установ з правоохоронними органами.....	79
2.2. Напрямки взаємодії експертних установ з правоохоронними органами.....	95
2.3. Адміністративно-правові форми та методи взаємодії експертних установ з правоохоронними органами.....	106
2.4. Організаційні засади взаємодії експертних установ з правоохоронними органами.....	126
Висновки до розділу 2.....	138

РОЗДІЛ 3 НАПРЯМКИ УДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВЗАЄМОДІЇ ЕКСПЕРТНИХ УСТАНОВ З ПРАВООХОРОННИМИ ОРГАНАМИ.....	141
3.1. Зарубіжний досвід організації взаємодії експертних установ з правоохоронними органами та можливості його використання в Україні.....	141
3.2. Удосконалення адміністративного законодавства, яке регулює взаємодію експертних установ з правоохоронними органами.....	151
Висновки до розділу 3.....	160
ВИСНОВКИ.....	164
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	171
ДОДАТКИ.....	195

ВСТУП

Актуальність теми. Проголошений в Україні курс на розбудову демократичної та правової держави визначає пріоритетним напрямком її діяльності утвердження та охорону прав, свобод та законних інтересів людини, прав та інтересів юридичних осіб, суспільства та держави. Виконання даного завдання покладається на спеціально утворені правоохоронні органи, які діють від її імені та наділяються необхідним комплексом прав та обов'язків. Саме вони повинні забезпечувати захист життя та здоров'я людини, непорушність її прав, охорону власності, зміцнювати режим законності та правопорядку в державі. Ефективна та кваліфікована правоохоронна діяльність вимагає від правоохоронців повсякденно застосовувати комплекс знань, у тому числі зі спеціальних галузей, якими володіють експерти. Саме взаємодія експертних установ з правоохоронними органами покликана забезпечити повний та об'єктивний розгляд справ, швидке та кваліфіковане вирішення питань, розв'язання яких вимагає застосування спеціальних знань.

Адміністративно-правові засади такої взаємодії покликані забезпечити належний стан правового та організаційного забезпечення реалізації вказаними суб'єктами спільних заходів у сфері правоохоронної діяльності, визначити основні форми та методи виконання спільних завдань та забезпечити їх належне виконання. В умовах сьогодення такі адміністративно-правові засади потребують перегляду та вдосконалення, у тому числі з урахуванням національного та зарубіжного досвіду організації взаємодії експертних установ з правоохоронними органами.

Загальні питання діяльності правоохоронних органів досліджені в наукових працях таких вчених як С. М. Алфьоров, І. В. Арістова, О. М. Бандурка, О. І. Безпалова, В. Т. Білоус, М. Г. Вербенський, В. В. Галуцько, Ю. В. Гаруст, В. А. Глуховець, І. П. Голосніченко, Б. В. Деревянко, О. В. Джафарова, В. О. Заросило, І. В. Зозуля, Т. А. Кобзева, В. В. Ковальська, В. К. Колпаков, А. Т. Комзюк, В. Т. Комзюк, С. Ф. Константинов, Т. М. Кравцова, І. О. Кравченко, А. М. Куліш, В. І. Курило, Р. С. Мельник, О. М. Музичук, В. О. Невядовський,

В. О. Негодченко, В. І. Олефір, В. В. Пахомов, Т. О. Проценко, О. М. Рєзнік, О. Ю. Салманова, О. Ю. Синявська, В. В. Сокурено, М. В. Старинський, С. Г. Стеценко, В. В. Сухонос, В. І. Фелик, І. М. Шопіна, О. Н. Ярмиш та ін. Вирішенню проблемних питань експертної діяльності присвятили наукові праці В. В. Архипов, А. Б. Габриянчик, С. Г. Гаспарян, Л. М. Головченко, В. Г. Гончаренко, А. В. Іванов, О. М. Ключев, О. С. Кофанова, О. А. Кравченко, О. В. Матвєєвський, Г. Г. Мумінова-Савіна, В. М. Петровський, П. І. Репешко, О. В. Ринкова, Е. Б. Сімакова-Єфремян, В. В. Хоша, В. М. Шерстюк, М. Г. Щербаковський, О. Ю. Ярчук та ін. Однак, незважаючи на значну кількість праць із досліджуваної проблематики, комплексне дослідження адміністративно-правових засад взаємодії експертних установ з правоохоронними органами в сучасній правовій науці відсутнє.

Таким чином, необхідність удосконалення взаємодії у правоохоронній сфері, недостатня розробленість теоретичних положень, недосконалість правового регулювання означених питань обумовлюють актуальність дослідження адміністративно-правових засад взаємодії експертних установ з правоохоронними органами.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами.

Дисертаційне дослідження виконане відповідно до Стратегії сталого розвитку «Україна–2020», схваленої Указом Президента України від 12.01.2015 р. № 5/2015, Стратегії розвитку наукових досліджень Національної академії правових наук України на 2016–2020 рр., затвердженої постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 03.03.2016 р., Пріоритетних напрямів наукових досліджень Університету сучасних знань на 2017–2022 рр. (протокол Вченої ради Університету сучасних знань № 3 від 08.12.2016 р.).

Мета і завдання дослідження. Мета дисертаційного дослідження полягає в тому, щоб на основі аналізу чинного законодавства України і практики його реалізації, досвіду правового регулювання діяльності експертних установ зарубіжних країн визначити сутність та особливості адміністративно-

правових засад взаємодії експертних установ з правоохоронними органами, а також шляхи їх удосконалення.

Для досягнення вказаної мети в дисертації необхідно було вирішити такі основні завдання:

- визначити систему правоохоронних органів, які взаємодіють з експертними установами;
- узагальнити завдання та функції експертних установ як суб'єктів взаємодії з правоохоронними органами;
- розкрити компетенцію експертних установ та визначити їх права та обов'язки при взаємодії з правоохоронними органами;
- встановити юридичні гарантії експертних установ у взаємовідносинах з правоохоронними органами;
- визначити зміст та особливості юридичної відповідальності експертів;
- окреслити сутність та структуру адміністративно-правового механізму взаємодії експертних установ з правоохоронними органами;
- виокремити основні напрямки взаємодії експертних установ з правоохоронними органами та визначити порядок їх реалізації;
- систематизувати адміністративно-правові форми та методи взаємодії експертних установ з правоохоронними органами;
- встановити організаційні засади взаємодії експертних установ з правоохоронними органами;
- опрацювати зарубіжний досвід організації взаємодії експертних установ з правоохоронними органами та визначити можливості його використання в Україні;
- обґрунтувати основні напрямки вдосконалення адміністративного законодавства, яке регулює взаємодію експертних установ з правоохоронними органами.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у сфері взаємодії експертних установ з правоохоронними органами.

Предметом дослідження є адміністративно-правові засади взаємодії

експертних установ з правоохоронними органами.

Методи дослідження. Методологічну основу роботи становлять загальнонаукові і спеціальні методи та прийоми наукового пізнання. Гносеологічний метод було використано під час з'ясування змісту та особливостей взаємодії експертних установ з правоохоронними органами, поняття та ознак адміністративно-правового механізму такої взаємодії, її адміністративно-правових форм та методів, організаційних засад (підрозділи 1.1, 2.1, 2.3, 2.4). Формально-юридичний метод використано під час аналізу нормативно-правових актів, що регулюють взаємодію експертних установ з правоохоронними органами (підрозділи 1.2–1.4, 3.2). Структурно-функціональний аналіз використано під час визначення системи правоохоронних органів, що взаємодіють з експертними установами, структури адміністративно-правового механізму такої взаємодії, з'ясування завдань та функцій експертних установ, їх компетенції, напрямків діяльності, дослідження адміністративно-правових форм та методів такої взаємодії (підрозділи 1.1, 1.2, 1.3, 2.2, 2.3). Використання порівняльно-правового методу дозволило визначити позитивні риси зарубіжного досвіду взаємодії експертних установ з правоохоронними органами та можливості його використання в Україні (підрозділ 3.1). Аналітичний метод надав можливість охарактеризувати сучасний стан адміністративно-правових засад взаємодії експертних установ з правоохоронними органами та запропонувати напрямки вдосконалення законодавства, що регулює вказані правовідносини (підрозділ 3.2).

Науково-теоретичне підґрунтя для виконання дисертації становлять наукові праці фахівців у галузі філософії, загальної теорії держави і права, адміністративного права та процесу, кримінального процесу, інших галузевих правових наук, у тому числі зарубіжних дослідників. Нормативною основою дисертаційного дослідження є Конституція України, міжнародні договори та угоди, закони та підзаконні нормативно-правові акти, що визначають адміністративно-правові засади взаємодії експертних установ з правоохоронними органами. У ході дисертаційного дослідження було також

використано законодавство деяких зарубіжних країн, досвід яких щодо взаємодії експертних установ з правоохоронними органами може бути використаний в Україні. Інформаційну та емпіричну основу дисертаційного дослідження становлять узагальнення практики діяльності експертних установ, довідкові видання, статистичні матеріали.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що представлена дисертація є одним із перших комплексних досліджень, в якому на основі аналізу доктринальних підходів, правового регулювання і практики взаємодії експертних установ з правоохоронними органами визначено сутність, зміст та розкрито особливості адміністративно-правових засад такої взаємодії, а також надано обґрунтовані пропозиції щодо вдосконалення національного законодавства у досліджуваній сфері.

У результаті проведеного дослідження сформульовано низку нових концептуальних наукових положень та висновків, запропонованих особисто здобувачем. Основні з них такі:

вперше:

- взаємодію експертних установ з правоохоронними органами визначено як засновану на нормах законодавства спільну, узгоджену за цілями, завданнями, часом, місцем та іншими умовами їх діяльність, спрямовану на виконання завдань у сфері кримінального провадження та інші випадки застосування спеціальних знань;

- виокремлено адміністративно-правові форми взаємодії експертних установ з правоохоронними органами, серед яких: 1) процесуальні: надання експертних висновків; надання консультацій та роз'яснень з питань, на яких вони спеціалізуються; 2) організаційні: а) правові: нормотворчість; прийняття індивідуальних нормативно-правових актів; укладення адміністративних договорів; б) неправові: ведення обліків; обмін інформацією; розробка та виконання спільних планів та програм; проведення спільних навчань, заходів наукового чи методичного характеру; розробка спільних методичних матеріалів; проведення спільних нарад, колегій;

– визначено позитивні риси зарубіжного досвіду залучення експертів до взаємодії з правоохоронними органами, які доцільно запровадити в Україні, а саме: одноразове приведення експерта до присяги, що означає те, що в подальшому він буде чесно й добросовісно виконувати свої обов'язки; чітка регламентація порядку залучення приватних експертів та інших спеціалістів до кримінального провадження; залучення експерта в змагальний процес аналогічно досвіду США; запровадження електронної бази даних, у якій фіксуються всі експертні дії в конкретній справі; нормативне закріплення вимог до змісту висновку експерта, зокрема, щодо його зрозумілості та однозначності; запровадження ієрархії посад експертів; членство експертних установ у міжнародних судово-експертних мережах;

удосконалено:

– визначення адміністративно-правового механізму взаємодії експертних установ з правоохоронними органами, під яким запропоновано розуміти сукупність взаємопов'язаних адміністративно-правових засобів, способів та форм, за допомогою яких здійснюється регулювання спільної діяльності експертних установ з правоохоронними органами;

– систему завдань експертних установ, у тому числі як суб'єктів взаємодії з правоохоронними органами, які систематизовано через їх поділ на три групи: 1) завдання з проведення дослідження та надання висновку, до яких запропоновано віднести: проведення дослідження за дорученням та матеріалами відповідного правоохоронного органу; проведення відповідно до законодавства оцінки майна та майнових прав, у тому числі завданих збитків; 2) завдання як учасника кримінального провадження, а саме: техніко-криміналістичне забезпечення огляду місць події, інших слідчих дій та оперативно-розшукових заходів; виявлення та збирання доказів, необхідних для проведення експертного дослідження та для кримінального провадження; виявлення за допомогою криміналістичних обліків осіб, причетних до скоєння злочину чи правопорушення; надання в межах своєї компетенції консультацій з питань техніко-криміналістичного забезпечення кримінального провадження;

3) завдання з інформаційно-технічного забезпечення криміналістичної діяльності: ведення обліку знарядь кримінальних правопорушень та інших об'єктів, отриманих чи вилучених під час кримінального провадження; забезпечення в межах повноважень функціонування інформаційно-пошукових систем та обліків, забезпечення режиму доступу до них;

- систему гарантій діяльності експертів, яку досліджено через їх поділ на функціональні та організаційні;

дістали подальшого розвитку:

- положення щодо структури адміністративно-правового механізму взаємодії експертних установ з правоохоронними органами;

- основні напрямки взаємодії експертних установ з правоохоронними органами, серед яких виокремлено: проведення судових експертиз та експертних досліджень; залучення експерта до проведення слідчих дій; залучення експерта для надання пояснень; обмін інформацією; проведення спільних науково-методичних заходів;

- організаційні засади взаємодії експертних установ з правоохоронними органами, до яких віднесено такі: 1) визначення цілей та завдань взаємодії, форм та методів спільної діяльності; 2) нормотворче забезпечення взаємодії; 3) прийняття управлінських рішень, їх виконання та контроль за належним виконанням; 4) планування та оцінка результативності взаємодії; 5) інформаційно-аналітичне забезпечення; 6) фінансове та матеріально-технічне забезпечення; 7) кадрове забезпечення; 8) діловодство;

- основні напрямки вдосконалення організаційних засад взаємодії експертних установ з правоохоронними, а саме обґрунтовано, що: потребують модернізації система інформаційного забезпечення такої взаємодії, процес обміну інформацією між суб'єктами та її зберігання; вимагає покращення фінансове та матеріально-технічне забезпечення з урахуванням сучасних потреб; необхідно забезпечити запровадження елементів електронного діловодства в діяльність вказаних суб'єктів; недостатньо уваги приділяється проведенню спільних навчальних та навчально-методичних заходів із

вироблення засад взаємодії та вдосконалення діяльності кожного із досліджуваних суб'єктів.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що викладені в дисертації висновки і пропозиції можуть бути використані у:

- науково-дослідній сфері – як основа для подальших досліджень адміністративно-правових засад взаємодії експертних установ з правоохоронними органами (*акт впровадження Кримінологічної асоціації України від 11.02.2019 р.*);

- правотворчості – в ході уточнення та доповнення чинних законів та підзаконних нормативно-правових актів, а також під час розроблення проектів відповідних нормативно-правових актів, що буде сприяти поліпшенню правового регулювання взаємодії експертних установ з правоохоронними органами (*акт впровадження Науково-дослідного інституту публічного права від 12.02.2019 р.*);

- правозастосовчій діяльності – з метою підвищення ефективності взаємодії експертних установ з правоохоронними органами (*акт впровадження Харківського науково-дослідного інституту судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса від 13.02.2019 р.*);

- освітньому процесі – під час підготовки підручників та навчальних посібників з дисциплін «Адміністративне право», «Адміністративний процес», «Публічне адміністрування», «Судові та правоохоронні органи» та інших дисциплін адміністративно-правового характеру, в ході підготовки відповідних їх розділів (*акт впровадження Сумського державного університету від 14.02.2019 р.*).

Апробація результатів дисертації. Підсумки розроблення проблеми в цілому, окремих її аспектів, одержані узагальнення і висновки було оприлюднено на міжнародних, всеукраїнських та регіональних науково-практичних конференціях, семінарах, круглих столах, зокрема: «Правове забезпечення політики держави на сучасному етапі її розвитку» (м. Харків, 2016); «Вплив юридичної науки на розвиток міжнародного та національного

законодавства» (м. Харків, 2017); «Людина і закон: публічно-правовий вимір» (м. Дніпро, 2018).

Публікації. Основні результати дисертаційного дослідження викладено в шести статтях, опублікованих у наукових фахових виданнях України та наукових періодичних виданнях інших держав, та трьох тезах наукових повідомлень на науково-практичних конференціях.

Структура дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, поділених на підрозділи, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків. Повний обсяг роботи становить 203 сторінки. Список використаних джерел містить 247 найменувань і займає 23 сторінки, додатки розміщено на 7 сторінках.

РОЗДІЛ 1

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС ЕКСПЕРТНИХ УСТАНОВ ЯК СУБ'ЄКТІВ ВЗАЄМОДІЇ З ПРАВООХОРОННИМИ ОРГАНАМИ

1.1. Система правоохоронних органів, які взаємодіють з експертними установами

Сучасна діяльність правоохоронних органів, у тому числі з реалізації кримінального провадження, не можлива без залучення експертів для надання фахових компетентних висновків з питань, що потребують спеціальних знань, якими не володіють працівники правоохоронних органів та в яких обізнані відповідні судові експерти. Практично всі правоохоронні органи в своїй діяльності звертаються до експертних установ для отримання відповідей (висновків) з питань, без вирішення яких неможливо прийняти повне, всебічне та обґрунтоване рішення по справі. Система правоохоронних органів, які взаємодіють з експертними установами, визначається колом їх завдань та справ, що знаходяться в їх провадженні.

Перш ніж визначати вказану систему, доцільно дослідити поняття правоохоронних органів, їх систему, а вже потім визначити, які саме з указаних органів взаємодіють з експертними установами.

Поняття правоохоронного органу на сьогоднішній день чітко не визначено національним законодавством, але досить детально розроблене правовою наукою. Так, Ю. С. Шемшученко визначає їх як «органи, які наділені державою компетенцією щодо охорони громадських відносин, урегульованих правом» [243, с. 513]. О. М. Бандурка та О. К. Безсмертний вказують, що правоохоронними органами є «функціонуючі в суспільстві і державі установи й організації, основним завданням діяльності яких є забезпечення законності, боротьба зі злочинністю й іншими правопорушеннями» [201, с. 6]. Вчені характеризують правоохоронні органи, виходячи з їх мети та завдань, що полягають в забезпеченні законності, боротьбі зі злочинністю, охороні

громадських відносин. У той же час варто зазначити, що вказані державні інституції індивідуалізуються не тільки через завдання, а й через ряд інших характеристик їх правового статусу.

О. Л. Соколенко надала більш детальне визначення правоохоронного органу, який вона охарактеризувала як орган державної влади, сформований і функціонуючий відповідно до засад верховенства права і конституційної законності, метою утворення та основним напрямком діяльності якого є фахове виконання на професійній основі правоохоронних повноважень із реалізації правоохоронної функції держави згідно із чинним матеріальним і процесуальним законодавством, що потребує адекватного спеціального матеріально-технічного та кадрового забезпечення [196]. Тобто система правоохоронних органів повинна забезпечувати комплексну реалізацію правоохоронної функції держави. У свою чергу, держава надає працівникам правоохоронних органів певний обсяг владних повноважень, відповідне соціальне, матеріально-технічне та інше забезпечення, що визначається сферою їх діяльності та дозволяє ефективно виконувати поставлені перед ними завдання.

Досить вдало визначив поняття правоохоронних органів О. М. Музичук, який характеризує їх як державні органи, метою утворення та діяльності яких є охорона та захист прав і свобод громадян, інтересів суспільства і держави, насамперед, від злочинних посягань, що є визначальним (основним) у їх діяльності, і які у зв'язку з чим та на професійній основі виконують правоохоронні завдання, функції та повноваження, здійснення яких передбачає можливість застосування державного примусу, а їх працівники мають підвищений соціально-правовий захист, який обумовлений особливостями проходження ними так званої «правоохоронної служби» [122, с. 174].

С. С. Шоптенко вважає, що правоохоронними органами є органи державної влади, які створені та діють на професійній основі відповідно до норм матеріального та процесуального законодавства з метою забезпечення охорони прав, свобод та законних інтересів фізичних осіб, прав та законних інтересів юридичних осіб, інтересів суспільства та держави від протиправних посягань та, у

зв'язку з цим, наділяються комплексом владних повноважень, у тому числі із застосування заходів примусу, а також працівники яких мають особливий соціально-правовий статус, фінансове та матеріально-технічне забезпечення, що визначається специфікою проходження служби в даних органах [234, с. 20–21].

Узагальнюючи вищевикладене, правоохоронні органи можна визначити як спеціально утворені державні органи, що діють на професійній основі у встановленому законом порядку з метою реалізації правоохоронної функції держави та, у зв'язку з цим, наділяються певним обсягом владних повноважень, у тому числі із застосування у визначених законом випадках заходів примусу, працівники яких мають особливий правовий статус та додаткові правові гарантії діяльності, що визначається особливостями проходження служби у відповідних органах.

Правоохоронним органам притаманний ряд ознак, що характеризують їх правовий статус та відрізняють від інших державних інституцій. О. М. Музичук визначив, що ознаками правоохоронних органів є наступні: вони є державними органами, про що чітко вказано у законодавчих актах, які регламентують їх діяльність, і, як правило, органами виконавчої влади, за винятком органів прокуратури; вони спеціально створені з метою забезпечення охорони та захисту прав і свобод громадян, інтересів суспільства і держави, у більшій мірі – від злочинних посягань, меншій – від інших правопорушень; виконання правоохоронних функцій є визначальним (основним) у їх діяльності, що передбачено відповідними завданнями, які вони виконують повсякденно та постійно; правоохоронні завдання, функції та повноваження такі органи виконують на професійній основі, що передбачає відповідну підготовку правоохоронців; виконання правоохоронних завдань, функцій та повноважень передбачає можливість застосування ними державного примусу; наявність у правоохоронних органів спеціальних повноважень для попередження, розкриття і розслідування злочинів, які не характерні для інших державних органів (контрольна та оперативна закупівля та постачання товарів, проведення операцій по захопленню злочинців, зняття інформації з каналів зв'язку, проведення обшуку,

затримання та арешт осіб, застосування спеціальних засобів активної оборони та нападу, вогнепальної зброї тощо); здійснюючи контроль за діяльністю та поведінкою фізичних та юридичних осіб, інших колективних суб'єктів правовідносин, правоохоронні органи також є об'єктом контролю зі сторони тих, кого вони контролюють, тобто має місце взаємний контроль; додатковий порівняно з іншими працівниками соціально-правовий захист персоналу правоохоронних органів, який обумовлений особливостями проходження ними так званої «правоохоронної служби», низкою обмежень та заборон, пов'язаних з такою службою; питання їх дисциплінарної відповідальності, як правило, регламентуються спеціальними статутами про дисципліну; як правило, для виконання покладених обов'язків правоохоронні органи наділені відповідними атрибутами, які дають підстави називати їх «силовими структурами» (спеціальні звання, спеціальний формений одяг, відповідні знаки розрізнення, право носіння та застосування вогнепальної зброї); їх правоохоронна діяльність координується Кабінетом Міністрів України або одним із них (прокуратурою – з питань протидії злочинності; митними органами – з питань протидії митним злочинам та іншим митним правопорушенням і т. д.) [122, с. 172–173].

Досить цікавим є підхід, згідно з яким всі ознаки правоохоронних органів систематизовано у наступні блоки:

- системно-структурні: 1) приналежність правоохоронних органів до органів виконавчої влади (крім органів прокуратури); 2) їх діяльність координується Кабінетом Міністрів України або одним з таких органів; 3) взаємодіють між собою; 4) можуть бути як суб'єктами так і об'єктами контролю;

- ознаки легітимності: 1) утворюються на підставі закону; 2) діють відповідно до встановлених законом процедур; 3) відповідність їх діяльності конституційним принципам верховенства права та законності;

- цільові: 1) спрямованість на виконання правоохоронної функції держави; 2) утворені та діють з метою охорони прав, свобод та законних інтересів

громадян, прав юридичних осіб, інтересів суспільства та держави від протиправних посягань;

– функціональні: 1) наділені владними повноваженнями відповідно до законодавства; 2) можливість застосування у випадку необхідності заходів примусу; 3) наявність у правоохоронних органів спеціальних повноважень на попередження, припинення, розкриття і розслідування злочинів та правопорушень, притягнення винних до адміністративної відповідальності у випадках визначених у законі;

– соціально-правові, кадрові та матеріально-технічні: 1) додатковий соціально-правовий захист у порівнянні з іншими державними службовцями; 2) наявність спеціальних атрибутів, які відрізняють їх від інших владних суб'єктів; 3) виконання завдань на професійній основі; 4) спеціальні вимоги та обмеження щодо кадрового складу; 5) особливий порядок притягнення до дисциплінарної відповідальності, що визначається спеціальними статутами; 6) спеціальне матеріально-технічне та фінансове забезпечення [237, с. 103].

На сьогоднішній день правоохоронна функція держави реалізується досить широким колом суб'єктів. Для деяких з них вона є основною і реалізується комплексно всіма працівниками та підрозділами. Інші державні органи можуть поряд зі своєю основною діяльністю реалізовувати окремі правоохоронні завдання. Враховуючи значну кількість суб'єктів, які відповідно до законодавства мають повноваження із забезпечення законності та правопорядку в державі, охорони прав, свобод та законних інтересів фізичних, інтересів юридичних осіб, суспільства та держави, в науці адміністративного права вироблено різні підходи щодо їх класифікації. Так, К. Ю. Мельник усі структурні утворення, діяльність яких пов'язана з правоохороною, поділяє на три групи: 1) власне правоохоронні органи, відносячи до них: суди, прокуратуру, органи внутрішніх справ, Службу безпеки України, Державну прикордонну службу України, Управління державної охорони України; 2) органи (підрозділи) та посадові особи, однією з цілей функціонування яких є захист прав і свобод громадян, інтересів суспільства і держави від злочинних та інших протиправних посягань, відносячи до них:

Державну податкову службу, Державну митну службу, Державну лісову охорону, Державну екологічну інспекцію, Державну пожежну охорону, капітанів морських суден, що перебувають у далекому плаванні тощо); 3) органи та організації, які сприяють правоохороні, відносячи до них адвокатуру, нотаріат, приватні детективні і охоронні служби, недержавні органи охорони громадського порядку [117, с. 110]. Дана система потребує уточнення, оскільки вона не враховує нещодавно утворених правоохоронних органів, таких як Національне антикорупційне бюро України та Державне бюро розслідувань, а такою включає ряд суб'єктів, які не можна відносити до вказаної системи (адвокатура, нотаріат, охоронні служби).

О. Л. Соколенко вважає, що до системи правоохоронних органів України входять такі види правоохоронних органів: суди; прокуратура; Служба безпеки України; Управління державної охорони; Військова служба правопорядку у ЗС України; Державна прикордонна служба України; Державна кримінально-виконавча служба України; Державна виконавча служба; міліція; внутрішні війська МВС України; Служба зовнішньої розвідки України; Головне управління розвідки Міністерства оборони України; Уповноважений Верховної Ради України з прав людини та інші правоохоронні органи [196]. Така точка зору є дещо дискусійною, зокрема, зважаючи на віднесення до правоохоронних органів судів та прокуратури. Так, основним призначенням судів є здійснення правосуддя, що не можна ототожнювати з правоохоронною діяльністю. Прокуратура ж реалізує наглядову функцію по відношенню до правоохоронних органів, зокрема тих, які займаються оперативно-розшуковою діяльністю та досудовим розслідуванням. Вони безпосередньо не займаються профілактикою, попередженням, виявленням та припиненням правопорушень, встановленням осіб, які їх вчинили, що є основою правоохоронної діяльності. Однак свій вплив на правоохоронні органи вони все ж таки реалізують через прийняття відповідних владних рішень щодо процесу та результатів правоохоронної діяльності.

І. М. Білодід запропонував усі правоохоронні органи поділити на власне

правоохоронні, та органи, які поряд з основними функціями займаються й правоохоронною діяльністю. До першої групи він відніс: Національну поліцію України; органи прокуратури; Державну прикордонну службу; Службу безпеки України; Національне антикорупційне бюро України; Державну фіскальну службу України; Управління державної охорони; Військову службу правопорядку у Збройних Силах України; органи і установи виконання покарань. До органів, які поряд з основними функціями займаються й правоохоронною діяльністю, належать: органи державної лісової охорони; органи рибоохорони; Державна санітарно-епідеміологічна служба; Державна служба України з надзвичайних ситуацій; Державна екологічна інспекція; органи державного фінансового контролю; Служба зовнішньої розвідки України; розвідувальний орган Міністерства оборони України; Державна архітектурно-будівельна інспекція [28, с. 50–51].

Закон України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» закріпив, що правоохоронними органами є: органи прокуратури, внутрішніх справ, служби безпеки, Військової служби правопорядку у Збройних Силах України, Національне антикорупційне бюро України, органи охорони державного кордону, органи доходів і зборів, органи і установи виконання покарань, слідчі ізолятори, органи державного фінансового контролю, рибоохорони, державної лісової охорони, інші органи, які здійснюють правозастосовні або правоохоронні функції [157].

На думку С. С. Шоптенко систему правоохоронних органів України доцільно розглядати через її поділ на безпосередньо правоохоронні органи, які комплексно реалізують правоохоронну діяльність за різними напрямками, та органи, що реалізують окремі правоохоронні функції. До першої групи належать: прокуратура; Національна поліція України; Служба безпеки України; Національне антикорупційне бюро України; Державна фіскальна служба України; Державна прикордонна служба України; Військова служба правопорядку у Збройних Силах України; Державна пенітенціарна служба України. При цьому варто зазначити, що правоохоронною діяльністю

займаються окремі підрозділи вказаних суб'єктів, спеціально створені та уповноважені законодавством на її реалізацію. Суб'єктами, які реалізують окремі правоохоронні функції є: органи державного фінансового контролю; органи рибоохорони; органи державної лісової охорони; Служба зовнішньої розвідки України; Управління державної охорони; розвідувальний орган Міністерства оборони України; Державне бюро розслідувань; Державна служба з надзвичайних ситуацій; Національна гвардія; Державна виконавча служба; Національне агентство з питань запобігання корупції; Державна санітарно-епідеміологічна служба; Державна екологічна інспекція; Державна архітектурно-будівельна інспекція; Державна міграційна служба [235, с. 155].

Враховуючи вищевикладене, систему правоохоронних органів доцільно розглядати через їх поділ на три групи: 1) основні, до яких належать: Національна поліція України, Служба безпеки України, Національне антикорупційне бюро України, Державне бюро розслідувань, Державна фіскальна служба України, Державна прикордонна служба України, Військова служба правопорядку у Збройних Силах України, Державна кримінально-виконавча служба України; 2) суб'єкти управління правоохоронною діяльністю, а саме: суди та прокуратура; 3) органи, які поряд з основною діяльністю реалізують певні правоохоронні функції: органи державного фінансового контролю, Національне агентство з питань запобігання корупції, Державна виконавча служба; органи рибоохорони, органи державної лісової охорони, Управління державної охорони, Державна служба з надзвичайних ситуацій, Національна гвардія, Державна міграційна служба, Державна екологічна інспекція, Державна санітарно-епідеміологічна служба, Державна архітектурно-будівельна інспекція.

Усі вищевказані правоохоронні органи у своїй повсякденній діяльності взаємодіють з різноманітними суб'єктами, що сприяють виконанню покладених на них завдань. Одними з таких суб'єктів є експерти, серед яких можна виділити: а) судових експертів, котрі є працівниками державних спеціалізованих установ, що здійснюють судово-експертну діяльність; б) судових експертів, які не є працівниками державних спеціалізованих установ, що здійснюють судово-

експертну діяльність; в) інші фахівці з відповідних галузей знань, які не є судовими експертами [214, с. 56]. Вони можуть працювати в науково-дослідних установах судових експертиз Міністерства юстиції України та Міністерства охорони здоров'я України, експертних службах Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Міністерства оборони України, Державної прикордонної служби України.

Система правоохоронних органів, що взаємодіють з експертними установами, визначається виходячи із завдань останніх, основним з яких є проведення дослідження та надання обґрунтованого висновку в кримінальних справах, зокрема під час проведення досудового розслідування. Взаємодія експертів з органами досудового розслідування визначається тим, що вони мають право знайомитися з матеріалами кримінального провадження, що стосуються предмета дослідження, заявляти клопотання про надання додаткових матеріалів і зразків та вчинення інших дій, пов'язаних із проведенням експертизи, бути присутнім під час вчинення процесуальних дій, що стосуються предметів та об'єктів дослідження, а також обов'язком прибути до слідчого, прокурора, суду і дати відповіді на запитання під час допиту [98]. Органи досудового розслідування, у свою чергу, уповноважені звертатися до експертних установ для надання висновків з тих чи інших питань, що стосуються сфери їх знань та виникають під час кримінального провадження, участі в проведенні певних процесуальних дій та надання пояснень щодо наданих ними висновків.

З вищевикладеного випливає, що експертні установи взаємодіють з прокуратурою та з органами досудового розслідування, до яких відповідно до законодавства відносяться:

1) слідчі підрозділи: а) органів Національної поліції; б) органів безпеки; в) органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства; г) органів державного бюро розслідувань; г) органів Державної кримінально-виконавчої служби України;

2) підрозділ детективів, підрозділ внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України [98].

Положення про Експертну службу Міністерства внутрішніх справ України, затверджене Наказом МВС України від 03.11.2015 р. № 1343 закріплює, що керівник Експертної служби МВС забезпечує взаємодію Експертної служби МВС із структурними підрозділами МВС та центральними органами виконавчої влади, діяльність яких спрямовує і координує Міністр внутрішніх справ України, у порядку, визначеному МВС [162]. Тобто Експертна служба МВС України в своїй діяльності взаємодіє з Національною поліцією України, Національною гвардією, Державною прикордонною службою України, Державною міграційною службою України та Державною службою України з надзвичайних ситуацій.

Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень, затверджена Наказом Міністерства юстиції України від 08.10.1998 р. № 53/5 закріплює, що відповідно до чинного законодавства за дорученням правоохоронних органів, посадових осіб Державної податкової адміністрації України, Державної митної служби України, Державної виконавчої служби, на замовлення адвокатів, захисників та осіб, які самостійно захищають свої інтереси, та їх представників, нотаріусів банківських установ, страхових компаній, а також інших юридичних і фізичних осіб виконуються експертні дослідження, що потребують спеціальних знань та використання методів криміналістики і судової експертизи [159]. Даний нормативно-правовий акт не конкретизує, які саме правоохоронні органи мають право давати доручення на проведення експертних досліджень.

Відповідно до Інструкції про порядок залучення працівників органів досудового розслідування поліції та Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України як спеціалістів для участі в проведенні огляду місця події, затвердженої Наказом МВС України від 03.11.2015 р. № 1339 спеціалізована пересувна лабораторія Експертної служби МВС може залучатися до участі у проведенні огляду місця події у кримінальному

провадженні за письмовим (як виняток за усним з подальшим оформленням у письмовій формі) клопотанням керівника органу досудового розслідування або особи, що виконує його обов'язки, у разі виникнення об'єктивних обставин, пов'язаних зі вчиненням: вбивства або умисного тяжкого тілесного ушкодження, що спричинило смерть потерпілого із застосуванням вогнепальної зброї; розбійного нападу із застосуванням вогнепальної зброї з постраждалими особами; зґвалтування неповнолітньої чи неповнолітнього, малолітньої чи малолітнього або таке, що спричинило особливо тяжкі наслідки; дорожньо-транспортної пригоди, під час якої загинуло двоє і більше осіб або госпіталізовано до медичних закладів п'ятеро і більше осіб; пожежі, під час якої загинуло двоє і більше осіб або госпіталізовано до медичних закладів п'ятеро і більше осіб; вибуху, загрози вибуху або виявлення саморобних вибухових пристроїв [158]. В даному випадку суб'єктами взаємодії з експертними установами є керівники органів досудового розслідування, визначених Кримінальним процесуальним кодексом України.

Узагальнюючи вищевикладене, можна зробити висновок, що основними правоохоронними органами, з якими взаємодіють експертні установи в процесі своєї професійної діяльності є: Національна поліція, Служба безпеки України, Державне бюро розслідувань, Державна фіскальна служба, Державна кримінально-виконавча служба, Національне антикорупційне бюро. В окремих, визначених законом випадках, вони також можуть взаємодіяти з органами прокуратури та Державною виконавчою службою, сприяючи виконанню останніми завдань у сфері правоохоронної діяльності.

Щодо змісту такої взаємодії, то його дослідження необхідно розпочати з характеристики загальної категорії «взаємодія». Під нею в юридичній науці прийнято розуміти передбачену законами, іншими підзаконними актами, узгоджену за цілями, завданнями, силами, засобами, місцем і часом їх спільну діяльність, яка сприяє розкриттю, розслідуванню і запобіганню злочинам, та об'єднує зусилля у вирішенні загальних питань боротьби зі злочинністю; їх діловий контакт, який може виникнути при розслідуванні обставин, що

підлягають встановленню й доказуванню [94, с. 65]. Ю. С. Назар під взаємодією розуміє управлінський процес, який полягає у діяльності кількох (не менше двох) суб'єктів, які впливають один на одного та на об'єкт засобами і методами, що властиві кожному учаснику, для досягнення спільної мети [123, с. 158]. Це спільна узгоджена діяльність декількох суб'єктів, спрямована на досягнення спільної мети.

В. О. Бурбика, досліджуючи взаємодію органів місцевого самоврядування з правоохоронними органами, визначив її як сумісну, погоджену за рядом умов (факторів) діяльність зазначених органів, здійснювану у порядку та межах, визначених чинним законодавством України, спрямовану на забезпечення публічного порядку та безпеки, протидію порушенням, захист прав і законних інтересів індивідуальних та колективних суб'єктів, а також вирішення інших суспільно значущих справ місцевого характеру [34, с. 38].

В. М. Тертишник взаємодію слідчих, оперативних працівників та співробітників експертних підрозділів розглядає як засновану на законі та інших нормативних актах спільну діяльність, маючих різну компетенцію та спеціалізацію, а також різний рівень знань у галузі криміналістики, оперативно-розшукової діяльності, кримінального права та процесу суб'єктів, спрямовану на досягнення загальної мети розкриття та розслідування злочинів, встановлення об'єктивної істини та забезпечення правильного застосування закону [171, с. 376; 212, с. 505].

Враховуючи вказані визначення, взаємодію експертних установ з правоохоронними органами можна охарактеризувати як засновану на нормах законодавства спільну, узгоджену за цілями, завданнями, часом, місцем та іншими умовами їх діяльність, спрямовану на виконання завдань у сфері кримінального провадження та інших випадків застосування спеціальних знань.

В. Д. Сущенко визначає наступні ознаки взаємодії: узгодженість заходів за ціллю, місцем, часом, методами; спрямованість функціонування взаємодіючих суб'єктів; наявність нормативної (правової) бази взаємодії; стан, який займають суб'єкти в ієрархії системи; зміст завдань, які вирішуються суб'єктами взаємодії;

сумісна діяльність [123, с. 18–19; 143, с. 298–299]. С. В. Бородин наголошує на таких ознаках взаємодії як узгодженість дій за цілями, місцем та часом та визначає взаємодію оперативного працівника і слідчого як засновану на законі і підзаконних актах, узгоджену за цілями, місцем і часом діяльність, здійснювану при попередженні, розкритті та розслідуванні злочинів, а також при розшуку злочинців, що переховуються [32, с. 21].

До особливостей взаємодії можна віднести те, що вона регулюється в основному нормами адміністративного права та передбачає наступне: узгодженість дій (зокрема, під час планування спільних заходів) щодо забезпечення громадського порядку на місцях; характер взаємодії визначається потребами, інтересами та цілями сторін; наявність відповідальності керівників зазначених органів за винесене і погоджене рішення; безперервність взаємодії у організації діяльності щодо забезпечення громадського порядку та безпеки; неухильне дотримання чинного законодавства України; орієнтація на підвищення рівня правової культури суспільства в цілому та правосвідомості окремих громадян; спільна діяльність, також спрямована на покращення зовнішнього та внутрішнього іміджу як правоохоронних органів, так і органів місцевого самоврядування [34, с. 38].

Узагальнюючи вищевикладене, до ознак взаємодії експертних установ з правоохоронними органами можна віднести наступні:

- це спільна діяльність вказаних суб'єктів;
- регулюється нормами адміністративного права та інших галузей права;
- узгоджена за цілями, завданнями, місцем, часом, засобами та способами діяльності;
- спрямована на досягнення спільних цілей та результатів;
- зміст взаємодії визначається поставленими завданнями та результатами, на досягнення яких вона спрямована;
- за невиконання чи неналежне виконання завдань взаємодії сторони несуть відповідальність.

Взаємодія експертних установ з правоохоронними органами покликана забезпечити кваліфіковане, швидке та об'єктивне виконання завдань кримінального провадження, а також застосування спеціальних знань в інших сферах правоохоронної діяльності. Правові та організаційні засади такої взаємодії будуть детально досліджені в наступних підрозділах.

1.2. Завдання та функції експертних установ як суб'єктів взаємодії з правоохоронними органами

Залучення експертів до правоохоронної діяльності, у тому числі для сприяння в реалізації кримінального провадження, є запорукою повного, всебічного та об'єктивного розгляду та вирішення кримінальної справи. Їх діяльність має бути спрямована на оперативне і повне вивчення наданих матеріалів, а також надання компетентного та обґрунтованого висновку на поставлені слідчим, прокурором, судом чи іншими уповноваженими суб'єктами кримінального провадження питань. Вказані цілі діяльності експертів визначають зміст та спрямованість їх роботи та знаходять своє вираження у завданнях, що реалізуються в їх діяльності. На сьогоднішній день не всі такі завдання знайшли своє закріплення в законодавстві, що й обумовлює актуальність дослідження.

В етимологічному значенні «завдання» визначається як «те, що вимагає виконання, розв'язання» [138, с. 165, 701, 713]. Завдання – наперед визначений, запланований для виконання обсяг роботи, справа і т. ін. Настанова, розпорядження виконати певне доручення [192]. Тобто завданням є визначений обсяг роботи, що вимагає виконання.

У філософському значенні «завдання» – це не просто завдання, а «соціальне завдання», що робить його наближеним до сфери, яку ми розглядаємо, і воно витлумачується у цьому сенсі «як необхідність для суб'єкта (суспільства, соціальної спільноти, особи) здійснити у майбутньому визначену

діяльність» [225, с. 237–238]. Під ними прийнято розуміти наперед визначений, запланований для виконання обсяг роботи, справа, тощо; мета, до якої прагнуть, те, що хочуть здійснити [190, с. 40]. Тобто завдання визначаються метою діяльності відповідного суб'єкта та охоплюють різні напрямки її досягнення. Вони представляють собою поставлені для виконання цілі і залежать від реальної обстановки, в якій реалізується ця влада [150, с. 349].

Під «завданням» у сфері управління слід розуміти «збереження певного режиму функціонування систем, виконання програм, спрямованих на досягнення мети, реально забезпечених матеріальними, людськими ресурсами, надійним каналом зворотного зв'язку, об'єктивною інформацією, законодавчою основою, тощо» [146, с. 54].

Таким чином, під завданнями експертів необхідно розуміти визначені в законодавстві чи в інший спосіб напрямки їх роботи, що визначаються метою їх діяльності та реалізуються в межах їх повноважень з урахуванням існуючої обстановки.

Виконання завдань експертних установ спрямоване на проведення експертизи, дослідження об'єктів, явищ і процесів, що містять відомості про обставини вчинення кримінального правопорушення, та надання висновку з питань, які виникають під час кримінального провадження і стосуються сфери їх знань. Саме завдяки експертній діяльності реалізуються суспільні відносини, що виникають у зв'язку із потребою одних осіб отримувати інформацію, яка їх цікавить з питань, що вимагають використання знань, якими вони самі (в повному або необхідному об'ємі) не володіють, і можливістю інших дану інформацію (за результатами досліджень) надати [92, с. 54–55].

На сьогоднішній день завдання судових експертів чітко не визначені в національному законодавстві. Вони фрагментарно закріплені в нормативно-правових актах, що регулюють діяльність окремих експертних установ або порядок проведення окремих видів експертиз.

Більш детально такі завдання визначені правовою наукою, де вказується, що на експертні установи покладається виконання наступних завдань:

а) техніко-криміналістичне забезпечення огляду місць подій, інших слідчих дій, та оперативно-розшукових заходів; б) проведення криміналістичних досліджень з метою створення науково-обґрунтованої бази доказів при розслідуванні кримінальних справ; в) виявлення осіб, причетних до вчинення злочинів, за допомогою криміналістичних обліків; г) виконання досліджень за матеріалами, які надходять зі служб та підрозділів органів внутрішніх справ, що здійснюють оперативно-розшукову та контрольно-ревізійну діяльність; д) участь фахівців в оглядах місць учинення злочинів, у тому числі із застосуванням або погрозою застосування вибухових пристроїв або речовин; е) відповідно до положень статті 15 Закону України «Про судову експертизу» надання експертних послуг для інших установ, відомств, фізичних та юридичних осіб; є) здійснення консультативної та навчальної діяльності в межах своєї компетенції; ж) ведення регіональних криміналістичних обліків органів внутрішніх справ; з) організаційно-методичне керівництво діяльністю міськрайлінорганів у питанні експертно-криміналістичного забезпечення попередження, виявлення, розслідування та розкриття злочинів; и) участь у розробці та впровадженні разом із зацікавленими службами в практичну діяльність органів внутрішніх справ науково-практичних досліджень у сфері застосування криміналістичних методів для розкриття та розслідування злочинів; й) участь у виявленні, розслідуванні та розкритті злочинів шляхом застосування криміналістичних засобів і методів під час проведення слідчих дій оперативно-розшукових заходів, використання загальнодержавних та регіональних криміналістичних картотек і колекцій; к) упровадження єдиної технічної політики щодо оснащення органів внутрішніх справ сучасним криміналістичним обладнанням і витратними матеріалами в межах коштів, наявних у розпорядженні центру, незалежно від джерел їх надходження, через укладання контрактів безпосередньо з вітчизняними і закордонними виробниками; л) організація експлуатаційно-технічного і метрологічного забезпечення криміналістичної техніки; м) за дорученням Державного центру

виступати замовником розробки нових видів технічних засобів і впровадження їх в практичну діяльність [83, с. 57–58].

Закон України «Про судову експертизу» закріплює основне завдання всіх експертних установ, яке полягає в дослідженні на основі спеціальних знань у галузі науки, техніки, мистецтва, ремесла тощо об'єктів, явищ і процесів з метою надання висновку з питань, що є або будуть предметом судового розгляду [167].

Чинне законодавство закріплює завдання експертів, виходячи з виду експертизи, яку вони уповноважені проводити, приналежності експертної установи до того чи іншого центрального органу виконавчої влади, суб'єкта, з яким вони взаємодіють та інших обставин. Так, відповідно до Закону України «Про наукову та науково-технічну експертизу» основними завданнями експертних установ при реалізації вказаного дослідження є наступні:

- об'єктивне, комплексне дослідження об'єктів експертизи;
- перевірка відповідності об'єктів експертизи вимогам і нормам чинного законодавства;
- оцінка відповідності об'єктів експертизи сучасному рівню наукових і технічних знань, тенденціям науково-технічного прогресу, принципам державної науково-технічної політики, вимогам екологічної безпеки, економічної доцільності;
- аналіз рівня використання науково-технічного потенціалу, оцінка результативності науково-дослідних робіт і дослідно-конструкторських розробок;
- прогнозування науково-технічних, соціально-економічних і екологічних наслідків реалізації чи діяльності об'єкта експертизи;
- підготовка науково обґрунтованих експертних висновків [165].

Експертна служба МВС в своїй професійній діяльності реалізує наступні завдання:

- здійснення судово-експертної діяльності;

- забезпечення залучення працівників Експертної служби МВС до досудового розслідування та судового розгляду;
- у межах компетенції проведення експертних досліджень на договірних засадах з питань, що становлять інтерес для юридичних і фізичних осіб, з урахуванням обмежень, передбачених Законом України «Про судову експертизу»;
- проведення сертифікаційних та інших випробувань, а також оцінки відповідності продукції, процесів і послуг, виконання інших робіт у межах своєї компетенції;
- проведення відповідно до законодавства оцінки майна, майнових прав та здійснення професійної оціночної діяльності;
- забезпечення функціонування обліку знарядь кримінальних правопорушень та інших об'єктів;
- забезпечення функціонування інформаційно-пошукових систем, обробка персональних даних у межах повноважень, визначених законом, забезпечення режиму доступу до інформації;
- здійснення спеціальних вибухотехнічних робіт з пошуку і знешкодження вибухонебезпечних предметів, пристроїв, що використовуються в терористичних цілях;
- підготовка, перепідготовка та підвищення кваліфікації працівників Експертної служби МВС як судових експертів, спеціалістів-криміналістів і спеціалістів-вибухотехніків [162].

Підпорядковані Міністерству юстиції України експертні установи реалізують наступні завдання:

- проведення судових експертиз (у тому числі, пов'язаних з оцінкою майна та майнових прав, дослідженням наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів), призначених у кримінальних провадженнях, цивільних, господарських, адміністративних справах, справах про адміністративні правопорушення та під час виконавчого провадження;

- проведення експертних досліджень на замовлення фізичних чи юридичних осіб із застосуванням засобів і методів судової експертизи, результати яких оформлюються як висновки експертних досліджень (у тому числі, з проведення оцінки майна та майнових прав);
- науково-дослідна робота в галузі судової експертизи та криміналістики й упровадження її результатів в експертну, слідчу та судову практику;
- підготовка наукових кадрів вищої кваліфікації в галузі судової експертизи, криміналістики та права;
- підготовка фахівців у галузі судової експертизи та підвищення кваліфікації експертних кадрів;
- науково-методична та інформаційна діяльність у галузі судової експертизи, криміналістики й права;
- міжнародне співробітництво в галузі судової експертизи та криміналістики згідно з чинним законодавством України;
- метрологічне забезпечення науково-дослідної та експертної діяльності [198]. У вказаному переліку досить поверхнево визначено завдання експертних установ при взаємодії з правоохоронними органами, у тому числі у сфері кримінальних проваджень. У той же час багато уваги приділяється науково-методичній, міжнародній та кадровій роботі.

Окремо в законодавстві виокремлено завдання експертів при взаємодії з іншими суб'єктами. Так, основним завданням взаємодії підрозділів Експертної служби МВС із територіальними органами з надання сервісних послуг МВС є оптимізація процедури державної реєстрації (перереєстрації), зняття з обліку автомобілів, автобусів, а також самохідних машин, сконструйованих на шасі автомобілів, мотоциклів усіх типів, марок і моделей, причепів, напівпричепів, мотоколясок, інших прирівняних до них транспортних засобів та мопедів, захист майнових прав громадян, а також виявлення фактів знищення, підробки або зміни номерів вузлів та агрегатів транспортного засобу, підроблення реєстраційних документів на транспортний засіб та інших документів, які є

підставою для реєстрації транспортного засобу у територіальних органах з надання сервісних послуг МВС [166].

Основним завданням взаємодії органів і підрозділів при розкритті та розслідуванні кримінальних правопорушень, одними з яких є експертні установи, є: 1) попередження, виявлення та розслідування кримінальних правопорушень; 2) притягнення до встановленої законодавством відповідальності осіб, які вчинили кримінальні правопорушення; 3) відшкодування завданої кримінальними правопорушеннями шкоди; 4) відновлення порушених прав, свобод та законних інтересів фізичних і юридичних осіб [1, с. 20].

Загальні тактичні завдання взаємодії слідчого з експертом полягають у наступному: 1) захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень; 2) охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження; 3) забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений, жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу і щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура [113, с. 215].

Проаналізувавши вищевикладені нормативно-правові акти та наукові погляди, завдання експертних установ, у тому числі як суб'єктів взаємодії з правоохоронними органами, доцільно розподілити на три групи:

1) завдання з проведення дослідження та надання висновку, до яких необхідно віднести наступні:

- проведення дослідження за дорученням та матеріалами відповідного правоохоронного органу;
- проведення відповідно до законодавства оцінки майна та майнових прав, у тому числі завданих збитків;

2) завдання як учасника кримінального провадження, а саме:

- техніко-криміналістичне забезпечення огляду місць подій, інших слідчих дій та оперативно-розшукових заходів;
- виявлення та збирання доказів, необхідних для проведення експертного дослідження та для кримінального провадження;
- виявлення за допомогою криміналістичних обліків осіб, причетних до скоєння злочину чи правопорушення;
- надання в межах своєї компетенції консультацій з питань техніко-криміналістичного забезпечення кримінального провадження;

3) завдання з інформаційно-технічного забезпечення криміналістичної діяльності:

- ведення обліку знарядь кримінальних правопорушень та інших об'єктів, отриманих чи вилучених під час кримінального провадження;
- забезпечення в межах повноважень функціонування інформаційно-пошукових систем та обліків, забезпечення режиму доступу до них.

На сьогодні день дані завдання не закріплені в національному законодавстві, що може мати наслідком різне їх трактування та неналежне виконання. У зв'язку з цим доцільно в Законі України «Про судову експертизу» визначити завдання експертних установ, у тому числі при їх взаємодії з правоохоронними органами.

Якщо завдання експертних установ як суб'єктів взаємодії з правоохоронними органами характеризують певний обсяг роботи, необхідний для досягнення цілей такої взаємодії, то функціями є конкретні напрямки їх реалізації. У сучасній науковій літературі вчені по-різному трактують її значення. Так, функція – це призначення, роль, яку виконує певний елемент системи в її організації як цілого, у здійсненні відповідних цілей та завдань [195, с. 462–463]; прояв діяльності, напрям роботи, призначення, обов'язок виконання певної роботи, тощо [18, с. 62; 173, с. 164]; комплекс основних взаємопов'язаних напрямків діяльності, що реалізуються як відповідним органом в цілому, так і його окремими структурними підрозділами, посадовими особами і службовцями для досягнення загальної мети [133, с. 31].

Термін «функція» також характеризують як: явище, яке залежить від іншого явища, є формою його виявлення і змінюється відповідно до його змін; робота кого-, чого-небудь, обов'язок, коло діяльності когось, чогось; призначення роль чого-небудь [36, с. 1552].

Досліджуючи функції держави Ю. Тихомиров розглядає їх як напрямки та зміст роботи, обсяг власне державних справ у тих чи інших сферах [213, с. 31]. Тобто вчені сходяться на тому, що ними є напрямки роботи органів державної влади.

Л. В. Коваль вважає, що функцією державного управління є відокремлена частина державно-управлінської діяльності, якій властива певна єдність змісту і яка здійснюється на основі закону спеціально створеними органами виконавчої влади, специфічними методами для проведення у життя завдань державного управління [81, с. 26–27].

В. Б. Авер'янов наголошує, що функція є втіленням групової приналежності тих чи інших дій органів виконавчої влади. Вона дає змогу виявити вектор діяльності органу виконавчої влади та очікувані результати його публічної діяльності, безпосередньо виражає владно-організуючу сутність управління [56, с. 106]. Тобто функція характеризує певний напрямок діяльності державного органу у сфері управління, що спрямований на досягнення певних результатів.

Враховуючи вищевказані визначення, функції діяльності експертних установ як суб'єктів взаємодії з правоохоронними органами можна охарактеризувати як комплекс основних напрямків їх діяльності, що реалізуються спільно з відповідними правоохоронними органами для досягнення певних результатів чи виконання певних завдань.

На сьогоднішній день функції експертних установ чітко не закріплені в жодному нормативно-правовому акті. Окремі правові акти визначають функції різних експертних установ у різних сферах їх діяльності. Так, Експертна служба МВС відповідно до покладених на неї завдань:

1) здійснює організаційно-управлінське та науково-методичне забезпечення судово-експертної діяльності, у тому числі розробляє методики проведення судових експертиз, стандарти, технічні регламенти, державні класифікатори, методичні рекомендації, довідкові посібники, програмні продукти;

2) проводить судову експертизу в кримінальному, виконавчому провадженні, адміністративних, цивільних та господарських справах, справах про адміністративні правопорушення, а також забезпечує в установленому порядку участь спеціалістів Експертної служби МВС в слідчих (розшукових) діях;

3) проводить експертні дослідження на договірних засадах з питань, що становлять інтерес для юридичних і фізичних осіб з урахуванням обмежень, передбачених Законом України «Про судову експертизу»;

4) проводить оцінку майна, майнових прав та здійснює професійну оціночну діяльність у межах повноважень, визначених законодавством України;

5) виконує інші роботи та надає платні послуги відповідно до законодавства України;

6) веде базу даних реєстру атестованих судових експертів Експертної служби МВС, передає в установленому порядку інформацію до державного Реєстру атестованих судових експертів;

7) організовує роботу Експертно-кваліфікаційної комісії МВС з проведення атестації, присвоєння особам та позбавлення осіб кваліфікації судового експерта і кваліфікаційних класів судового експерта, а також роботу з надання та позбавлення права участі як спеціаліста в проведенні слідчих (розшукових) дій, надання, позбавлення та підтвердження права самостійного проведення спеціальних вибухотехнічних робіт та видає відповідні свідоцтва;

8) здійснює інформаційно-аналітичне забезпечення, обробку персональних даних, складає статистичну звітність, забезпечує режим доступу до інформації;

9) забезпечує функціонування обліку знарядь кримінальних правопорушень та інших об'єктів;

10) здійснює наукову та науково-технічну діяльність в галузі судової експертизи;

11) проводить сертифікаційні та інші види випробувань, а також оцінку відповідності продукції, процесів та послуг;

12) розробляє та вносить у встановленому порядку пропозиції щодо вдосконалення законодавства та нормативно-правової бази;

13) здійснює виявлення, експертний огляд, розрядження, транспортування та знешкодження вибухонебезпечних предметів, пристроїв, що використовуються в терористичних цілях;

14) організовує розгляд звернень громадян відповідно до Закону України «Про звернення громадян» з питань, що належать до її компетенції;

15) взаємодіє з вітчизняними та іноземними підприємствами, установами і організаціями з метою обміну досвідом роботи з питань, що належать до її компетенції;

16) організовує і бере участь у проведенні семінарів, «круглих столів», форумів, інших заходів;

17) здійснює інші повноваження, передбачені законодавством України [162].

На виконання основних завдань з експертної роботи Харківський науково-дослідний інститут судових експертиз ім. Заслуженого професора М. С. Бокаріуса Міністерства юстиції України: 1) проводить дослідження й надає висновки експертів на замовлення сторін кримінального провадження, судів та інших уповноважених осіб (органів); 2) проводить експертні дослідження на замовлення юридичних та фізичних осіб і надає висновки експертних досліджень; 3) надає консультації (консультаційні повідомлення) та проводить інші роботи за зверненнями правоохоронних органів і судів, а також на замовлення юридичних і фізичних осіб (у тому числі, пов'язані з оцінкою майна та майнових прав); 4) у встановленому порядку здійснює рецензування

висновків судових експертів науково-дослідних установ судових експертиз Мін'юсту, судових експертів, що не є працівниками державних спеціалізованих установ; 5) відповідно до чинного законодавства України здійснює рецензування звітів про оцінку майна суб'єктів оціночної діяльності [198].

На виконання основних завдань наукової, науково-технічної, науково-організаційної та освітньої діяльності Інститут: 1) проводить науково-дослідну, науково-методичну й пошукову роботи, пов'язані зі створенням нових та удосконаленням існуючих методів і методик проведення судових експертиз, теоретичних, процесуальних та методологічних положень судової експертизи, криміналістики та права; 2) здійснює рецензування, апробацію та впровадження в експертну практику результатів науково-дослідних робіт, розроблених в Інституті та інших судово-експертних установах, вищих навчальних закладах, науково-дослідних установах; 3) розробляє науково-методичні рекомендації для найбільш ефективного використання спеціальних знань у діяльності правоохоронних органів і судів; 4) здійснює наукову та науково-технічну експертизу науково-дослідних робіт у галузі судової експертизи, криміналістики та права; 5) здійснює міжнародне наукове співробітництво в галузі судової експертизи, криміналістики та права; 6) вивчає й узагальнює досягнення світової науки, теорію та практику судової експертизи, криміналістики та права України й зарубіжжя; 7) проводить і бере участь у науково-практичних та міжнародних практичних конференціях, семінарах, симпозіумах тощо; 8) ініціює створення спеціалізованих учених рад із захисту дисертацій за спеціальностями відповідно до основних напрямів діяльності Інституту в порядку, передбаченому законодавством України; 9) може утворювати на договірних засадах з університетами, академіями, інститутами спільні спеціалізовані підрозділи для підготовки фахівців за кваліфікаційним рівнем доктора філософії [198].

До взаємодії суб'єктів у сфері управління, у тому числі й експертних установ, можна віднести виконання наступних функцій: а) обмін інформацією; б) спільна розробка управлінських рішень; в) реалізація розроблених

управлінських рішень (при настанні певних строків та виникненні відповідних ситуацій); г) проведення інших погоджених заходів, які не були передбачені письмовими управлінськими рішеннями [151, с. 510].

Спільними для всіх правоохоронних органів, які взаємодіють з експертними установами, є функції, які, в першу чергу, пов'язані з реалізацією правоохоронних завдань, а саме: боротьба з правопорушеннями, забезпечення прав, свобод та законних інтересів осіб, держави і суспільства, недопущення протиправної поведінки у майбутньому тощо, а по-друге, усі вони передбачають взаємодію та координацію з метою припинити правопорушення, оперативно вирішити протиправну ситуацію та не допустити її повторення у майбутньому [179].

З урахуванням вищевикладеного, завдань експертних установ та мети їх взаємодії з правоохоронними органами, функції експертів у досліджуваній сфері можна систематизувати наступним чином:

1) правоохоронні, що включають:

- проведення досліджень та надання експертних висновків за зверненням правоохоронних органів;
- участь в проведенні слідчих чи інших правоохоронних дій та надання у зв'язку з цим консультацій та роз'яснень;
- проведення відповідно до законодавства оцінки майна та майнових прав, у тому числі завданих збитків;
- виявлення за допомогою криміналістичних обліків осіб, причетних до скоєння злочину чи правопорушення;

2) інформаційні, що включають наступні напрямки їх роботи:

- здійснення інформаційно-аналітичного забезпечення, обробку персональних даних, складання статистичної звітності, забезпечення режиму доступу до інформації;
- забезпечення функціонування інформаційних обліків відповідно до спеціалізації;

- взаємодія з вітчизняними та іноземними підприємствами, установами і організаціями з метою обміну досвідом роботи з питань, що належать до її компетенції;
- надання консультації та роз'яснень за зверненнями правоохоронних органів і судів;
- розробка науково-методичних рекомендації для найбільш ефективного використання спеціальних знань у діяльності правоохоронних органів і судів;
- вивчення й узагальнення досягнень світової науки, теорії та практики судової експертизи, криміналістики та права України й зарубіжжя;

3) нормотворчі, що полягають у виробленні та внесенні у встановленому порядку пропозицій щодо вдосконалення законодавства з питань діяльності експертів, у тому числі при взаємодії з правоохоронними органами.

Узагальнюючи вищевикладене, варто зазначити, що визначені завдання та функції експертних установ як суб'єктів взаємодії з правоохоронними органами не претендують на вичерпність, однак, у той же час, їх нормативне закріплення дозволило б забезпечити більш ефективну діяльність експертів у вказаному напрямку.

1.3. Компетенція експертних установ як суб'єктів взаємодії з правоохоронними органами

Законне та об'єктивне вирішення кримінальних справ досить часто вимагає спеціальних знань та проведення професійних досліджень, що забезпечується залученням до справи судових експертів. Саме вони, завдяки наявності у них спеціальних знань у необхідній сфері можуть надати обґрунтований висновок з питань, що виникають в ході кримінального провадження. Для цього експерти наділяються певним обсягом компетенції, необхідної для отримання інформації, всебічного її вивчення та надання

відповідних висновків. На сьогодні повноваження експертів у сфері взаємодії з правоохоронними органами потребують детального вивчення, виявлення прогалин в їх нормативно-правовому регулюванні та визначення шляхів їх усунення.

В Словнику української мови термін «компетенція» тлумачиться як: 1) добра обізнаність із чим-небудь; 2) коло повноважень якої-небудь організації, установи або особи [191, с. 250]. Це повноваження суб'єкта у визначеній для нього сфері. Схоже роз'яснення даного терміну надає С. А. Кузнецов у своєму тлумачному словнику: по-перше, це область питань, в яких хто-небудь добре обізнаний; по-друге, коло повноважень якого-небудь закладу, особи чи коло справ, питань, що належать до чийогось відання [29, с. 446].

Поняття компетенції досить детально досліджене в правовій науці. Так, на думку О. Ф. Скакун компетенція державного органу (уряду, міністерства, парламенту, органів суду, міліції, прокуратури та ін.) – це закріплена законом (або іншим нормативним актом) сукупність його владних повноважень (прав і обов'язків), юридичної відповідальності і предмета відання [186, с. 363]. Включення до змісту компетенції юридичної відповідальності є не зовсім вірним, оскільки вона характеризує права та обов'язки суб'єкта, необхідні для реалізації покладених на нього завдань, а відповідальність є наслідком їх невиконання чи неналежного виконання.

А. О. Ткаченко вказує, що компетенція характеризується сукупністю закріплених юридичних прав і обов'язків (повноважень) органів влади, їх посадових осіб з приводу вимоги певної поведінки від фізичних і юридичних осіб та предметів відання, закріплених Конституцією України, законами та підзаконними нормативно-правовими актами (компетенційними законодавчими актами) [215, с. 196]. Дане визначення не зовсім точно тлумачить поняття компетенції. Вона не завжди пов'язана з вимогою вчиняти ті чи інші дії, в більшості випадків вони сприяють реалізації покладених на суб'єкта завдань. В. К. Гіжевський та В. С. Ковальський визначають компетенцію як сукупність предметів відання, функцій, повноважень, прав і обов'язків органу державної

влади, органу місцевого самоврядування або їх посадової чи службової особи, що визначаються Конституцією [155, с. 290]. Дане визначення також не зовсім точно відображає зміст компетенції, оскільки включає до її змісту функції, які не є її складовими елементами, а відображають основні напрямки діяльності суб'єкта.

Проаналізувавши дані визначення, можна зробити висновок, що всі вчені сходяться на тому, що компетенцією є сукупність прав та обов'язків суб'єкта у підвідомчій йому сфері. Дані права та обов'язки, а також сфера їх реалізації мають бути нормативно закріплені, що дозволяє їх використовувати та нести відповідальність за неналежне використання. Крім того, вони визначаються тими завданнями, які поставлені перед відповідним суб'єктом державою.

Враховуючи вищевикладене, компетенцію експертів можна визначити як сукупність визначених у законодавстві їх прав та обов'язків, необхідних для проведення дослідження на основі спеціальних знань у галузі науки, техніки, мистецтва, ремесла тощо об'єктів, явищ і процесів з метою надання висновку з питань, що є або будуть предметом судового розгляду.

Компетенція експертів характеризується наступними ознаками:

- це комплекс визначених у законодавстві їх прав та обов'язків;
- реалізується з метою надання висновку з питань, що є або будуть предметом судового розгляду;
- реалізується у визначеній сфері, що визначається обсягом спеціальних знань експерта;
- не може бути передана іншому суб'єкту;
- неправомірна реалізація компетенції тягне за собою відповідальність.

Компетенція експертів у сфері взаємодії з правоохоронними органами закріплена в законодавстві та впливає з тих завдань, на виконання яких спрямована така взаємодія. Вона характеризується обсягом їх прав та обов'язків, необхідних для належного виконання завдань експерта.

Компетенція як комплексна правова категорія включає в себе ряд взаємопов'язаних елементів. О. П. Сікорський вважає, що компетенція органу виконавчої влади як організаційно-правова категорія є сукупністю його

предметів відання й владних повноважень, передбачених законодавством або іншими нормативно-правовими актами, шляхом реалізації яких орган виконавчої влади здійснює свою діяльність. Основними елементами компетенції, як вважає вчений, є «предмет відання» (підвідомчість) та владні повноваження (права і обов'язки) [185, с. 54]. В. М. Бевзенко та Р. С. Мельник вважають, що компетенція, крім прав та обов'язків суб'єкта публічної адміністрації, включає в себе ще і його функції та відповідальність [118, с. 181–183]. Включення до структури компетенції функцій та відповідальності є не зовсім вірним, оскільки вони характеризують адміністративно-правовий статус суб'єкта, а не його компетенцію. Так, функції є основними напрямками діяльності суб'єкта, а відповідальність є наслідком неправомірного використання компетенції.

В науці адміністративного права поширеними є декілька підходів до тлумачення змісту компетенції, а саме: 1) класичний, який характеризує компетенцію як взаємопов'язану систему предметів відання та повноважень суб'єкта; 2) обмежувальний, при якому зміст компетенції зводиться до сукупності повноважень; 3) розширювальний, який включає до структури компетенції крім предметів відання та повноважень, ще й завдання, функції, методи діяльності тощо [54, с. 53; 120, с. 192].

Тобто відповідно до класичної концепції змісту компетенції, її структурними елементами є предмети відання та повноваження.

Під першим елементом прийнято розуміти «юридичний показник територіальних меж та предметної специфіки тих суспільних відносин, на які направлена владна діяльність органу» [183]. Тобто, це сфера реалізації експертом його прав та обов'язків. Вона визначена в законодавстві та має свої межі, порушення яких матиме наслідком застосування заходів відповідальності.

Предметами відання експертів є галузі науки, техніки, мистецтва, ремесла тощо об'єктів, явищ і процесів, що вимагають проведення досліджень із застосуванням спеціальних знань. Саме предмети відання визначають коло

повноважень експерта, у тому числі при взаємодії з правоохоронними органами.

Повноваження характеризують можливості суб'єкта з реалізації покладених на нього завдань. І. П. Голосніченко та Д. І. Голосніченко вважають, що повноваження як соціальне явище – це володіння правами і обов'язками членів (члена) суспільства, переданими суб'єкту відносин в порядку та у спосіб, визначений соціальними правилами і нормами, з метою реалізації в особистих або спільних інтересах особи делегувальника і можуть включати в себе право розпорядження її цінностями, право на загальнообов'язковій основі залучати до виконання суспільних доручень та застосовувати у випадках, передбачених правилами суспільного життя, заходи примусу [47, с. 148].

Повноваження характеризуються тим, що вони: 1) визначають методи, форми, способи виконання покладених на відповідний державний орган завдань та функцій; 2) як правило, чітко закріплені в законодавчих актах, за винятком дискреційних повноважень; 3) є необхідною умовою для виконання завдань та функцій державними органами; 4) включають два елементи – права та обов'язки, із яких первинним (визначальним) виступають саме обов'язки [221, с. 149].

На думку С. С. Шоптенко повноваження характеризуються наступними ознаками:

- закріплені в законодавстві, що регламентує таку діяльність;
- реалізуються у чітко визначеній сфері;
- застосовуються у встановлених процедурах;
- мають бути спрямовані на виконання поставлених перед нею завдань;
- за зловживання повноваженнями настає відповідальність [234].

Повноваження за своїм змістом є сукупністю взаємопов'язаних та взаємозалежних прав та обов'язків. Етимологія категорії «право» розкривається через такі її значення: 1) законодавство; здійснювана державою форма законодавства, залежна від соціального устрою країни; 2) система встановлених або санкціонованих державою загальнообов'язкових правил (норм) поведінки,

що виражають волю пануючого класу (в експлуататорському суспільстві) або всього народу (в соціалістичному суспільстві); 3) обумовлена певними обставинами підстава, здатність, можливість робити, чинити що-небудь, користуватися чим-небудь; 4) наука, що займається юриспруденцією; правознавство; суд [189, с. 506].

Права в юридичному значенні визначають як надану і гарантовану державою, а також закріплену в адміністративно-правових нормах міру можливої (дозволеної) поведінки у правовідносинах, що забезпечена кореспондуючим обов'язком іншого суб'єкта правовідносин [56, с. 113–114].

Відповідно до Закону України «Про судову експертизу» судовий експерт має право:

1) подавати клопотання про надання додаткових матеріалів, якщо експертиза призначена судом або органом досудового розслідування або ознайомлюватися з матеріалами справи, що стосуються предмета судової експертизи;

2) вказувати у висновку експерта на виявлені в ході проведення судової експертизи факти, які мають значення для справи і з приводу яких йому не були поставлені питання;

3) з дозволу особи або органу, які призначили судову експертизу, бути присутнім під час проведення слідчих чи судових дій і заявляти клопотання, що стосуються предмета судової експертизи;

4) подавати скарги на дії особи, у провадженні якої перебуває справа, якщо ці дії порушують права судового експерта;

5) одержувати винагороду за проведення судової експертизи, якщо її виконання не є службовим завданням;

6) проводити на договірних засадах експертні дослідження з питань, що становлять інтерес для юридичних і фізичних осіб, з урахуванням обмежень, передбачених законом [167].

Стаття 69 Кримінального процесуального кодексу України закріплює наступні права експерта:

- 1) знайомитися з матеріалами кримінального провадження, що стосуються предмета дослідження;
- 2) заявляти клопотання про надання додаткових матеріалів і зразків та вчинення інших дій, пов'язаних із проведенням експертизи;
- 3) бути присутнім під час вчинення процесуальних дій, що стосуються предметів та об'єктів дослідження;
- 4) викладати у висновку експертизи виявлені в ході її проведення відомості, які мають значення для кримінального провадження і з приводу яких йому не були поставлені запитання;
- 5) ставити запитання, що стосуються предмета та об'єктів дослідження, особам, які беруть участь у кримінальному провадженні;
- 6) одержати винагороду за виконану роботу та відшкодування витрат, пов'язаних із проведенням експертизи і викликом для надання пояснень чи показань, у разі, якщо проведення експертизи не є службовим обов'язком особи, яка залучена як експерт;
- 7) заявляти клопотання про забезпечення безпеки у випадках, передбачених законом;
- 8) користуватися іншими правами, передбаченими Законом України «Про судову експертизу» [98].

Також у законодавстві визначено, що експерт має право:

- ознайомлюватися з матеріалами справи, які стосуються предмета експертизи;
- відповідно до процесуального законодавства заявляти клопотання про надання додаткових матеріалів і зразків та вчинення інших дій, пов'язаних із проведенням експертизи;
- у разі виникнення сумніву щодо змісту та обсягу доручення невідкладно заявляти клопотання органу (особі), який (яка) призначив(ла) експертизу (залучив(ла) експерта), щодо уточнення поставлених експертові питань;

- з дозволу органу (особи), який (яка) призначив(ла) експертизу (залучив(ла) експерта), бути присутнім під час проведення процесуальних, виконавчих дій та ставити питання учасникам процесу, що стосуються предмета чи об'єкта експертизи, та проводити окремі дослідження у їх присутності;

- указувати у висновку експерта на факти, виявлені під час проведення експертизи, які мають значення для справи, але стосовно яких йому не були поставлені питання, та на обставини, що сприяли (могли сприяти) вчиненню правопорушення;

- у разі незгоди з іншими членами експертної комісії складати окремий висновок;

- викладати письмово відповіді на питання, які ставляться йому під час надання роз'яснень чи показань;

- оскаржувати в установленому законодавством порядку дії та рішення органу (особи), який (яка) призначив(ла) експертизу (залучив(ла) експерта), що порушують права експерта або порядок проведення експертизи;

- на забезпечення безпеки за наявності відповідних підстав;

- одержувати винагороду за проведення експертизи та відповідно до законодавства компенсацію (відшкодування) витрат за виконану роботу та витрат, пов'язаних із викликом для надання роз'яснень чи показань, у разі якщо це не є його службовим обов'язком.

Експерт може відмовитися від проведення експертизи, якщо наданих йому матеріалів недостатньо для виконання покладених на нього обов'язків, а витребувані додаткові матеріали не надані, або якщо поставлені питання виходять за межі його спеціальних знань. Повідомлення про відмову повинно бути вмотивованим [159].

Всі права експерта у сфері взаємодії з правоохоронними органами доцільно згрупувати в наступні групи в залежності від мети їх реалізації:

- 1) права, що реалізуються з метою проведення повного, всебічного та об'єктивного дослідження:

- знайомитися з матеріалами кримінального провадження, що стосуються предмета дослідження;
- заявляти клопотання про надання додаткових матеріалів і зразків, а також про уточнення поставлених питань;
- бути присутнім під час проведення процесуальних дій, ставити питання його учасникам, що стосуються предмета дослідження;
- вказувати у висновку експерта на виявлені в ході проведення судової експертизи факти, які мають значення для справи і з приводу яких йому не були поставлені питання;
- складати окремий висновок, у разі незгоди з іншими експертами;
- відмовитися від давання висновку, якщо поданих йому матеріалів недостатньо для виконання покладених на нього обов'язків або поставлені питання виходять за межі його компетенції;

2) забезпечувальні права:

- право на винагороду та відшкодування витрат, пов'язаних із проведенням експертизи, якщо її виконання не є службовим обов'язком;
- на забезпечення безпеки за наявності відповідних підстав;
- оскаржувати в установленому законодавством порядку дії та рішення суб'єкта призначення експертизи, що порушують права експерта або порядок проведення експертизи.

Термін «обов'язок» тлумачиться як: те, чого треба беззастережно дотримуватись, що слід безвідмовно виконувати відповідно до вимог суспільства або виходячи із власного сумління; певний обсяг роботи, сукупність справ, межі відповідальності тощо, що визначаються відповідним званням, посадою, родинним станом і так інше [37, с. 813].

Відповідно до Закону України «Про судову експертизу» судовий експерт зобов'язаний:

- 1) провести повне дослідження і дати обґрунтований та об'єктивний письмовий висновок;

2) на вимогу особи або органу, які залучили експерта, судді, суду дати роз'яснення щодо даного ним висновку;

3) заявляти самовідвід за наявності передбачених законодавством підстав, які виключають його участь у справі [167].

Стаття 69 Кримінального процесуального кодексу України закріплює наступні обов'язки експерта:

1) особисто провести повне дослідження і дати обґрунтований та об'єктивний письмовий висновок на поставлені йому запитання, а в разі необхідності – роз'яснити його;

2) прибути до слідчого, прокурора, суду і дати відповіді на запитання під час допиту;

3) забезпечити збереження об'єкта експертизи. Якщо дослідження пов'язане з повним або частковим знищенням об'єкта експертизи або зміною його властивостей, експерт повинен одержати на це дозвіл від особи, яка залучила експерта;

4) не розголошувати без дозволу сторони кримінального провадження, яка його залучила, чи суду відомості, що стали йому відомі у зв'язку з виконанням обов'язків, або не повідомляти будь-кому, крім особи, яка його залучила, чи суду про хід проведення експертизи та її результати;

5) заявити самовідвід за наявності обставин, передбачених Кримінальним процесуальним кодексом. Експерт невідкладно повинен повідомити особу, яка його залучила, чи суд, що доручив проведення експертизи, про неможливість проведення експертизи через відсутність у нього необхідних знань або без залучення інших експертів [98].

На експерта покладаються такі обов'язки:

– заявити самовідвід за наявності передбачених законодавством обставин;

– прийняти до виконання доручену йому експертизу;

- особисто провести повне дослідження, дати обґрунтований та об'єктивний письмовий висновок на поставлені питання, а в разі необхідності роз'яснити його;

- повідомити в письмовій формі органу (особі), який (яка) призначив(ла) експертизу (залучив(ла) експерта), про неможливість її проведення та повернути надані матеріали справи та інші документи, якщо поставлене питання виходить за межі компетенції експерта або якщо надані йому матеріали недостатні для вирішення поставленого питання, а витребувані додаткові матеріали не були надані;

- з'явитися на виклик органу (особи), який (яка) призначив(ла) експертизу (залучив(ла) експерта), для надання роз'яснень, показань чи доповнень з приводу проведеної експертизи або причин повідомлення про неможливість її проведення;

- забезпечити збереження об'єкта експертизи. Якщо дослідження пов'язане з повним або частковим знищенням об'єкта експертизи або зміною його властивостей, експерт повинен одержати на це дозвіл від органу (особи), який (яка) призначив(ла) експертизу (залучив(ла) експерта);

- не розголошувати без дозволу органу (особи), який (яка) призначив(ла) експертизу (залучив(ла) експерта), відомості, що стали йому відомі у зв'язку з виконанням обов'язків, або не повідомляти будь-кому, крім органу (особи), який (яка) призначив(ла) експертизу (залучив(ла) експерта), чи суду про хід проведення експертизи та її результати [159].

Вказані обов'язки доцільно систематизувати в дві групи:

1) пов'язані з проведення експертного дослідження:

- провести повне дослідження і дати обґрунтований та об'єктивний письмовий висновок на поставлені питання;

- забезпечити збереження об'єктів експертизи;

- у випадках, визначених законодавством, заявити самовідвід;

- повідомити в письмовій формі про неможливість проведення експертизи та повернути надані матеріали справи та інші документи, якщо

поставлене питання виходить за межі компетенції експерта або якщо надані йому матеріали недостатні для вирішення поставленого питання;

2) пов'язані з участю в кримінальному провадженні:

- з'явитися до слідчого, прокурора, суду і дати відповіді на запитання під час допиту;
- не розголошувати без дозволу компетентних суб'єктів інформацію, що стала йому відома у зв'язку з проведенням експертизи;
- прийняти до виконання доручену йому експертизу.

Також національне законодавство закріплює ряд заборон, яких повинні дотримуватися експерти:

- проводити експертизу без письмової вказівки керівника (заступника керівника) експертної установи, керівника структурного підрозділу;
- передоручати проведення експертизи іншій особі;
- самостійно збирати матеріали, які підлягають дослідженню, а також вибирати вихідні дані для проведення експертизи, якщо вони відображені в наданих йому матеріалах неоднозначно;
- вирішувати питання, які виходять за межі спеціальних знань експерта та з'ясування питань права і надавати оцінку законності проведення процедур, регламентованих нормативно-правовими актами;
- вступати у непередбачені порядком проведення експертизи контакти з особами, якщо такі особи прямо чи опосередковано зацікавлені в результатах експертизи;
- зберігати матеріали справ та об'єкти експертних досліджень поза службовим приміщенням [159].

Узагальнюючи вищевикладене, варто зазначити, що при взаємодії з правоохоронними органами експерти наділяються певним обсягом повноважень, які в більшій мірі стосуються їх участі в кримінальному провадженні та досить детально визначені в чинному законодавстві. Всі права та обов'язки у досліджуваній сфері доцільно розглядати через їх поділ на ті, які необхідні їм для проведення повного, всебічного та об'єктивного дослідження,

та ті, які визначають їх можливості при участі в кримінальному провадженні. У той же час, з метою вдосконалення компетенції експерта при взаємодії з правоохоронними органами, окремі повноваження потребують уточнення. Так, право заявляти клопотання про надання додаткових матеріалів і зразків, а також бути присутнім під час проведення процесуальних дій доцільно закріпити тільки щодо тих випадків, які безпосередньо пов'язані з предметом їх експертного дослідження. Також у законодавстві доцільно закріпити право експерта з письмового дозволу слідчого (детектива) звертатися за консультацією до іншого експерта чи спеціаліста.

1.4. Юридичні гарантії та юридична відповідальність експертних установ як суб'єктів взаємодії з правоохоронними органами

Взаємодія експертів з правоохоронними органами при виконанні ними завдань у сфері розкриття та розслідування злочинів вимагає від експертів особливої відповідальності за вчинені дії та надані висновки. У той же час, враховуючи складність та напруженість роботи, загрози, що можуть висуватися до них у зв'язку з участю в досудовому розслідуванні чи судовому розгляді кримінальної справи, держава закріпила для них ряд гарантій, що сприяють їх безперешкодній роботі та забезпеченню їх незалежності і безпеки.

Гарантія як термін походить від французького «garantie» (забезпечення) і означає передбачене законом або договором забезпечення, зобов'язання щодо повного виконання договору належним чином [244, с. 59]. Раніше даний термін застосовувався в більшості випадків щодо умов забезпечення виконання договорів. Тільки згодом він став характеризувати засоби охорони та забезпечення реалізації певних прав чи свобод. Гарантії – це система умов та засобів, що сприяють реалізації прав і свобод, охоплених законом інтересів та обов'язків [45, с. 160]. Це закріплені засоби охорони прав та свобод громадян, способи їх реалізації, а також засоби охорони правопорядку,

інтересів суспільства та держави [96, с. 57]. Тобто гарантії сприяють реалізації та забезпечують охорону прав, свобод, законних інтересів громадян, суспільства та держави.

Юридична енциклопедія правові гарантії визначає як встановлені законом засоби забезпечення, використання, дотримання, виконання та застосування норм права [241, с. 555]. Це правові засоби, які безпосередньо спрямовані на забезпечення нормального функціонування того чи іншого інституту [242, с. 132].

В. О. Кучинський вважає, що правовими гарантіями є сукупність встановлених державою спеціальних юридичних засобів, що забезпечують реалізацію та захист прав і законних інтересів [101, с. 46]. На думку А. С. Мордовця вони являють собою об'ємне соціально-політичне та юридичне явище, зокрема, це система соціально-економічних, політичних, моральних, юридичних, організаційних передумов, умов, засобів і способів, що створюють рівні можливості особистості для здійснення своїх прав, свобод та інтересів [210, с. 312]. Під системою гарантій треба розуміти, по-перше, історичні і соціально-класові умови та фактори суспільного життя, які позитивно впливають на практичну реалізацію принципів права; по-друге, засоби, які безпосередньо служать їх реалізації [86; 217].

Узагальнюючи вищевикладене, юридичні гарантії діяльності експертів можна визначити як сукупність встановлених державою та закріплених у законодавстві умов, засобів і способів, що сприяють виконанню поставлених перед ними завдань та забезпечують реалізацію та захист їх прав та законних інтересів.

Юридичним гарантіям притаманні наступні ознаки: 1) вони є невід'ємною складовою забезпечення законності в державному управлінні; 2) застосовуються з метою виконання покладених на того чи іншого суб'єкта державного управління завдань та функцій, реалізації наданих йому повноважень, мають зовнішню форму вираження, а їх застосування втілюється в окремі прийоми та методи діяльності органів виконавчої влади; 3) реалізуються (застосовуються) відповідними державними, міжнародними,

самоврядними чи громадськими органами (організаціями), посадовими особами, членами громадських організацій або в індивідуальному порядку; 4) вид способу забезпечення дисципліни та законності в державному управлінні, умови та підстави його застосування залежать від правового статусу органу (організації) чи особи, що його реалізує, тобто від наданої йому компетенції; 5) метою застосування будь-якого із способів забезпечення дисципліни та законності в державному управлінні є встановлення фактичного стану дотримання вимог чинного законодавства та відповідне реагування на нього [122, с. 46].

Юридичні гарантії діяльності експертів закріплені в законодавстві та визначають умови їх ефективної, об'єктивної та незалежної діяльності. Вони сприяють захисту їх справ та законних інтересів, у тому числі при виконанні покладених на них завдань.

Всі юридичні гарантії прийнято класифікувати за різними критеріями. Так, О. Ф. Скакун розрізняє такі їх види: 1) за сферою дії: внутрішньодержавні (національні); міжнародні; 2) за способом викладення: прості; складні; змішані; 3) за підставою правового становища особи: загальні; спеціальні; індивідуальні; 4) за змістом: соціально-економічні; політичні; ідеологічні (духовно-моральні); юридичні; 5) за спрямованістю: гарантії реалізації прав; гарантії охорони прав; гарантії захисту прав [186, с. 187–189].

За змістом розрізняють: а) контрольні гарантії, що забезпечують можливість виявити порушення прав особи та підвищити ефективність поновлення порушених інтересів; б) процедурні гарантії, які визначають порядок, способи та умови впровадження норм матеріального характеру шляхом чіткого визначення та дотримання процедури їх реалізації; в) організаційно-технічні гарантії, які забезпечують реалізацію правового статусу шляхом використання засобів техніки та зв'язку [102, с. 6]. Даний перелік є не зовсім повним, оскільки не включає умови, які забезпечують реалізацію і захист прав і свобод суб'єктів.

Дещо іншу класифікацію пропонують Н. І. Матузов та А. В. Малько, які здійснюють розподіл гарантій митних органів залежно від правового статусу особи на такі види: а) загальні гарантії, які закріплені конституційно та поширюються на всіх суб'єктів суспільних відносин однаковою мірою; б) родові, що сприяють захисту інтересів певних категорій громадян; в) спеціальні (галузеві), які гарантують права та свободи суб'єктів у певній сфері діяльності та закріплені галузевим законодавством; г) індивідуальні – як фактори організаційного, процесуального, матеріального та правового характеру, що забезпечують реалізацію прав особи у конкретних життєвих обставинах на основі закону [209, с. 275–282]. Дані гарантії стосуються конкретної особи та характеризують умови її безперешкодної діяльності як людини взагалі, так і як суб'єкта конкретних правовідносин. У той же час вони не охоплюють коло гарантій процедурної діяльності, тобто засобів та способів впровадження матеріальних правових норм у практичну діяльність відповідних суб'єктів.

За призначенням виділяють гарантії реалізації, охорони і захисту [70, с. 18], за сферою дії – внутрішньодержавні (національні) і міжнародні [193, с. 202], за галузевою приналежністю – конституційно-правові, адміністративно-правові, кримінально-правові та ін. [186, с. 145], за спрямованістю – стимулюючі (що укріплюють, розвивають позитивні чинники та умови здійснення діяльності) і захисні (спрямовані на попередження та припинення їх негативного впливу) [53, с. 293].

П. Коломоєць, досліджуючи правові гарантії діяльності поліцейських, виділив такі їх види:

- ті, що виникають при доборі та призначенні на посаду;
- ті, що виникають при проходженні служби в поліції;
- гарантії реалізації професійної діяльності поліцейських;
- ті, що виникають при застосуванні поліцейських заходів;
- ті, що виникають у сфері соціального захисту;
- ті, що виникають у сфері фінансування та матеріально-технічного забезпечення [87, с. 50].

Тобто гарантії діяльності поліцейських включають як умови їх особистісного розвитку, так і засоби і способи їх професійної діяльності з виконання поставлених перед ними завдань.

Усі гарантії діяльності прокуратури доцільно систематизують наступним чином:

- гарантії професійної діяльності, які визначають умови забезпечення прав працівників прокуратури при реалізації ними своїх повноважень;
- гарантії забезпечення дотримання законності працівниками прокуратури, які встановлюють правила забезпечення дотримання працівниками прокуратури прав і свобод громадян та відповідальність за їх порушення;
- соціальні гарантії, які передбачають належні умови праці та відпочинку, фінансового та матеріально-технічного забезпечення;
- організаційно-технічні гарантії, які включають в себе можливості застосування в роботі технічних засобів, у тому числі й для самооборони [28].

Досліджуючи гарантії діяльності суддів, Є. В. Авдєєнко визначив, що їх доцільно поділити на дві групи:

1) функціональні, які сприяють прийняттю обґрунтованого та неупередженого рішення у справі. До них відносяться: недоторканність та імунітет судді; самостійність та незалежність судів; незмінюваність судді; недоторканість судді; порядок здійснення судочинства, визначений процесуальним законом, таємниця ухвалення судового рішення; заборона втручання у здійснення правосуддя; відповідальність за неповагу до суду чи судді; рівність усіх громадян перед законом і судом; обов'язковість судових рішень; інші;

2) забезпечувальні, які створюють для суддів належні умови роботи. Серед них основними є: окремий порядок фінансування та організаційного забезпечення діяльності судів, установлений законом; належне матеріальне та соціальне забезпечення судді; функціонування органів суддівського самоврядування; інформаційне та кадрове забезпечення судів; визначення

основних засад взаємодії судів між собою та з органами державної влади та місцевого самоврядування [2, с. 106]. Дані гарантії стосуються як правового статусу судді, так і впливають з його процесуальної діяльності. Вони дозволяють судді діяти незалежно, безперешкодно виконувати свої професійні обов'язки та, у той же час сприяють його правомірній діяльності.

Закон України «Про судову експертизу» закріплює, що незалежність судового експерта та правильність його висновку забезпечуються:

- заборонаю під загрозою передбаченої законом відповідальності втручатися будь-кому в проведення судової експертизи;
- існуванням установ судових експертиз, незалежних від органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування та суду;
- створенням необхідних умов для діяльності судового експерта, його матеріальним і соціальним забезпеченням;
- кримінальною відповідальністю судового експерта за дачу свідомо неправдивого висновку та відмову без поважних причин від виконання покладених на нього обов'язків;
- можливістю призначення повторної судової експертизи;
- присутністю учасників процесу в передбачених законом випадках під час проведення судової експертизи [167].

Найбільш поширеною класифікацією правових гарантій є їх поділ за змістом. Так, за вказаною ознакою можна виділити такі гарантії діяльності експертів:

- 1) функціональні, які забезпечують ефективну та незалежну діяльність експерта. До них відносяться:
 - незалежність судових експертів від органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розшування та суду;
 - самостійність експерта при наданні висновку;
 - можливістю призначення повторної судової експертизи;

- право експерта бути присутнім при проведенні розшукових чи слідчих дій;
- право експерта вимагати надання додаткових матеріалів, необхідних для проведення дослідження;
- заборона під загрозою відповідальності втручатися в проведення судової експертизи;
- забезпечення присутності учасників процесу в передбачених законом випадках під час проведення судової експертизи;

2) організаційні, які створюють належні умови для роботи експерта.

Серед них основними є наступні:

- належне матеріальне та соціальне забезпечення роботи експерта;
- інформаційне та кадрове забезпечення експертних установ;
- закріплення правових засад взаємодії експертних установ з правоохоронними органами.

Одна з гарантій забезпечення законності в діяльності експертних установ встановлює, що за вчинення будь-яких порушень експерти несуть відповідальність. Її вид та міра визначаються тяжкістю допущеного порушення та впливають з норм законодавства. Розгляд юридичної відповідальності експертів доцільно розпочати із загальнотеоретичної характеристики юридичної відповідальності та її видів.

У правовій науці юридична відповідальність розглядається як: регламентована правовими нормами реакція з боку уповноважених суб'єктів на дії фізичних або юридичних осіб (колективних суб'єктів), що проявляються в недотриманні встановлених законом заборон, невиконанні встановлених законом обов'язків, порушенні цивільно-правових зобов'язань, нанесенні шкоди або завданні збитків, і виражена в застосуванні до осіб, які вчинили такі діяння, засобів впливу, що тягнуть за собою позбавлення особистого, майнового або організаційного характеру [107, с. 11]. Тобто підставою юридичної відповідальності є порушення чи недотримання суб'єктом певних правових вимог. Проявляється вона в реакції компетентних державних органів

на такі правопорушення та в застосуванні до особи, що їх допустила певних обмежувальних заходів.

Юридична відповідальність – це встановлений у процесуальному порядку обов'язок суб'єкта, який скоїв правопорушення, перетерпіти певні позбавлення особистого, майнового чи організаційного характеру, передбачені санкцією юридичної норми [73, с. 38–39]. Така позиція є не зовсім вірною, оскільки обов'язок застосування до особи певних обмежень за вчинення правопорушення покладається на компетентні органи державної влади, а правопорушник зазнає їх на основі їх владних рішень.

Більш обґрунтованою є думка, згідно з якою юридичну відповідальність доцільно розглядати в негативному та позитивному аспектах. У першому випадку її визначають як: передбачені нормами права і здійснювані у процесуальному порядку уповноваженими державою органами засоби владного примусу до індивідуального або колективного суб'єкту, який вчинив правопорушення, що тягне за собою обов'язок зазнавати несприятливих наслідків особистого, майнового або організаційного характеру, вид і міра яких визначені санкціями правових норм [67, с. 375]; встановлений законодавством і забезпечений державою юридичний обов'язок суб'єкта правопорушення перетерплювати несприятливі наслідки, зазнавати позбавлення певних благ [30, с. 694–695; 155, с. 519].

Юридичній відповідальності в негативному аспекті притаманні наступні ознаки:

- встановлюється законодавством;
- застосовується державою в особі уповноважених органів та посадових осіб;
- є наслідком вчинення правопорушення;
- супроводжується застосуванням заходів державного примусу та полягає в обов'язку особи зазнати несприятливих наслідків особистого, майнового чи організаційного характеру.

Юридична відповідальність в позитивному аспекті передбачає сумлінне сталення особи до виконання своїх обов'язків. На думку Ю. С. Шемшученка, це юридичний обов'язок відповідних суб'єктів здійснювати позитивні, корисні для суспільства функції [240, с. 437].

Юридична відповідальність в позитивному аспекті характеризується наступними ознаками:

- суспільно корисна діяльність суб'єкта;
- усвідомлене дотримання законодавства та виконання обов'язків;
- супроводжується позитивною реакцією з боку держави [2, с. 111].

Тобто юридична відповідальність в позитивному аспекті характеризується в більшій мірі як захід заохочення за якісне виконання поставлених завдань. Її заходи, так само як і відповідальності в негативному значенні, застосовуються спеціально визначеними в законі суб'єктами та у визначених правовими нормами видах та мірі.

Враховуючи вищевикладене, юридичну відповідальність експерта можна визначити як регламентовану законодавством реакцію компетентних державних органів та їх посадових осіб на діяльність експертів з виконання поставлених перед ними завдань та дотримання встановлених законодавством вимог, що виражається в застосуванні щодо них у встановленому порядку заходів впливу особистого, майнового чи організаційного характеру.

Стаття 70 Кримінального процесуального кодексу України та стаття 14 Закону України «Про судову експертизу» визначають, що за невиконання своїх обов'язків експерт може бути притягнутий до кримінальної, адміністративної, дисциплінарної та матеріальної відповідальності [98; 167]. Пункт 2.4. Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень закріплює такі ж види відповідальності експерта [159]. Н. Ю. Жигалов та А. Н. Хоменко вважають, що експерт несе і морально-етичну відповідальність за якість своєї роботи перед особою, що призначила судову експертизу, судом, потерпілим, підозрюваним (обвинуваченим), керівником судово-експертної

установи, адже за результатами проведеного дослідження експерт зобов'язаний дати висновок, дотримуючись професійної етики та власної совісті [64, с. 128].

Юридичну відповідальність прийнято класифікувати за галузевою приналежністю. Так, до експертів можуть застосовуватися заходи конституційної, кримінальної, адміністративної, матеріальної та дисциплінарної відповідальності.

Конституційно-правова відповідальність має такі основні характерні ознаки:

- виникає у зв'язку з порушенням норм Конституції;
- може передувати застосуванню або бути підставою для інших видів юридичної відповідальності;
- визначає як міру державного впливу на суб'єкта правопорушення (негативний аспект відповідальності), так і відповідальну поведінку суб'єкта конституційного права (позитивний аспект відповідальності) [49, с. 22];
- існує у формі як колективної, так і індивідуальної відповідальності (при цьому органи державної влади можуть виступати суб'єктами обох видів) [38, с. 39–40].

Конституційно-правова відповідальність експертів є наслідком порушення закріплених у Конституції України прав, свобод та законних інтересів людини і громадянина чи інших правових норм. При цьому, в залежності від виду правопорушення, експерт може одночасно підлягати і адміністративній, кримінальній чи іншим видам відповідальності.

Кримінальна та адміністративна відповідальність експертів може наставати на загальних та спеціальних підставах. У загальному порядку вони підлягають кримінальній чи адміністративній відповідальності як і всі громадяни за вчинення правопорушень, передбачених Кодексом України про адміністративні правопорушення, Кримінальним кодексом України чи іншими правовими актами. Спеціальні підстави кримінальної чи адміністративної відповідальності застосовуються до експертів як до посадових осіб.

Відповідно до статті 70 Кримінального процесуального кодексу України за завідомо неправдивий висновок, відмову без поважних причин від виконання покладених обов'язків у суді, невиконання інших обов'язків експерт несе відповідальність, встановлену законом [98]. Кримінальний кодекс України передбачає спеціальну відповідальність експертів за такі протиправні діяння: завідомо неправдивий висновок експерта, складений для надання або наданий органу, що здійснює досудове розслідування, виконавче провадження, суду, Вищій раді правосуддя, тимчасовій слідчій чи спеціальній тимчасовій слідчій комісії Верховної Ради України (ст. 384), відмова експерта без поважних причин від виконання покладених на нього обов'язків у суді, Вищій раді правосуддя, Конституційному Суді України або під час провадження досудового розслідування, здійснення виконавчого провадження, розслідування тимчасовою слідчою комісією Верховної Ради України (ст. 385), розголошення даних оперативно-розшукової діяльності або досудового розслідування (ст. 387) [97].

Відповідальність за статтею 384 Кримінального кодексу України настає у випадку внесення до нього таких даних, що не відповідають дійсності. Неправдивим експертний висновок буде лише в тому випадку, якщо експерт завідомо перекрутив факти, дав їм неправильну оцінку або не відобразив фактів чи відобразив їх, але не дав їм належної оцінки, внаслідок чого зробив висновки, що не відповідають об'єктивній дійсності та не ґрунтуються на матеріалах справи [72, с. 76–77]. Злочин вважається завершеним з моменту підписання висновку експерта та направлення його до органу, що призначив експертизу. При цьому злочин може бути вчинений як у формі дії, коли експерт завідомо вказує у висновку неправдиву інформацію, так і у формі бездіяльності, коли він не відобразив ті факти, які були йому відомі та які могли вплинути на рішення по справі.

Н. Ю. Жигалов та А. Н. Хоменко вказують, що висновок експерта є неправдивим, якщо в ньому підмінені об'єкти експертного дослідження, змінене ідентифікаційне поле досліджуваного об'єкта, неправильно викладені

фактичні дані (спотворені, вигадані або приховані ознаки об'єкта дослідження) або має місце їх пряме заперечення чи вони свідомо невірно оцінені експертом. Підтасовування експертного дослідження досягається за допомогою таких прийомів, як: замовчування, приховування, виключення з експертного дослідження окремих ознак, фактів, реально встановлених в ході дослідження; доповнення опису вигаданими деталями або елементами, за допомогою яких дослідженню надається потрібний характер; перестановка і зміщення в описі окремих ознак; заміна окремих ознак об'єкта іншими, вигаданими [64, с. 129].

Відповідальність за статтею 384 Кримінального кодексу України не поширюється на випадки неправильного (помилкового) висновку експерта. Такі висновки часто зустрічаються в експертній практиці, адже для правильної оцінки отриманих результатів необхідні значний досвід практичної роботи, теоретичні знання. Помилковість висновку є наслідком недбалого ставлення судового експерта до своїх обов'язків, що виражається в поверхневому дослідженні і недбалості експерта, неправильній оцінці результатів дослідження [64, с. 130]. Тобто, якщо експерт в результаті дослідження приходить до неправильного висновку внаслідок наукової невідповідності, невеликого практичного досвіду, некомпетентності, неуважності, неповноти дослідження, спірних наукових положень, помилкового аналізу до нього можуть бути застосовані заходи дисциплінарного впливу [229, с. 66].

Під відмовою від виконання обов'язків слід розуміти ухилення експерта від виконання покладеного на нього процесуального обов'язку здійснити експертне дослідження і надати висновок за відсутності поважних причин, які перешкоджали б виконанню цього обов'язку. Відмова, викликана поважними причинами (хвороба, недостатність матеріалів, наданих для висновку, застосування психічного чи фізичного примусу тощо), у випадку підтвердження цих обставин, не тягне кримінальної відповідальності [72, с. 79, 81].

Розголошення даних досудового розслідування утворює склад злочину, передбаченого частиною 1 статті 387 Кримінального кодексу України, якщо його вчинено без дозволу прокурора, слідчого і якщо особа (експерт) була

попереджена в установленому законом порядку про обов'язок не розголошувати такі дані [97].

Адміністративна відповідальність експертів характеризується тим, що вони можуть бути як загальними, так і спеціальними суб'єктами. Останні у свою чергу мають такі особливості: за окремі правопорушення несуть відповідальність як посадові особи; до них можуть бути застосовані більш тяжкі адміністративні стягнення; для окремих складів адміністративних правопорушень вони є спеціальними суб'єктами; в більшості випадків до них застосовуються такі стягнення як попередження або штраф.

Адміністративна відповідальність експерта я спеціального суб'єкта передбачена статтею 185-4 Кодексу України про адміністративні правопорушення, яка встановлює покарання за злісне ухилення експерта від явки до органів досудового розслідування чи прокурора під час досудового розслідування [85]. Дане правопорушення проявляється в неодноразовій, навмисній, безпідставній відмові від явки до вказаних органів за їх викликом.

Дисциплінарна відповідальність експертів, які перебувають у трудових відносинах з експертними установами, може наставати з невиконання першими своїх обов'язків, їх неналежне виконання чи вчинення інших правопорушень. В даному випадку експерти несуть дисциплінарну відповідальність відповідно до загальних засад трудового законодавства. Крім того, відповідно до пункту 5.11. Положення про експертно-кваліфікаційні комісії та атестацію судових експертів затверджене наказом Міністерства юстиції України від 09.08.2005 р. № 86/5 до судового експерта можуть бути застосовані такі дисциплінарні стягнення: попередження; призупинення дії Свідоцтва (на певний термін); позбавлення кваліфікації судового експерта; пониження кваліфікаційного класу судового експерта. При обранні виду дисциплінарного стягнення комісія повинна врахувати ступінь тяжкості вчиненого проступку, обставини, за яких вчинено проступок, і результати роботи судового експерта за попередні роки [161].

Експерти, які працюють самостійно поза експертними установами, підлягають дисциплінарній відповідальності за рішенням Центральної

експертно-кваліфікаційної комісії відповідно до подання керівника відповідного структурного підрозділу Міністерства юстиції України.

Матеріальна відповідальність експерта настає за завдання майнової шкоди підприємствам, установам, організаціям, громадянам, у тому числі учасникам кримінального провадження, внаслідок вчинення правопорушення. Завдана шкода може виражатись у знищенні, пошкодженні об'єкта експертизи. Відповідальність експерта настає лише у разі неотримання згоди у особи, яка залучила експерта на зміну властивостей переданих на дослідження предметів чи матеріальних цінностей, адже попереднє погодження щодо зміни об'єкту експертизи виключає відповідальність експерта [159].

Узагальнюючи вищевикладене, необхідно зазначити, що діяльність експерта вимагає від нього підвищеної відповідальності як за зміст своєї роботи, так і за її результати. Враховуючи ступінь тяжкості та обставини вчинення правопорушення до експерта можуть застосовуватися заходи кримінальної, адміністративної, дисциплінарної та матеріальної відповідальності. На сьогоднішній день нормативно-правові акти, які регулюють відповідальність експерта потребують перегляду та уточнення, особливо в напрямку правової регламентації підстав та процедури притягнення експерта до різних видів відповідальності.

Висновки до розділу 1

Встановлено, що основними правоохоронними органами, з якими взаємодіють експертні установи в процесі своєї професійної діяльності є: Національна поліція, Служба безпеки України, Державне бюро розслідувань, Державна фіскальна служба, Державна кримінально-виконавча служба, Національне антикорупційне бюро. В окремих, визначених законом випадках, вони також можуть взаємодіяти з органами прокуратури та Державною виконавчою службою, сприяючи виконанню останніми завдань у сфері правоохоронної діяльності.

Взаємодію експертних установ з правоохоронними органами визначено як засновану на нормах законодавства спільну, узгоджену за цілями, завданнями, часом, місцем та іншими умовами їх діяльність, спрямовану на виконання завдань у сфері кримінального провадження та інших випадків застосування спеціальних знань.

Завдання експертних установ, у тому числі як суб'єктів взаємодії з правоохоронними органами, запропоновано систематизувати через їх поділ на три групи: 1) завдання з проведення дослідження та надання висновку, до яких необхідно віднести наступні: проведення дослідження за дорученням та матеріалами відповідного правоохоронного органу; проведення відповідно до законодавства оцінки майна та майнових прав, у тому числі завданих збитків; 2) завдання як учасника кримінального провадження, а саме: техніко-криміналістичне забезпечення огляду місць подій, інших слідчих дій та оперативно-розшукових заходів; виявлення та збирання доказів, необхідних для проведення експертного дослідження та для кримінального провадження; виявлення за допомогою криміналістичних обліків осіб, причетних до скоєння злочину чи правопорушення; надання в межах своєї компетенції консультацій з питань техніко-криміналістичного забезпечення кримінального провадження; 3) завдання з інформаційно-технічного забезпечення криміналістичної діяльності: ведення обліку знярядь кримінальних правопорушень та інших об'єктів, отриманих чи вилучених під час кримінального провадження; забезпечення в межах повноважень функціонування інформаційно-пошукових систем та обліків, забезпечення режиму доступу до них.

З'ясовано функції експертів у сфері взаємодії з правоохоронними органами, а саме: 1) правоохоронні, що включають: проведення досліджень та надання експертних висновків за зверненням правоохоронних органів; участь в проведенні слідчих чи інших правоохоронних дій та надання у зв'язку з цим консультацій та роз'яснень; проведення відповідно до законодавства оцінки майна та майнових прав, у тому числі завданих збитків; виявлення за допомогою криміналістичних обліків осіб, причетних до скоєння злочину чи

правопорушення; 2) інформаційні, що включають наступні напрямки їх роботи: здійснення інформаційно-аналітичного забезпечення, обробку персональних даних, складання статистичної звітності, забезпечення режиму доступу до інформації; забезпечення функціонування інформаційних обліків відповідно до спеціалізації; взаємодія з вітчизняними та іноземними підприємствами, установами і організаціями з метою обміну досвідом роботи з питань, що належать до її компетенції; надання консультації та роз'яснень за зверненнями правоохоронних органів і судів; розробка науково-методичних рекомендацій для найбільш ефективного використання спеціальних знань у діяльності правоохоронних органів і судів; вивчення й узагальнення досягнень світової науки, теорії та практики судової експертизи, криміналістики та права України й зарубіжжя; 3) нормотворчі, що полягають у виробленні та внесенні у встановленому порядку пропозицій щодо вдосконалення законодавства з питань діяльності експертів, у тому числі при взаємодії з правоохоронними органами.

Компетенцію експертів визначено як сукупність закріплених у законодавстві їх прав та обов'язків необхідних для проведення дослідження на основі спеціальних знань у галузі науки, техніки, мистецтва, ремесла тощо об'єктів, явищ і процесів з метою надання висновку з питань, що є або будуть предметом судового розгляду.

Всі права експерта у сфері взаємодії з правоохоронними органами запропоновано згрупувати в наступні групи в залежності від мети їх реалізації: 1) права, що реалізуються з метою проведення повного, всебічного та об'єктивного дослідження: знайомитися з матеріалами кримінального провадження, що стосуються предмета дослідження; заявляти клопотання про надання додаткових матеріалів і зразків, а також про уточнення поставлених питань; бути присутнім під час проведення процесуальних дій, ставити питання його учасникам, що стосуються предмета дослідження; вказувати у висновку експерта на виявлені в ході проведення судової експертизи факти, які мають значення для справи і з приводу яких йому не були поставлені питання;

складати окремий висновок, у разі незгоди з іншими експертами; відмовитися від давання висновку, якщо поданих йому матеріалів недостатньо для виконання покладених на нього обов'язків або поставлені питання виходять за межі його компетенції; 2) забезпечувальні права: право на винагороду та відшкодування витрат, пов'язаних із проведенням експертизи, якщо її виконання не є службовим обов'язком; на забезпечення безпеки за наявності відповідних підстав; оскаржувати в установленому законодавством порядку дії та рішення суб'єкта призначення експертизи, що порушують права експерта або порядок проведення експертизи.

Визначено обов'язки експертних установ як суб'єктів взаємодії з правоохоронними органами, які систематизовано в дві групи: 1) пов'язані з проведення експертного дослідження: провести повне дослідження і дати обґрунтований та об'єктивний письмовий висновок на поставлені питання; забезпечити збереження об'єктів експертизи; у випадках, визначених законодавством, заявити самовідвід; повідомити в письмовій формі про неможливість проведення експертизи та повернути надані матеріали справи та інші документи, якщо поставлене питання виходить за межі компетенції експерта або якщо надані йому матеріали недостатні для вирішення поставленого питання; 2) пов'язані з участю в кримінальному провадженні: з'явитися до слідчого, прокурора, суду і дати відповіді на запитання під час допиту; не розголошувати без дозволу компетентних суб'єктів інформацію, що стала йому відома у зв'язку з проведенням експертизи; прийняти до виконання доручену йому експертизу.

Юридичні гарантії діяльності експертів визначено як сукупність встановлених державою та закріплених у законодавстві умов, засобів і способів, що сприяють виконанню поставлених перед ними завдань та забезпечують реалізацію та захист їх прав та законних інтересів.

Обґрунтовано, що всі гарантії діяльності експертів при взаємодії з правоохоронними органами доцільно об'єднати в дві групи, а саме: 1) функціональні, які забезпечують ефективну та незалежну діяльність

експерта, до яких відносяться: незалежність судових експертів від органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розшування та суду; самостійність експерта при наданні висновку; можливістю призначення повторної судової експертизи; право експерта бути присутнім при проведенні розшукових чи слідчих дій; право експерта вимагати надання додаткових матеріалів, необхідних для проведення дослідження; заборона під загрозою відповідальності втручатися в проведення судової експертизи; забезпечення присутності учасників процесу в передбачених законом випадках під час проведення судової експертизи; 2) організаційні, які створюють належні умови для роботи експерта. Серед них основними є наступні: належне матеріальне та соціальне забезпечення роботи експерта; інформаційне та кадрове забезпечення експертних установ; закріплення правових засад взаємодії експертних установ з правоохоронними органами.

Юридичну відповідальність експерта визначено як регламентовану законодавством реакцію компетентних державних органів та їх посадових осіб на діяльність експертів з виконання поставлених перед ними завдань та дотримання встановлених законодавством вимог, що виражається в застосуванні щодо них у встановленому порядку заходів впливу особистого, майнового чи організаційного характеру.

РОЗДІЛ 2

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ ВЗАЄМОДІЇ ЕКСПЕРТНИХ УСТАНОВ З ПРАВООХОРОННИМИ ОРГАНАМИ

2.1. Сутність та структура адміністративно-правового механізму взаємодії експертних установ з правоохоронними органами

Взаємодія експертних установ з правоохоронними органами, як і будь-яка діяльність з реалізації завдань та функцій держави, вимагає наявності певної сукупності елементів, що в своїй єдності забезпечать спільну злагоджену роботу цих установ, спрямовану на досягнення певного результату. Сукупність таких елементів утворюють адміністративно-правовий механізм взаємодії експертних установ з правоохоронними органами. Дослідження його змісту доцільно розпочати з характеристики змісту адміністративного права, адміністративно-правових відносин та правового механізму.

Адміністративне право як галузь права – це галузь права (сукупність правових норм), що регулює з метою реалізації завдань і функцій держави суспільні відносини управлінського характеру, які складаються у сфері виконавчої влади, внутрішньо-організаційній діяльності інших державних органів, а також у процесі здійснення громадськими організаціями, їх органами зовнішніх юридично-владних повноважень [9, с. 19; 14]. Це галузь права, засобами якої (норми, відносини, законодавство, методи, форми, компетенція суб'єктів, способи реалізації норм) формуються публічно-управлінські відносини, а також організовується і забезпечується публічно-управлінська діяльність [42; 90, с. 3]. Тобто адміністративним правом є сукупність правових норм, що регулюють публічно-управлінські та внутрішньо-організаційні відносини.

Ототожнює дану галузь права з державним управлінням і Б. Гурней, який визначає його як самостійну галузь права, за допомогою якої держава регулює суспільні відносини у сфері державного управління, розвиває і зміцнює свої

демократичні основи. Адміністративному праву належить особлива роль у механізмі правового регулювання, воно виступає необхідним і важливим інструментом управління соціальними процесами в суспільстві. Інакше кажучи, адміністративне право – це управлінське право, що відрізняється від інших галузей права специфікою предмета, методом регулювання і структурними особливостями [52; 60].

Більш точно визначає зміст адміністративного права Т. О. Коломоєць, яка вказує, що це сукупність правових норм, які регулюють суспільні відносини, що формуються під час забезпечення органами виконавчої влади і органами місцевого самоврядування реалізації та захисту прав, свобод і законних інтересів фізичних і юридичних осіб, а також в процесі державного і самоврядного управління в сферах соціально-економічного й адміністративно-політичного розвитку та охорони громадянського порядку [8]. З даного визначення випливає, що адміністративним правом регулюються не лише управлінські та внутрішньо-організаційні відносини, а й відносини самоврядного управління та відносини, що виникають в процесі забезпечення органами виконавчої влади та місцевого самоврядування реалізації прав, свобод та законних інтересів фізичних та юридичних осіб. У той же час дане визначення не враховує того, що адміністративно-правові відносини виникають не тільки в діяльності органів виконавчої влади та місцевого самоврядування. Вони виникають і в діяльності інших суб'єктів, що реалізують завдання та функції держави у сфері зовнішніх та внутрішніх управлінських відносин у всіх сферах життєдіяльності суспільства.

Метою адміністративного права є створення пріоритету правових умов для забезпечення публічною адміністрацією прав, свобод й інтересів людини і громадянина у сфері публічного адміністрування [7, с. 26]. Серед його завдань основними є наступні: 1) конкретизація прав, свобод приватних осіб, які мають забезпечуватися суб'єктами публічної адміністрації, як реалізація конституційної формули стосовно утвердження прав і свобод людини. Це здійснюється в законах України та підзаконних нормативно-правових актах, які

визначають обов'язки (компетенцію/повноваження суб'єктів публічної адміністрації); 2) формування ефективних адміністративних інструментів реалізації прав і свобод у сфері публічного адміністрування, як реалізація конституційної формули щодо забезпечення прав і свобод людини; 3) підвищення ефективності функціонування публічних інститутів держави й суспільства; 4) уніфікація та закріплення на законодавчому рівні процедур адміністративної діяльності публічної адміністрації; 5) оптимізація публічного контролю інститутом громадянського суспільства за діяльністю суб'єктів публічної адміністрації; 6) удосконалення інституту юридичної відповідальності [7, с. 26–27].

Адміністративне право характеризується наступними ознаками: є однією з основоположних галузей публічного права; являє собою сукупність юридичних норм; має відокремлений предмет правового регулювання – управлінські відносини, що виникають як у сфері державного управління, так і в інших сферах; має свій метод правового регулювання; володіє внутрішньою узгодженістю, складається з певних елементів; має зовнішнє вираження, тобто закріплюється в певних формах-джерелах [109].

Враховуючи вищевикладене, адміністративне право можна визначити як галузь права, сукупність правових норм, що регулюють відносини, що формуються в процесі забезпечення реалізації та охорони публічною адміністрацією прав, свобод та законних інтересів фізичних та юридичних осіб, суспільства та держави, а також в процесі її внутрішньо та зовнішньо-управлінської діяльності в усіх сферах суспільного життя.

Норми адміністративного права покликані врегулювати певне коло суспільних відносин. Під адміністративно-правовими відносинами прийнято розуміти суспільні відносини у сфері державного управління, учасники яких виступають носіями прав і обов'язків, урегульованих нормами адміністративного права, в тому числі у сфері забезпечення санітарного та епідеміологічного благополуччя населення [3, с. 50].

Адміністративно-правовим відносинам притаманні наступні ознаки:

1) адміністративно-правові відносини складаються у сфері управління, тобто у повсякденній практичній реалізації завдань і функцій держави;

2) в усіх відносинах однією із сторін обов'язково є орган виконавчої влади (державного управління) або громадська організація, наділена державно-владними повноваженнями;

3) адміністративно-правові відносини – це особливий зв'язок між їх учасниками, один з яких має право вимагати від іншого такої поведінки, яка передбачена адміністративно-правовою нормою;

4) орган управління зобов'язаний реалізовувати свої матеріально-правові та процесуальні права, тобто право одночасно є обов'язком суб'єкта адміністративно-правових відносин;

5) адміністративно-правові відносини можуть виникнути з ініціативи будь-якого суб'єкта адміністративного права, але згода іншої сторони не є обов'язковою умовою для їх виникнення;

6) порушення однією із сторін своїх обов'язків зумовлює її відповідальність не перед іншою стороною, а перед державою в особі її компетентних органів;

7) адміністративно-правові відносини можуть реалізовуватися на засадах, як влади і підпорядкування, так і рівності сторін, тобто кожна сторона зобов'язана виконувати вимоги конкретної правової норми;

8) санкції, що застосовуються до сторін адміністративно-правових відносин за порушення ними своїх прав та обов'язків – це, як правило, заходи адміністративного примусу, адміністративної, дисциплінарної відповідальності, хоча може настати і матеріальна та кримінальна відповідальність;

9) спори, що виникають між сторонами цих відносин, вирішуються як в адміністративному (більшість спорів), так і в судовому порядку [10, с. 43–44].

О. І. Харитонова виділяє наступні характерні ознаки адміністративно-правових відносин [228, с. 192–193]:

1) адміністративно-правові відносини – це правовий зв'язок, що виникає з приводу нематеріальних і матеріальних благ, котрі являють цінність для

окремої (приватної) особи і, разом з тим, є предметом публічного інтересу;

2) відносини сторін регулюються на засадах імперативності приписів норм законодавчих актів та ініціативи (або обов'язку) їхнього застосування тими учасниками адміністративних відносин, які наділені для цього відповідними владними функціями або правом ініціативи порушення процесу адміністративного провадження;

3) учасники цього виду правовідносин виступають як носії адміністративних повноважень і обов'язків;

4) захист суб'єктивних прав і спонукання до виконання адміністративних обов'язків здійснюються за допомогою специфічних адміністративних заходів впливу;

5) підстави виникнення, припинення і трансформацій адміністративно-правових відносин відрізняються від юридичних фактів в інших галузях права за видами, змістом і характером правових наслідків [228, с. 192–193].

Узагальнюючи вказані характеристики, можна зробити висновок, що основними ознаками адміністративно-правових відносин є наступні:

- складаються у сфері реалізації завдань та функцій держави, задоволення публічного інтересу;
- однією із сторін обов'язково є суб'єкт, наділений адміністративними повноваженнями;
- їх виникнення досить часто не залежить від волевиявлення суб'єктів, які приймають в них участь;
- носять в більшій мірі імперативний характер;
- реалізація прав та обов'язків учасників правовідносин може забезпечуватися застосуванням специфічних адміністративних заходів та засобів впливу;
- вирішення спорів між сторонами правовідносин може відбуватися як в адміністративному, так і в судовому порядку.

Адміністративно-правові відносини у сфері взаємодії експертних установ з правоохоронними органами реалізуються та регулюються через систему

взаємопов'язаних елементів, які в своїй сукупності дозволяють забезпечити досягнення поставлених цілей та необхідних результатів. Дана сукупність елементів утворюють адміністративно-правовий механізм взаємодії експертних установ з правоохоронними органами. Зміст даного поняття доцільно розкрити через тлумачення термінів «механізм», «механізм управління» та «механізм адміністративно-правового регулювання».

Великий тлумачний словник сучасної української мови розкриває сутність поняття «механізм» у трьох значеннях, зокрема: 1) механізм – це пристрій, що передає або перетворює рух; 2) механізм – це внутрішня будова, система чого-небудь; 3) механізм – це сукупність станів і процесів, з яких складається певне фізичне, хімічне та інше явище [37, с. 398].

Деякі автори розглядають механізм як «системну сукупність правових засобів – повноважень, форм і методів у дії» [62, с. 30; 140, с. 35–38; 202, с. 32]. Н. М. Оніщенко визначає механізм як сукупність компонентів, через цілісність існування яких можна розкрити сам механізм як ціле. Умовами функціонування механізму є узгодженість та єдність його елементів. Кожен із системних елементів механізму є органічно обумовленим усіма іншими його елементами і функціонуванням системи в цілому. По-третє, «структурованість» – інша ключова категорія механізму. Структурованість являє собою можливість опису механізму – як системи, через встановлення його структури, тобто комплексу зв'язків і відносин системи, зумовленість поведінки механізму не стільки поведінкою його окремих елементів, скільки властивостями його структури [142, с.10–11; 156]. Тобто механізмом є сукупність елементів (компонентів) узгоджених та об'єднаних між собою у певну структуру.

Що стосується механізму управління, то С. В. Петрова пропонує його розглядати у вузькому й у широкому розумінні. Так, у вузькому розумінні механізм управління – це статична єдність певних елементів, які слугують інструментом організації управлінських явищ і процесів. В широкому розумінні – це динаміка, реальне функціонування усієї статичної єдності елементів [148, с. 16]. Тобто поняттям «механізм управління» охоплюється не просто

сукупність вказаних елементів, а й їх спільна дія, спрямована на досягнення певного результату.

А. В. Малько та К. В. Шундіков вважають, що правовий механізм – це чисто інструментальна субстанція, особливий набір (як правило, досить великий) кількох правових інструментів [112, с. 46]. Варто зазначити, що це не просто набір, а сукупність узгоджених правових інструментів, об'єднаних за певними критеріями.

О. Ю. Шереметьєва визначає «механізм» як сукупність узятих в органічній єдності та взаємозв'язку інституційно-правових і організаційно-правових форм та правових засобів забезпечення реалізації політичних й правових рішень, котрі приймаються світовим співтовариством, регіональними угрупованнями держав і окремими державами [232].

На думку Л. М. Шестопаолової, механізм правового регулювання суспільних відносин – «комплексне явище, сукупність правових засобів, за допомогою яких поведінка суб'єктів суспільних відносин приводиться у відповідність до приписів, що містяться у нормах права [233, с. 157–158]. Дане визначення дещо звужує зміст досліджуваного поняття, оскільки вказаний механізм не лише забезпечує приведення поведінки суб'єктів у відповідність до правових приписів, а й взагалі забезпечує реалізацію правових відносин у суспільстві.

На думку С. С. Засулько, механізм правового регулювання – це сукупність правових засобів, за допомогою яких забезпечується правовий вплив на суспільні відносини. Головними системоутворювальними ознаками відповідного механізму є: єдність системи стосовно середовища (цілісність) і різноманіття зв'язків із середовищем, характер яких робить її підсистемою іншої, більш складної системи; наявність у системи не менше ніж двох компонентів, що взаємодіють між собою; інтегрування компонентів системи, унаслідок чого ціле (система) набуває властивостей і характеристик, не притаманних окремим її складовим, тобто наявність у системі інтегративних якостей; наявність у системі суперечностей, які виступають рушійною силою її

саморозвитку, що породжує необхідність самоврядування, цілеспрямованого впливу однієї підсистеми (керівної) на іншу (керовану) [71, с. 9].

Механізму правового регулювання притаманні наступні ознаки:

1) є складовою частиною механізму соціального регулювання. Його правова діяльність супроводжується політичним, економічним, етичним та іншими видами механізму соціального регулювання, переплітається з ними;

2) будучи категорією широкою за обсягом, збирає воедино всі явища правової дійсності: засоби (норми права, суб'єктивні права і юридичні обов'язки, рішення судів, тощо, об'єктивовані в правових актах); способи (дозволяння, зобов'язування, заборона); форми (використання, виконання, додержання, застосування);

3) становить систему правових засобів, способів, форм, що перебувають у взаємозв'язку і взаємодії. Кожна частина механізму правового регулювання знаходиться на своєму місці (як годинниковий механізм), виконує специфічні функції. Якість виконуваних ними функцій впливає на роботу інших частин і результат функціонування механізму в цілому;

4) є динамічною частиною правової системи суспільства. Його рух виражається в стадіях, яким відповідають свої механізми дії. Як і правова система суспільства, механізм правового регулювання являє собою цілісність правової дійсності, визначається закономірностями еволюції суспільства, рівнем розвиненості економіки, культури. Його призначення полягає в приведенні в дію необхідних елементів правової системи, забезпеченні їх «роботи». Від механізму залежать ефективність правового регулювання, відповідність поведінки учасників суспільних відносин розпорядженням юридичних норм, їх рух до задоволення своїх інтересів;

5) результатом його діяльності є встановлення правопорядку в суспільстві [186].

Особливим видом механізму правового регулювання є механізм адміністративно-правового регулювання, який Т. О. Коломоєць визначає як сукупність правових засобів, за допомогою яких здійснюється правове

регулювання суспільних відносин у сфері адміністративного права. В механізмі адміністративно-правового регулювання, вказує науковець, прийнято виділяти органічні та функціональні складові. Органічними складовими механізму адміністративно-правового регулювання слід вважати ті, що визначають суть самого явища механізму адміністративно-правового регулювання, тобто без яких не може відбуватися сам механізм. Функціональними складовими механізму адміністративно-правового регулювання вважаються ті, що значною мірою впливають на механізм адміністративно-правового регулювання, що не є обов'язковими його елементами [88].

Під адміністративно-правовим механізмом взаємодії та координації діяльності правоохоронних органів на регіональному рівні розуміють сукупність складних елементів, які носять правовий, соціально-економічний, та організаційно-управлінський характер, та які у своїй сукупності дозволять налагодити ефективну взаємодію правоохоронних органів на регіональному рівні [178].

Адміністративно-правовий механізм взаємодії експертних установ з правоохоронними органами характеризується наступними ознаками:

- це сукупність взаємопов'язаних елементів;
- є системою адміністративно-правових засобів, способів та форм;
- забезпечує спільну узгоджену діяльність експертних установ та правоохоронних органів;
- регулює адміністративні правовідносини, що виникають в процесі спільної діяльності вказаних суб'єктів.

Враховуючи вказані ознаки, адміністративно-правовий механізм взаємодії експертних установ з правоохоронними органами можна визначити як сукупність взаємопов'язаних адміністративно-правових засобів, способів та форм, за допомогою яких здійснюється регулювання спільної діяльності експертних установ з правоохоронними органами.

Адміністративно-правовий механізм взаємодії експертних установ з правоохоронними органами включає в себе ряд елементів, які у своїй

сукупності забезпечують регулювання відносин, що виникають при їх спільній діяльності. На сьогодні в правовій науці відсутній єдиний погляд на їх кількість та зміст.

Л. М. Шестопалова вважає, що елементами механізму правового регулювання є: а) норми права – основа механізму правового регулювання, оскільки з них, їх змісту починається дія права на соціальні відносини; б) правові відносини – суспільні відносини, що відбуваються у визначених нормами права межах; в) акти реалізації прав і обов'язків – дії суб'єктів щодо здійснення приписів правових норм; г) акти застосування права; ґ) законність; д) правосвідомість; е) правова культура. Чинники (явища), що впливають на правове регулювання: законність; правосвідомість; правова культура [233, с. 157–158].

В. С. Селюков, О. М. Гумін, Є. В. Пряхін та інші науковці обґрунтовують думку, відповідно до якої будь-який механізм адміністративно-правового забезпечення складається з наступних елементів, а саме:

- 1) об'єкта забезпечення;
- 2) суб'єкта;
- 3) адміністративних норм права;
- 4) адміністративно-правових відносин та їх змісту;

5) гарантій, заходів, засобів та методів адміністративно-правового регулювання [51, с. 48; 182]. Така позиція є досить дискусійною, оскільки включає елементи, які є складовими не тільки механізму правового регулювання, а й правовідносин взагалі.

В. Н. Хропанюка визначив, що основними структурними елементами механізму правового регулювання є: 1) норми права, які встановлюють загальні та юридичні обов'язкові правила поведінки тих учасників суспільних відносин, які перебувають у сфері правового регулювання; 2) правовідносини, що є найважливішим і необхідним елементом реального життя права; 3) акти реалізації юридичних прав та обов'язків – це фактична поведінка суб'єктів правовідносин щодо здійснення їхніх прав та обов'язків [230, с. 341–342]. Схожу

думку висловлює С. Г. Стеценко, який вважає, що механізм адміністративно-правового забезпечення прав і свобод громадян складають виключно: норми права; акти реалізації норм права; правові відносини [199, с. 66].

Дану систему доцільно доповнити елементами, за допомогою яких здійснюється безпосередній вплив на правовідносини, а саме правовими засобами, способами та формами.

В. В. Галуцько вважає, що до складових елементів механізму адміністративно-правового регулювання відносяться: норми адміністративного права та їх зовнішнє вираження – джерела права; публічна адміністрація; принципи діяльності публічної адміністрації; індивідуальні акти публічної адміністрації; адміністративно-правові відносини; форми адміністративного права; тлумачення норм адміністративного права; методи адміністративного права; процедури реалізації адміністративно-правових норм; принцип законності [5, с. 87–90; 141]. Така позиція є занадто деталізованою. Так, не зовсім коректно виокремлено такий елемент, як принцип законності, який є складовою частиною принципів діяльності публічної адміністрації. Також не можна погодитись з тим, що елементами механізму адміністративно-правового регулювання є індивідуальні акти публічної адміністрації, оскільки їх можна віднести до правових норм, та тлумачення норм адміністративного права, що не здійснює безпосереднього впливу на правовідносини.

Схожим, але більш узагальненим та точним, є погляд І. П. Голосніченко та З. С. Гладун, відповідно до якого механізм адміністративно-правового забезпечення характеризується такими основними елементами:

- 1) норми адміністративного права;
- 2) адміністративно-правові відносини;
- 3) акти тлумачення норм адміністративного права;
- 4) акти реалізації адміністративно правових норм і відносин [43, с. 10; 48, с. 20–22].

Т. О. Коломєць в механізмі адміністративно-правового регулювання виокремлює дві складові:

– органічні, тобто ті, що визначають суть самого явища механізму адміністративно-правового регулювання, тобто без яких не може відбуватися сам механізм та функціональні складові. Серед них: 1) норми права – загальнообов’язкові правила поведінки, встановлені з метою регулювання суспільних відносин; 2) акти реалізації норм права – процес фактичного втілення в життя приписів правових норм через поведінку суб’єктів адміністративного права; 3) правові відносини – вольові суспільні відносини, що виникають на основі норм права [11, с. 23];

– функціональні (ті, що значною мірою впливають на механізм адміністративно-правового регулювання, які не є обов’язковими його елементами) [66, с. 24]. До них належать: юридичний факт; правова свідомість суб’єктів адміністративно-правового регулювання; законність; акти тлумачення норм права; акти застосування норм права [8, с. 68].

А. А. Русецький, досліджуючи адміністративно-правовий механізм взаємодії та координації діяльності правоохоронних органів на регіональному рівні, до його складових елементів відніс наступні:

- 1) адміністративно-правові норми;
- 2) інституційний елемент, який передбачає наявність сукупності суб’єктів взаємодії та координації, що, в свою чергу, наділені відповідним правовим статусом;
- 3) сукупність управлінських рішень, що приймаються та здійснюються компетентними суб’єктами;
- 4) юридичний факт;
- 5) організаційні елементи забезпечення взаємодії та координації діяльності правоохоронних органів на регіональному рівні;
- 6) адміністративно-правові форми та методи взаємодії та координації діяльності правоохоронних органів на регіональному рівні [180]. Варто зазначити, що виокремлення такого елемента як юридичний факт є не зовсім вірним, оскільки він сприяє виникненню правовідносин, а не їх врегулюванню.

Проаналізувавши вказані точки зору, можна зробити висновок, що основними елементами адміністративно-правового механізму взаємодії експертних установ з правоохоронними органами є наступні:

- адміністративно-правові норми;
- адміністративно-правові відносини;
- суб'єкти, наділені відповідними адміністративними повноваженнями;
- акти реалізації норм права;
- засоби, способи та форми впливу на суспільні відносини;
- організаційні елементи забезпечення взаємодії експертних установ з правоохоронними органами.

Одним з основоположних елементів адміністративно-правового механізму взаємодії експертних установ з правоохоронними органами є адміністративно-правові норми, які С. Г. Стеценко визначає як обов'язкове правило поведінки, що встановлене й охороняється державою, метою якого є регулювання суспільних відносин, що виникають, змінюються і припиняються у сфері публічного управління. Метою адміністративно-правових норм є організація управлінських відносин, а також інформаційна ціль, охоронна, заохочувальна, соціально-моральна. До особливостей вказаних норм науковець відносить: в них закріплюються відносини з керування, державного контролю і нагляду; метод впливу адміністративно-правових норм є імперативним, вольовим, державно-владним; виконання приписів адміністративно-правової норми гарантується державою за допомогою організаційних, роз'яснювальних, стимулюючих, примусових засобів; кожна адміністративно-правова норма є органічною частиною всієї галузі системи і поза цією системою не може діяти [199].

Є. В. Додін акцентує увагу на тому, що адміністративно-правова норма – це не тільки правило поведінки у сфері державного управління, прямо встановлене державою, але також і обов'язкове правило, яке встановлене іншими суб'єктами правотворчості, але санкціоноване або ратифіковане державою [59, с. 20].

До характерних рис цього терміну В. В. Коваленко відносить: а) це вид правової норми, а отже, їй притаманні всі ознаки останньої (загальнообов'язковість, формальна визначеність, забезпечення її виконання державними примусом та ін.); б) вони спрямовані на реалізацію не приватного, а публічного інтересу; в) за їх допомогою забезпечується функціонування публічної адміністрації; г) предмет їх регулювання становить широке коло суспільних відносин, що складаються в процесі публічного управління, надання адміністративних послуг, застосування заходів адміністративного примусу до фізичних та юридичних осіб, оскарження дій та рішень суб'єктів владних повноважень; г) вони забезпечують реалізацію регулятивної та охоронної функцій адміністративного та інших галузей права в багатьох сферах суспільного життя (економіка, освіта, будівництво, охорона здоров'я, внутрішні справи та ін.); д) вони є головним інструментом реалізації методу адміністративного права, тобто в них закріплюються приписи, заборони та дозволи, що використовуються публічною адміністрацією для регулювання суспільних відносин; є) вони не систематизовані, а містяться в різних за юридичною силою нормативно-правових актах: законах, підзаконних нормативно-правових актах публічної адміністрації, в тому числі органів місцевого самоврядування; е) серед джерел адміністративно-правових норм домінують акти одностороннього волевиявлення (укази, розпорядження, накази) [100].

Під адміністративно-правовими відносинами, як елементом адміністративно-правового механізму взаємодії експертних установ з правоохоронними органами, необхідно розуміти коло суспільних відносин, що виникають в процесі виконання спільних завдань експертами установами та правоохоронними органами, що регулюються адміністративно-правовими нормами та забезпечуються застосуванням відповідних адміністративних методів, засобів та форм.

Суб'єктами, наділеними відповідними адміністративними повноваженнями, є експерти та працівники правоохоронних органів, наділені

повноваженнями звертатися до експертних установ за проведенням експертиз та наданням висновків, участю в проведенні слідчих дій чи наданні пояснень з питань їх спеціалізації.

Акти реалізації норм права відображають результати взаємодії експертів з правоохоронними органами. С. Г. Стеценко виділяє чотири основні способи реалізації адміністративно-правових норм:

- дотримання – пасивна поведінка суб'єктів, що не допускає порушення адміністративно-правових норм;

- виконання – активна поведінка суб'єктів, що направлена на виконання юридичних обов'язків, зафіксованих в адміністративно-правових нормах. Суть виконання полягає у чіткій реалізації зобов'язуючих норм адміністративного права, коли суб'єкти вказаної галузі права (і відповідно, виникаючих правовідносин) своїми активними діями втілюють у життя покладені на них обов'язки;

- використання – активна поведінка суб'єктів адміністративного права, за якої вони самі вирішують питання про здійснення відповідних дій чи утримання від них. У цьому випадку норму права буде реалізовано і тоді, коли суб'єкт вибрав активну поведінку (у формі дій), і тоді, коли він обрав пасивну форму поведінки. Використання норм адміністративного права є добровільною справою. Ніхто не може примушувати до їх використання, водночас, ніхто не повинен нести відповідальність за невикористання норм адміністративного права;

- застосування – прояв владної діяльності уповноважених державних органів із приводу конкретних справ із виданням індивідуальних юридичних актів [199, с. 130–131].

Правовими засобами є всі ті юридичні інструменти, за допомогою яких задовольняються інтереси суб'єктів права, забезпечується досягнення поставлених цілей. Дослідник відносить до правових засобів норми права, правозастосовчі акти, договори, юридичні факти, суб'єктивні права, юридичні обов'язки, заборони, пільги, заохочення, покарання тощо [209, с. 621–622].

Під методами впливу прийнято розуміти набір юридичного інструментарію (прийоми та засоби), за допомогою якого держава здійснює необхідний вплив на вольову поведінку учасників суспільних відносин [76].

Формою впливу на правовідносини є зовнішнє вираження дій чи бездіяльності, що реалізуються експертами та правоохоронними органами при спільному виконанні поставлених перед ними завдань.

До організаційних аспектів управлінської діяльності, різновидом якої є взаємодія експертних установ з правоохоронними органами, різні вчені відносять: визначення мети та завдань; розробку системи заходів для реалізації мети та розподіл завдань на окремі види робіт; проведення нарад, обговорень; розробку проектів планів, прогнозів, програм, методичних рекомендацій; прийняття рішень, доведення управлінського рішення до відома виконавців та роз'яснення його змісту; розстановку і навчання кадрів; фінансування, виділення необхідних матеріалів та устаткування; контроль; заохочення і стягнення [6, с. 278; 22, с. 53; 41, с. 185].

Таким чином, адміністративно-правовий механізм взаємодії експертних установ з правоохоронними органами становить собою сукупність взаємопов'язаних елементів (інструментарію), що забезпечують спільну діяльність експертних установ з правоохоронними органами з виконання поставлених перед ними завдань. Він визначає всі засади такої діяльності, у тому числі її адміністративно-правове забезпечення, що вказує на приналежність досліджуваних правовідносин до управлінських та таких, що забезпечуються державою. Усі визначені елементи адміністративно-правового механізму взаємодії експертних установ з правоохоронними органами знаходять своє відображення у відповідних нормативно-правових актах та відповідають загальноприйнятим засадам публічного адміністрування. Їх детальна характеристика буде надана в наступних підрозділах дослідження.

2.2. Напрямки взаємодії експертних установ з правоохоронними органами

Взаємодія судових експертів з правоохоронними органами реалізується за декількома напрямками, що визначаються поставленими перед ними завданнями. Кожен з таких напрямків спільної діяльності має свою мету та особливий порядок його реалізації. Також кожен з них визначає коло тих повноважень, якими можуть користуватися сторони при його виконанні.

Основними напрямками взаємодії експертних установ з правоохоронними органами є:

- проведення судових експертиз та експертних досліджень;
- залучення експерта до проведення слідчих дій;
- залучення експерта для надання пояснень;
- обмін інформацією;
- проведення спільних науково-методичних заходів.

Відповідно до Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень, затвердженої Наказом Міністерства юстиції України від 08.10.1998 р. № 53/5 основними видами (підвидами) експертизи є:

- криміналістична: почеркознавча; лінгвістична експертиза мовлення; технічна експертиза документів; експертиза зброї та слідів і обставин її використання; трасологічна (крім досліджень слідів пошкодження одягу, пов'язаних з одночасним спричиненням тілесних ушкоджень, які проводяться в бюро судово-медичної експертизи); фототехнічна, портретна; експертиза голограм; відео-, звукозапису; вибухотехнічна; матеріалів, речовин та виробів (лакофарбових матеріалів і покриттів; полімерних матеріалів; волокнистих матеріалів; нафтопродуктів і пально-мастильних матеріалів; скла, кераміки; наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів; спиртовмісних сумішей; ґрунтів; металів і сплавів; наявності шкідливих речовин у навколишньому середовищі; речовин хімічних виробництв та

спеціальних хімічних речовин; харчових продуктів; сильнодіючих і отруйних речовин); біологічна;

- інженерно-технічна: інженерно-транспортна (автотехнічна, транспортно-трасологічна, залізнично-транспортна); дорожньо-технічна; будівельно-технічна; оціночно-будівельна; земельно-технічна; оціночно-земельна; експертиза з питань землеустрою; пожежно-технічна; безпеки життєдіяльності; гірничотехнічна; інженерно-екологічна; електротехнічна; комп'ютерно-технічна; телекомунікаційна;

- економічна: бухгалтерського та податкового обліку; фінансово-господарської діяльності; фінансово-кредитних операцій;

- товарознавча: машин, обладнання, сировини та товарів народного споживання; автотоварознавча; транспортно-товарознавча; військового майна, техніки та озброєння;

- експертиза у сфері інтелектуальної власності: літературних та художніх творів; фонограм, відеограм, програм (передач) організації мовлення; винаходів і корисних моделей; промислових зразків; сортів рослин і порід тварин; комерційних (фірмових) найменувань, торговельних марок (знаків для товарів і послуг), географічних зазначень; топографій інтегральних мікросхем; комерційної таємниці (ноу-хау) і раціоналізаторських пропозицій; економічна у сфері інтелектуальної власності;

- психологічна;
- мистецтвознавча;
- екологічна;
- військова [159].

Судова експертиза є основною процесуальною формою використання спеціальних знань у кримінальному провадженні. Від інших форм вона відрізняється такими ознаками: 1) за змістом дій експерта вона є самостійним дослідженням об'єктів і вихідних даних, отриманих від сторони кримінального провадження, слідчого судді, суду, що проводиться з метою вирішення певних питань, які вимагають застосування спеціальних знань; 2) призначення і

проведення експертизи здійснюється за зверненням сторони кримінального провадження, слідчого судді чи суду; 3) результати дослідження оформляються висновком експерта, який складається з дотриманням вимог закону; 4) висновки експерта ґрунтуються на особисто ним проведених дослідженнях в межах спеціальних знань, якими він володіє [61, с. 132].

При взаємодії з правоохоронними органами судову експертизу проводять державні спеціалізовані установи, та, в окремих випадках, судові експерти, які не є працівниками зазначених установ, та інші фахівці (експерти) з відповідних галузей знань у порядку та на умовах, визначених законодавством. До державних спеціалізованих установ належать:

- науково-дослідні установи судових експертиз Міністерства юстиції України;
- науково-дослідні установи судових експертиз, судово-медичні та судово-психіатричні установи Міністерства охорони здоров'я України;
- експертні служби Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства оборони України, Служби безпеки України та Державної прикордонної служби України [167].

Вони проводять експертизи відповідно до наявних у них спеціальних знань та повноважень щодо проведення того чи іншого виду експертиз. При цьому експертизи можуть бути первинними, додатковими, повторними, комісійними або комплексними.

Ініціаторами проведення експертизи можуть бути компетентні посадові особи Державної фіскальної служби, Національної поліції, Державної виконавчої служби, Служби безпеки, інших правоохоронних органів, адвокати, нотаріуси, страхові компанії, особи, які самостійно захищають свої права та інтереси, їх представники.

Підставою для проведення експертиз відповідно до чинного законодавства є процесуальний документ (постанова, ухвала) про призначення експертизи, складений уповноваженою на те особою (органом), або письмове звернення потерпілого чи сторони захисту кримінального провадження (далі –

документ про призначення експертизи (залучення експерта), у якому обов'язково зазначаються реквізити, перелік питань, поставлених експерту, а також об'єкти, що підлягають дослідженню [159].

Для належного проведення експертизи та надання об'єктивного висновку експерт наділяється комплексом прав та обов'язків, що включає можливість витребування додаткових матеріалів, участь у проведенні певних процесуальних дій, уточнення питань тощо.

Строк проведення експертизи встановлюється залежно від складності дослідження з урахуванням експертного навантаження фахівців керівником експертної установи (або заступником керівника чи керівником структурного підрозділу) у межах:

- 10 календарних днів – щодо матеріалів з невеликою кількістю об'єктів та вирішуваних питань і простих за характером досліджень;
- 30 календарних днів – щодо матеріалів із середньою кількістю об'єктів та вирішуваних питань або середньої складності за характером досліджень;
- 60 календарних днів – щодо матеріалів з великою кількістю об'єктів та вирішуваних питань або складних за характером досліджень;
- понад 60 календарних днів – щодо матеріалів із великою кількістю об'єктів та вирішуваних питань (більше десяти), виходячи з фактично необхідного для експерта часу або особливо складних за характером досліджень (досліджень з використанням криміналістичного обладнання (лазерного, оптичного, електронного), проведення експериментальних досліджень, застосування декількох методів);
- понад 90 календарних днів – якщо експертиза є особливо складною чи багатооб'єктною, потребує вирішення більше десяти питань або вирішення питань, які потребують декількох досліджень, чи налічує понад п'ять томів матеріалів справи або є комплексною чи потребує залучення фахівців з інших установ (у тому числі судово-медичних), підприємств, організацій і не може бути виконана в зазначені строки [159].

Висновок експерта – це докладний опис проведених експертом досліджень та зроблені за їх результатами висновки, обґрунтовані відповіді на запитання, поставлені особою, яка залучила експерта, або слідчим суддею чи судом, що доручив проведення експертизи. У висновку експерта повинно бути зазначено:

- 1) коли, де, ким (ім'я, освіта, спеціальність, свідоцтво про присвоєння кваліфікації судового експерта, стаж експертної роботи, науковий ступінь, вчене звання, посада експерта) та на якій підставі була проведена експертиза;
- 2) місце і час проведення експертизи;
- 3) хто був присутній при проведенні експертизи;
- 4) перелік питань, що були поставлені експертові;
- 5) опис отриманих експертом матеріалів та які матеріали були використані експертом;
- 6) докладний опис проведених досліджень, у тому числі методи, застосовані у дослідженні, отримані результати та їх експертна оцінка;
- 7) обґрунтовані відповіді на кожне поставлене питання [98].

Експерт попереджається про відповідальність за завідомо неправдивий висновок та відмову без поважних причин від виконання покладених на нього завдань, про що робиться відмітка у його висновку.

Наступним важливим напрямком діяльності експерта при взаємодії з правоохоронними органами є його залучення до проведення слідчих дій. Його можуть залучати для надання допомоги в підготовці і проведенні слідчої дії, пошуку і фіксації слідів злочинів та об'єктів, що мають відношення до протиправного діяння, отримання інформації, необхідної для належного проведення експертизи. Залучення експерта до проведення слідчих дій може відбуватися в рамках раніше винесеної постанови про призначення експертизи або внаслідок вчинення кримінального правопорушення для роботи в слідчо-оперативній групі, зокрема при огляді місця події.

Участь експерта в проведенні слідчих дій може вирішувати наступні завдання:

- отримання інформації необхідної для розкриття та розслідування злочину;
- отримання інформації та об'єктів для проведення експертизи;
- допомога слідчому через застосування спеціальних знань.

Найчастіше експерти залучаються до проведення огляду місця події, як слідчої дії, яка дає вихідну основоположну інформацію про вчинення злочину. Інструкція про порядок залучення працівників органів досудового розслідування поліції та Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України як спеціалістів для участі в проведенні огляду місця події, затверджена наказом МВС України від 03.11.2015 р. № 1339, визначає порядок залучення працівників органів досудового розслідування поліції та Експертної служби МВС на спеціалізованій пересувній лабораторії на стадії досудового розслідування, а також обов'язки та повноваження працівників як спеціалістів під час проведення огляду місця події. Інструкцією закріплений наступний алгоритм дій експерта як спеціаліста під час огляду місця події:

1) відповідно до частини третьої статті 237 Кримінального процесуального кодексу України слідчий для участі в огляді місця події може запросити спеціалістів;

2) прибувши для участі в огляді, спеціалісти отримують від слідчого необхідну інформацію про обставини справи, дії учасників огляду місця події, здійснені до їх прибуття, завдання, які необхідно вирішити, та надалі виконують доручення слідчого, які стосуються використання його спеціальних знань;

3) на початку огляду слідчий спільно зі спеціалістами визначають межі та порядок проведення огляду, після чого спеціаліст здійснює фотографування та відеозйомку місця події;

4) після отримання доручення слідчого на проведення динамічної стадії огляду місця події та завдання на виявлення слідової інформації спеціалісти визначають алгоритм пошуку доказів (слідів, речей, документів) і методи їх

виявлення, після чого узгоджують свої дії із слідчим та за його погодженням приступають до проведення огляду місця події;

5) дії спеціалістів, які безпосередньо пов'язані з виявленням, закріпленням та вилученням слідів і речових доказів, здійснюються відповідно до тактики огляду місця події та методики розслідування окремих видів кримінальних правопорушень;

6) перед переміщенням об'єкта (з метою огляду та виявлення слідової інформації) спеціалістом здійснюється його вузлова фотозйомка;

7) під час проведення пошуку та виявлення слідів спеціалісти застосовують наявні технічні засоби та використовують насамперед неруйнівні методи їх виявлення, а в разі недосягнення позитивного результату – руйнівні методи виявлення слідової інформації;

8) перед використанням руйнівних методів пошуку слідів спеціалісти повинні отримати від слідчого згоду на їх застосування та визначитися з пріоритетом слідової інформації, яка підлягає виявленню, з метою подальшого проведення експертних досліджень у лабораторних умовах;

9) про вжиті заходи та факти виявлення слідової інформації спеціалісти інформують слідчого. Під час огляду здійснюються фотографування та вилучення виявлених об'єктів, фіксуються методи їх виявлення із зазначенням про це у протоколі огляду місця події;

10) під час фіксації виявленої слідової інформації в протоколі спеціалісти надають допомогу слідчому в описі специфічних ознак (вид та кількість виявлених слідів, їх локалізація, спосіб виявлення);

11) за можливості сліди вилучаються разом з об'єктами-слідоносіями. У разі неможливості вилучення слідової інформації з об'єктом-слідоносієм спеціалістом здійснюється їх фотографування за правилами масштабної фотозйомки та виготовлення копій (відбитків та зліпків) цих слідів. Уся слідова інформація, об'єкти-слідоносії та інші предмети упаковуються за допомогою спеціаліста згідно з установленими вимогами та передаються слідчому, який здійснює огляд;

12) спеціаліст відповідає за якість та повноту виконання отриманих від слідчого або керівника органу досудового розслідування доручень під час проведення огляду місця події [158].

Також фахівці Експертної служби МВС можуть залучатися до проведення державної реєстрації транспортних засобів. За даним напрямком взаємодії з правоохоронними органами експерти проводять:

- огляд у визначених законодавством випадках транспортних засобів з метою звірення ідентифікаційних номерів їх складових частин з номерами, зазначеними в поданих власником або уповноваженим представником реєстраційних документах, з учиненням відповідної відмітки або складанням акта огляду транспортного засобу;

- за заявою власника експертне дослідження ідентифікаційних номерів транспортних засобів і реєстраційних документів з метою визначення їх справжності (виявлення фактів знищення, підробки або зміни номерів вузлів та агрегатів транспортних засобів, підроблення реєстраційних документів, що його супроводжують) [166].

В даному випадку взаємодія експертних установ з правоохоронними органами реалізується не в межах кримінального провадження, а з метою профілактики злочинів і правопорушень та виявлення ознак їх учинення. Основним завданням взаємодії підрозділів Експертної служби МВС із територіальними органами з надання сервісних послуг МВС є оптимізація процедури державної реєстрації (перереєстрації), зняття з обліку автомобілів, автобусів, а також самохідних машин, сконструйованих на шасі автомобілів, мотоциклів усіх типів, марок і моделей, причепів, напівпричепів, мотоколясок, інших прирівняних до них транспортних засобів та мопедів, захист майнових прав громадян, а також виявлення фактів знищення, підробки або зміни номерів вузлів та агрегатів транспортних засобів, підроблення реєстраційних документів на транспортний засіб та інших документів, які є підставою для реєстрації транспортного засобу у територіальних органах з надання сервісних послуг МВС [166].

Підставою такої взаємодії є Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 18.01.2016 р. № 28 «Про організацію взаємодії підрозділів Експертної служби МВС із територіальними органами з надання сервісних послуг МВС». Винесення постанови чи іншого документа щодо проведення кожної перевірки не потрібно. Така взаємодія на відміну від проведення експертного дослідження носить постійний характер.

Основними принципами такої взаємодії є:

- 1) забезпечення прав громадян України на вільне володіння, використання та розпорядження транспортними засобами, захист їх майнових прав від протиправних посягань;
- 2) активне та оптимальне використання методик, наукових і технічних досягнень у виявленні фактів змін номерів вузлів і агрегатів ТЗ, а також підробки реєстраційних документів;
- 3) нерозголошення персональних даних і конфіденційної інформації [166].

Наступним напрямком взаємодії експертних установ з правоохоронними органами є залучення експерта для надання пояснень. З цією метою до експерта можуть звертатися будь-яка із сторін кримінального провадження, слідчий, суд. Сутність консультативної діяльності експерта у кримінальному судочинстві представляє собою динамічну систему спеціальних знань про прийоми прикладного характеру для цілей кримінального провадження. Визначальним елементом даного виду діяльності є спеціальні знання, професійні за своєю суттю. Їх зміст може бути представлено як знання в галузі науки, техніки, мистецтва або ремесла, носієм якого є експерт [61, с. 187].

Як свідчить вивчення матеріалів судово-слідчої практики найчастіше має місце консультування з таких питань:

- 1) визначення виду і найменування експертизи, яку необхідно призначити для вирішення певних питань;
- 2) роз'яснення компетенції тієї чи іншої експертизи та орієнтовного переліку питань, які нею вирішуються;

- 3) визначення кола матеріалів для порівняльного дослідження та переліку вихідних даних, необхідних для її виконання;
- 4) роз'яснення способів виявлення, фіксації, вилучення, упаковки та транспортування об'єктів дослідження;
- 5) роз'яснення методики отримання матеріалів, вихідних даних, необхідних для виконання експертного дослідження;
- 6) вибір експерта і експертної установи;
- 7) роз'яснення значення окремих методів дослідження і одержуваних при цьому результатів;
- 8) роз'яснення методики оцінки окремих складових частин дослідницької частини і всього висновку експертизи;
- 9) роз'яснення порядку та методики призначення додаткової і повторної експертизи [61, с. 185–186].

Експерт може надавати консультації чи роз'яснення лише з питань, яких стосується проведене ним експертне дослідження. Пояснення можуть надаватися як в письмовій, так і в усній формі. Консультування може бути реалізоване як у процесуальній (в окремих випадках), і в непроцесуальній формі [55, с. 98; 99, с. 84–89; 207, с.18]. Якщо пояснення надає експерт, який дослідження не проводив, то в кримінальному провадженні він набуває статусу спеціаліста. При цьому консультування експерта в будь-якій формі не повинно носити дослідницький характер, а бути виключно роз'яснювально-консультативним [15, с. 129–130].

Обмін інформацією як напрямок взаємодії експертних установ з правоохоронними органами полягає у зборі, аналізі, обробці інформації та формуванні її обліків та баз даних, які можуть бути використані в правоохоронній діяльності, зокрема під час досудового розслідування чи оперативно-розшукової діяльності. Кожна експертна установа в межах своєї компетенції повинна забезпечувати збір інформації та надання її запитамі уповноважених суб'єктів. Так, наприклад, Експертна служба МВС України здійснює інформаційно-аналітичне забезпечення, обробку персональних даних,

складає статистичну звітність, забезпечує режим доступу до інформації, забезпечує функціонування обліку знярядь кримінальних правопорушень та інших об'єктів [162]. Так само й інші експертні установи забезпечують збір та обробку інформації, отриманої в процесі їх діяльності, та обмін нею із компетентними суб'єктами у визначених законом випадках та порядку.

Ще одним напрямком взаємодії експертних установ з правоохоронними органами є проведення спільних науково-методичних заходів. Даний вид спільної діяльності визначений Законом України «Про судову експертизу» та відомчими нормативно-правовими актами з питань діяльності експертів. Так, Експертна служба МВС України взаємодіє з вітчизняними та іноземними підприємствами, установами і організаціями з метою обміну досвідом роботи з питань, що належать до її компетенції, а також організовує і бере участь у проведенні конференцій, семінарів, «круглих столів», форумів, інших заходів. Харківський науково-дослідний інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса Міністерства юстиції України на виконання основних завдань наукової, науково-технічної, науково-організаційної та освітньої діяльності:

- 1) проводить науково-дослідну, науково-методичну й пошукову роботи, пов'язані зі створенням нових та удосконаленням існуючих методів і методик проведення судових експертиз, теоретичних, процесуальних та методологічних положень судової експертизи, криміналістики та права;
- 2) здійснює рецензування, апробацію та впровадження в експертну практику результатів науково-дослідних робіт, розроблених в Інституті та інших судово-експертних установах, вищих навчальних закладах, науково-дослідних установах;
- 3) розробляє науково-методичні рекомендації для найбільш ефективного використання спеціальних знань у діяльності правоохоронних органів і судів;
- 4) здійснює наукову та науково-технічну експертизу науково-дослідних робіт у галузі судової експертизи, криміналістики та права;
- 5) здійснює міжнародне наукове співробітництво в галузі судової експертизи, криміналістики та права;
- 6) вивчає й узагальнює досягнення світової науки, теорію та практику судової експертизи, криміналістики та права України й зарубіжжя;
- 7) проводить і бере

участь у науково-практичних та міжнародних практичних конференціях, семінарах, симпозіумах тощо [198].

Спільні науково-методичні заходи експертних установ та правоохоронних органів спрямовані на вирішення найбільш актуальних питань правоохоронної та експертної діяльності, взаємодії експертів з працівниками правоохоронних структур, вироблення алгоритмів ефективної діяльності, розробку нових шляхів виконання поставлених перед ними завдань.

Узагальнюючи вищевикладене, варто зазначити, що в даному дослідженні ми проаналізували основні напрямки взаємодії експертних установ з правоохоронними органами. Вони відповідають основним завданням, які стоять перед експертами у сфері правоохоронної діяльності. Даний перелік не претендує на вичерпність та може бути доповнений такими напрямками, як профілактична робота, підвищення кваліфікації кадрів тощо.

2.3. Адміністративно-правові форми та методи взаємодії експертних установ з правоохоронними органами

Взаємодія експертних установ з правоохоронними органами може відбуватися за різними напрямками та спрямовуватися на виконання різних завдань, що обумовлює різні форми її зовнішнього вираження та методи діяльності даних суб'єктів. Адміністративно-правові форми та методи взаємодії вказаних суб'єктів визначають зміст та особливості їх спільної діяльності, спрямованої на досягнення певного результату. При цьому в своїй діяльності вони застосовують як загальноприйняті форми та методи, так і особливі, характерні тільки для їх роботи.

В Сучасному тлумачному словнику української мови поняття «форма» (лат. *forma* – зовнішність, устрій) трактується наступним чином: 1) контури, зовнішні межі предмета, які визначають його зовнішній вигляд; 2) спосіб організації чого-небудь; 3) спосіб існування певної внутрішньої

структури; 4) зовнішнє вираження; 5) спосіб виявлення будь-якої дії; б) установлений зразок чого-небудь (заповнення певного документа, звернення тощо)» [31; 205, с. 906]. У філософському розумінні поняття форми слід вживати для відображення внутрішньої організації змісту, і в цьому значенні проблематика форми отримує подальший розвиток в понятті структури [222, с. 519–520].

В юридичній науці даний термін розглядається як загальноправовий та як адміністративно-правовий. В першому випадку А. В. Сурілов визначає, що категорія «форма» застосовується у двох значеннях: а) правової форми (наприклад, соціально-економічних відносин). У цьому контексті формою є зміст права, правосвідомість та правовідносини; б) форми самого права у двох її аспектах: форми внутрішньої та форми зовнішньої [204, с. 206].

С. М. Олейников вважає, що правова форма – це специфічна організаційна форма діяльності органів держави та посадових осіб, яка, з одного боку, здійснюється на засаді суворого дотримання вимог законів та інших нормативно-правових актів, а з іншого, її результати завжди пов'язані з появою певних юридичних наслідків [91, с. 12]. Тобто це зовнішнє вираження діяльності державних органів чи їх посадових осіб, що реалізується у встановленому законом порядку.

О. Ф. Скакун вказує, що правова форма діяльності – це організаційно-управлінська форма функціонування уповноважених на те суб'єктів, котра пов'язана зі здійсненням юридично значущих дій у порядку, визначеному законом, вона завжди спричинює настання певних правових наслідків [186, с. 122]. Науковець акцентувала увагу на двох особливостях правової форми, а саме відповідність їх закону та спрямованість на настання правових наслідків.

Схожу точку зору висловили В. М. Горшенев та І. Б. Шахов, які зробили висновок, що правова форма – це специфічна організаційна форма діяльності органів держави, посадових осіб та інших уповноважених суб'єктів, яка: по-перше, здійснюється на основі найсуворішого дотримання вимог закону та

інших нормативних актів; по-друге, її результати завжди тягнуть визначені наслідки, що мають юридичне значення або пов'язані з їх настанням. Зазначені два моменти виступають в органічній єдності і є головними визначальними властивостями, а у своїй сукупності кваліфікують кожну організаційну форму діяльності як правову [20; 50, с. 37]. Вчені також зазначили, що незалежно від сфери суспільних відносин, для правових форм характерними є наступні ознаки: 1) форма діяльності завжди пов'язана з розглядом юридичної справи (життєвої обставини, прямо передбаченої законом (чи іншим нормативним актом), що потребує відповідного підтвердження і юридичного забезпечення; 2) форма діяльності здійснюється винятково уповноваженими на те органами держави, посадовими особами та іншими суб'єктами; 3) форма діяльності завжди виражається в здійсненні операцій з нормами права; 4) результати правової форми діяльності завжди закріплюються у відповідних процесуальних документах, що мають офіційний характер і встановлену законом форму; 5) правова форма діяльності має потребу у встановленні певних гарантій (відносини, що складаються в ході розгляду справ, регламентуються системою норм процесуального права); 6) правова форма діяльності безпосередньо пов'язана з необхідністю використання різних методів і засобів юридичної техніки [20; 50, с. 37].

Дещо звужено охарактеризував досліджувану категорію Ю. П. Битяк, який зазначив, що «термін «форма» означає вид, будь-який зовнішній вияв певного змісту. Процес реалізації завдань і функцій юридично виявляється у відповідних формах» [10, с. 132].

О. М. Бандурка вважає, що адміністративно-правова форма – це зовнішній прояв управлінської діяльності, спосіб вираження її змісту в конкретних умовах, тобто та чи інша управлінська дія, що має зовнішній прояв [19, с. 185–186].

С. С. Шоптенко, досліджуючи форми адміністративно-юрисдикційної діяльності правоохоронних органів, зазначила, що форму адміністративно-юрисдикційної діяльності правоохоронних органів можна визначити як

зовнішнє вираження сукупності однорідних дій правоохоронних органів з розгляду та вирішення адміністративних спорів, що здійснюється в межах їх компетенції та відповідно до встановленої процедури [236, с. 92].

О. Ю. Прокопенко, вивчаючи адміністративно-правові форми діяльності органів Національної поліції як суб'єкта забезпечення правопорядку в регіоні, визначив їх як зовнішнє вираження встановленої в нормах адміністративного права сукупності правових та організаційних напрямків діяльності даних органів, які реалізуються шляхом здійснення законодавчо закріплених повноважень задля виконання завдань і функцій із забезпечення правопорядку в регіоні [169, с. 188–189].

Звертаючись до поняття форми взаємодії слід погодитись із точкою зору О. О. Орлової, відповідно до якої, це зовнішнє вираження погодженої діяльності її суб'єктів з метою виконання завдань, що поставлені перед ними [145, с. 115].

Враховуючи вище вказані визначення, під адміністративно-правовими формами взаємодії експертних установ з правоохоронними органами слід розуміти зовнішнє вираження їх погодженої спільної діяльності з виконання поставлених перед ними завдань, що реалізується в межах їх компетенції у встановленому законом порядку з дотриманням певних процедур та спрямоване на досягнення певних результатів.

Вказані форми характеризуються наступними ознаками:

- є зовнішнім вираженням спільної діяльності експертних установ з правоохоронними органами;
- вони є погоджені за змістом та порядком застосування;
- спрямовані на виконання поставлених перед ними завдань та досягнення певного результату;
- реалізуються у чіткій відповідності із законом;
- повинні відповідати компетенції експертів та відповідних працівників правоохоронних органів;
- застосовуються у визначеному законом порядку.

В управлінській діяльності застосовується досить широке коло адміністративно-правових форм. Усі вони є характерними для тієї чи іншої діяльності та тягнуть за собою настання певних наслідків.

О. М. Бандурка виокремлює наступні адміністративно-правові форми: видання актів державного управління (нормативних і індивідуальних); організаційні дії; здійснення матеріально-технічних операцій; здійснення юридично значимих дій; укладення адміністративно-правових договорів [19, с. 185–186].

В. Б. Авер'янов до правових форм відносить ті, використання яких спричиняє виникнення конкретного юридичного результату: видання юридичних актів, застосування примусових заходів тощо; вони виступають як юридичні факти і можуть породжувати (змінювати, припиняти) адміністративно-правові відносини. До неправових належать форми, які безпосередньо юридичного значення не мають, тобто не спричиняють виникнення конкретного юридичного результату: організація та проведення нарад, обговорень, розробка проектів планів, прогнозів, програм, методичних рекомендацій, здійснення заходів щодо підвищення якості та ефективності управлінської праці і т. ін. [6, с. 278].

А. А. Русецький, досліджуючи адміністративно-правові форми взаємодії та координації діяльності правоохоронних органів на регіональному рівні, визначив, що основними з них є наступні:

- 1) нормотворчість;
- 2) укладення адміністративних договорів;
- 3) прийняття індивідуальних нормативно-правових актів;
- 4) обмін інформацією між суб'єктами взаємодії;
- 5) розроблення й реалізація спільних регіональних програм, планів щодо взаємодії та координації діяльності правоохоронних органів у певному напрямку;
- 6) створення робочих груп для підготовки законопроектів, пропозицій про зміни й доповнення до законодавства;

7) підготовка та проведення спільних заходів [180, с. 249–253].

Крім основних, вчений виокремлює також додаткові (факультативні) форми взаємодії, зокрема: а) проведення спільних колегій та науково-практичних конференцій, семінарів, тощо, які присвячуються питанням взаємодії правоохоронним органам; б) розроблення навчальних програм та проведення спільних занять для представників правоохоронних органів, що взаємодіють між собою; в) прийняття участі у міжнародному співробітництві правоохоронних органів [180, с. 254].

Враховуючи наведені точки зору та специфіку діяльності експертних установ, адміністративно-правові форми їх взаємодії з правоохоронними органами можна визначити через їх поділ на процесуальні та організаційні. Останні, у свою чергу, доцільно поділити на правові та неправові. Зокрема, в процесі спільної діяльності експертні установи та правоохоронні органи реалізують наступні адміністративно-правові форми:

1) процесуальні:

- надання експертних висновків;
- надання консультацій та роз'яснень з питань, на яких вони спеціалізуються;

2) організаційні:

а) правові:

- нормотворчість;
- прийняття індивідуальних нормативно-правових актів;
- укладення адміністративних договорів;

б) неправові:

- ведення обліків;
- обмін інформацією;
- розробка та виконання спільних планів та програм;
- проведення спільних навчань, заходів наукового чи методичного характеру;
- розробка спільних методичних матеріалів;

– проведення спільних нарад, колегій тощо.

Висновок експерта – це докладний опис проведених експертом досліджень та зроблені за їх результатами висновки, обґрунтовані відповіді на запитання, поставлені особою, яка залучила експерта, або слідчим суддею чи судом, що доручив проведення експертизи [98].

Висновок експерта як адміністративно-правова форма взаємодії експертних установ з правоохоронними органами є зовнішнім вираженням діяльності експерта з проведення дослідження з використанням наявних у нього спеціальних знань, виконаного за дорученням правоохоронних органів чи однієї із сторін у справі. Саме в ньому відображаються результати проведеного дослідження, що має значення для подальшого вирішення справи.

Висновок повинен ґрунтуватися на відомостях, які експерт сприймав безпосередньо або вони стали йому відомі під час дослідження матеріалів, що були надані для проведення дослідження. Експерт дає висновок від свого імені і несе за нього особисту відповідальність. Запитання, які ставляться експертові, та його висновок щодо них не можуть виходити за межі спеціальних знань експерта. Висновок експерта не може ґрунтуватися на доказах, які визнані судом недопустимими. Висновок експерта надається в письмовій формі, але кожна сторона має право звернутися до суду з клопотанням про виклик експерта для допиту під час судового розгляду для роз'яснення чи доповнення його висновку. Якщо для проведення експертизи залучається кілька експертів, експерти мають право скласти один висновок або окремі висновки [98].

Висновок експерта є офіційним документом, що відображає результати проведеного експертом дослідження. Він повинен містити реквізити установи, в якій працює експерт, а також відомості про його виконавця (виконавців). У висновку експерта повинно бути зазначено:

- 1) коли, де, ким (ім'я, освіта, спеціальність, свідоцтво про присвоєння кваліфікації судового експерта, стаж експертної роботи, науковий ступінь, вчене звання, посада експерта) та на якій підставі була проведена експертиза;
- 2) місце і час проведення експертизи;

- 3) хто був присутній при проведенні експертизи;
- 4) перелік питань, що були поставлені експертові;
- 5) опис отриманих експертом матеріалів та які матеріали були використані експертом;
- 6) докладний опис проведених досліджень, у тому числі методи, застосовані у дослідженні, отримані результати та їх експертна оцінка;
- 7) обґрунтовані відповіді на кожне поставлене питання [98].

У висновок експерта може бути включена інформація, отримана ним при проведенні дослідження, але якої не стосувалися поставлені питання. Також у висновку вказується те, що експерт був ознайомлений з вимогами законодавства щодо відповідальності за завідомо неправдивий висновок та безпідставну відмову від його надання.

Надання консультацій та роз'яснень з питань, на яких спеціалізується експерт, як адміністративно-правова форма його взаємодії з правоохоронними органами полягає в наданні усних чи письмових пояснень з питань, на яких він спеціалізується, щодо наданого ним висновку, а також в участі експерта в проведенні процесуальних дій та наданні у зв'язку з цим роз'яснень щодо порядку та особливостей їх проведення.

Під нормотворчістю прийнято розуміти офіційну діяльність уповноважених суб'єктів держави та громадянського суспільства щодо встановлення, зміни, призупинення і скасування правових норм, їх систематизації [187, с. 342]. Це діяльність уповноважених на це суб'єктів з розроблення, розгляду, прийняття та офіційного оприлюднення нормативно-правових актів, яка здійснюється за визначеною процедурою [147]. Тобто нормотворчість як форма взаємодії експертних установ з правоохоронними органами являє собою їх спільну діяльність з розробки, розгляду, прийняття та оприлюднення нормативно-правових актів, а також їх зміни чи скасування, що реалізується відповідно до наданих їм повноважень у встановленому законом порядку та спрямоване на врегулювання питань, пов'язаних з виконанням поставлених перед ними завдань.

О. В. Петришин визначив досить вичерпний перелік характерних ознак нормотворчості, а саме: 1) нормотворчість є етапом правоутворення, під час нормотворчості в нормативно-правових актах мають закріплюватися норми права, які є результатом узагальнення найбільш важливих повторювальних суспільних відносин, а також засобом витіснення шкідливої суспільної практики; 2) нормотворчість є правовою формою діяльності публічної влади поряд із правозастосуванням, тлумаченням права, контрольно-наглядовою та установчою діяльністю; 3) результатом нормотворчої діяльності є нормативно-правові акти, за допомогою яких формально закріплюють норми права; 4) нормотворчість здійснюється уповноваженими на це суб'єктами – органами і носіями публічної влади; 5) нормотворчість здійснюється за певною процедурою, яка регламентується законодавством [147].

Нормотворчість як форма адміністративної діяльності виконує наступні функції: 1) функція первинного регулювання суспільних відносин – створення і ухвалення нових правових норм, що відбуваються в тих випадках, коли суспільні відносини раніше не регулювалися і виникла необхідність в цьому вперше; 2) функція оновлення існуючого нормативно-правового матеріалу, його деталізації (конкретизації) здійснюється відповідно до потреб суспільного розвитку внесенням змін і доповнень до приписів нормативно-правових актів; санкціонування вже існуючих норм, наприклад, правових звичаїв тощо; 3) функція усунення (заповнення) прогалин у праві – заповнення повного чи часткового пропуску в чинних нормативних актах необхідних юридичних норм шляхом формулювання норм, яких бракує. Це є своєрідним оновленням нормативно-правового матеріалу, його удосконаленням; 4) функція систематизації нормативно-правового матеріалу – облік, упорядкування, об'єднання, доповнення нормативно-правових актів [187].

Нормотворчість як форма взаємодії експертних установ з правоохоронними органами створює правове поле для їх спільної діяльності, дозволяє врегулювати найбільш важливі питання їх спільної діяльності,

закріпити їх взаємні права та обов'язки, визначити завдання, а також розтлумачити порядок реалізації окремих правових норм.

Під індивідуальним актом прийнято розуміти припис, який розрахований на конкретний, чітко визначений, одиничний випадок і виходячи з цього являє собою акт «одноразової дії»; такі акти здебільшого персоніфіковані і їх дія завершується із настанням відповідних наслідків або фактів, що безпосередньо ними передбачені [12, с. 82–83; 13, с. 208]. Як адміністративно-правова форма взаємодії експертних установ з правоохоронними органами він дозволяє оперативно вирішувати проблемні питання залучення експерта до проведення дослідження чи надання висновку шляхом більш детального врегулювання відповідних правовідносин.

Адміністративний договір – це правовий акт управління, що встановлюється на підставі норм права двома (або більше) суб'єктами адміністративного права, один з яких обов'язково є органом виконавчої влади, може містити у собі загальнообов'язкові правила поведінки (нормативний характер) або встановлювати (змінювати, припиняти) конкретні правовідносини між його учасниками (індивідуальний характер) [26, с. 106]. Це заснована на правових нормах добровільна угода двох чи більше суб'єктів адміністративного права, один із яких завжди є самостійним суб'єктом державної виконавчої влади, наділеним владними повноваженнями у сфері державного управління, за допомогою якого формуються акти державного управління, на основі яких встановлюються, змінюються чи припиняються взаємні права і обов'язки учасників договору, визначається їх відповідальність. За допомогою адміністративного договору учасники правовідносин визначають правила власного поведіння і встановлюють послідовність своїх дій, досягають необхідного для них правового результату [188, с. 12]. У статті 4 Кодексу адміністративного судочинства закріплено, що адміністративний договір – спільний правовий акт суб'єктів владних повноважень або правовий акт за участю суб'єкта владних повноважень та іншої особи, що ґрунтується на їх волеузгодженні, має форму договору, угоди, протоколу, меморандуму тощо, визначає взаємні права та обов'язки його

учасників у публічно-правовій сфері і укладається на підставі закону: а) для розмежування компетенції чи визначення порядку взаємодії між суб'єктами владних повноважень; б) для делегування публічно-владних управлінських функцій; в) для перерозподілу або об'єднання бюджетних коштів у випадках, визначених законом; г) замість видання індивідуального акта; г) для врегулювання питань надання адміністративних послуг [84].

Ведення обліків як адміністративно-правова форма взаємодії експертних установ з правоохоронними органами полягає в обробці інформації та формуванні на основі аналізу відповідних баз даних. Так, наприклад, одним із завдань Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України є забезпечення функціонування обліку знярядь кримінальних правопорушень та інших об'єктів та забезпечення функціонування інформаційно-пошукових систем, обробка персональних даних у межах повноважень, визначених законом, забезпечення режиму доступу до інформації [162].

Обмін інформації полягає в наданні відомостей розпорядником інформації іншим суб'єктам в процесі виконання поставлених перед ними завдань. При цьому під інформацією необхідно розуміти будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді [164]. В енциклопедичному словнику вказано, що «інформація» – це відомості, що передаються людьми усним, письмовим або іншим способом; загальнонаукове поняття, яке включає обмін відомостями між людьми, людиною і автоматом, автоматом і автоматом; обмін сигналами в тваринному й рослинному світі; передавання ознак від клітини до клітини, від організму до організму [116; 194, с. 304]. Обмін інформацією як адміністративно-правова форма взаємодії експертних установ з правоохоронними органами полягає в постійному наданні один одному відомої їм достовірної інформації, необхідної для ефективного та своєчасного виконання поставлених перед ними завдань. Інформація може надаватися як експертними установами відповідним працівникам правоохоронних органів для більш оперативного та кваліфікованого проведення оперативно-розшукової

діяльності чи досудового розслідування, так і правоохоронними органами експертам для проведення повного та об'єктивного експертного дослідження.

Розробка та виконання спільних планів та програм як адміністративно-правова форма взаємодії експертних установ з правоохоронними органами покликана визначити основні пріоритети в їх роботі, а також систематизувати поставлені перед ними завдання та забезпечити їх злагоджену діяльність.

Проведення спільних навчань, заходів наукового чи методичного характеру, нарад та колегій експертними установами та правоохоронними органами передбачено рядом нормативно-правових актів. Воно покликане сприяти підвищенню професійної майстерності як експертів, так і працівників правоохоронних органів, обміну досвідом, обговоренню найбільш актуальних питань їх роботи та виробленню шляхів покращення їх виконання.

Розробка спільних методичних матеріалів спрямована на покращення діяльності експертних установ та правоохоронних органів, у тому числі в кримінальному провадженні, виробленню алгоритмів їх дій, визначенню завдань та повноважень кожного з учасників взаємодії.

Варто зазначити, що наведений перелік адміністративно-правових форм взаємодії експертних установ з правоохоронними органами не є вичерпним. У той же час він включає основні форми, які забезпечують ефективну злагоджену роботу даних суб'єктів та виконання поставлених перед ними завдань.

Адміністративно-правові форми взаємодії експертних установ з правоохоронними органами реалізуються у визначених в законах способах та методах.

З етимологічної точки зору «метод» характеризується як спосіб, порядок, основа; прийнятий шлях для ходу, досягнення чого-небудь, у вигляді загальних правил [149, с. 823]. У філософському словнику М. М. Розенталь вказує, що метод – це шлях до мети, спосіб її досягнення [223, с. 241]. Тобто методом є спосіб досягнення певних результатів.

С. В. Ківалов вважає, що методом є способи, прийоми безпосереднього і цілеспрямованого впливу органів державного управління (посадових осіб) на

підпорядковані їм об'єкти управління [77, с. 188; 110]. С. Г. Стеценко визначив їх як способи і засоби впливу органів державного управління чи посадових осіб на керовані об'єкти [199, с. 172]. Схожої думки дотримується й О. О. Погрібний, який зазначає, що адміністративний метод полягає у впливі суб'єкта управління на його об'єкт через режим владно-розпорядчих вказівок і організаційно-структурні упорядкування [82, с. 110]. Такі визначення дещо звужують зміст досліджуваної правової категорії, оскільки методи характеризують способи впливу не тільки на підпорядковані об'єкти, а й на суб'єктів, які не залежать один від одного, зокрема при їх взаємодії.

О. М. Бандурка визначає методи управління як сукупність прийомів, операцій і процедур підготовки та прийняття, організації та контролю виконання управлінських рішень, які приймаються учасниками управлінського процесу [17, с. 37].

С. М. Алфьоров та С. В. Ващенко характеризують їх як засоби практичної реалізації завдань та функцій виконавчої діяльності органів управління або спосіб здійснення управлінських функцій, впливу суб'єкта управління на об'єкт (колектив, групу осіб чи одну особу) [14].

Методи взаємодії експертних установ з правоохоронними органами визначають способи досягнення мети їх спільної діяльності. Вони регламентуються актами законодавства та впливають із загальних управлінських методів та адміністративно-правових методів діяльності кожного з досліджуваних суб'єктів. Таким чином, під методами взаємодії експертних установ з правоохоронними органами необхідно розуміти як сукупність регламентованих законодавством способів, прийомів та засобів їх спільної діяльності та впливу один на одного з метою виконання поставлених перед ними завдань та досягнення відповідних результатів.

Адміністративно-правовим методам взаємодії експертних установ з правоохоронними органами притаманні ряд загальних ознак, характерних для управлінських методів. Серед таких В. К. Колпакова визначає наступні:

- 1) реалізуються у процесі державного управління;

- 2) виражають керівний вплив суб'єктів управління на об'єкти управління;
- 3) становлять зміст управлінського впливу і завжди мають своїм адресатом конкретний об'єкт (індивідуальний чи колективний);
- 4) віддзеркалюють керівну волю держави, будучи державно-владними приписами органів управління;
- 5) мають свою форму та своє зовнішнє вираження [89, с. 183].

Калетнік Г. М. вважає, що характерними особливостями адміністративних методів є такі [75, с. 201]:

- 1) прямий вплив на керований об'єкт шляхом установлення його повноважень (прав і обов'язків);
- 2) односторонній вибір суб'єктом управління найближчої та кінцевої мети, завдань управлінського процесу, порядку, термінів його виконання об'єктом, ресурсного забезпечення, умов виконання завдань на кожному конкретному етапі;
- 3) юридична обов'язковість актів управління (указів, постанов, рішень, розпоряджень, наказів і резолюцій), невиконання яких розглядається як порушення обов'язків та може спричинити не тільки адміністративну чи дисциплінарну відповідальність, але навіть кримінальну [75, с. 201–202].

В. Л. Синчук, досліджуючи методи контролю за діяльністю органів прокуратури, визначив такі їх основні риси:

- 1) застосування в процесі управління на стадії реалізації функції контролю;
- 2) відображення управлінських рішень держави, а також потреб і запитів суспільства в особі громадян та їх об'єднань;
- 3) керівний вплив суб'єктів управління на об'єкти управління;
- 4) адресація конкретному об'єкту контролю;
- 5) зовнішнє вираження у конкретній формі;
- 6) офіційність, документальне оформлення згідно вимог законодавства, регламентований порядок застосування;
- 7) детермінованість у часі;
- 8) тактичне або стратегічне спрямування;

9) цільова направленість;

10) гнучкість по відношенню до умов застосування тощо [184].

Варто погодитись із думкою Я. Лазура, який доводить, що адміністративно-правові методи дають вичерпну відповідь на питання, як функціонує правозахисний механізм, як практично здійснюються правозахисні функції, за допомогою яких засобів. Особливістю цих методів є їх застосування за дорученням держави, тобто офіційно, а також у встановленому порядку. Вони відповідають певним вимогам, а саме: 1) мають здатність формувати та забезпечувати реалізацію правозахисних впливів; 2) мають бути різними та пристосовуватися до широкого використання; 3) мають бути реальними та гнучкими [104].

Узагальнюючи наведені точки зору, можна виокремити особливості методів взаємодії експертних установ з правоохоронними органами, а саме:

- є способами впливу як один на одного, так і на інших суб'єктів;
- регламентовані законодавством;
- реалізуються в процесі виконання ними завдань;
- реалізується у визначеному законом порядку;
- мають зовнішнє вираження у конкретній формі;
- у визначених законом випадках їх застосування вимагає документального оформлення;
- їх вид залежить від виконуваного завдання та ситуації, в якій вони застосовуються;
- можуть обиратися як в односторонньому порядку, так і а взаємною згодою.

Традиційно в юридичній літературі виділяють наступні адміністративні методи: метод регламентації, який полягає у встановленні складу елементів системи і стійких організаційних зв'язків між ними за допомогою закріплення визначених обов'язків, розмежування і закріплення завдань, функцій, прав і відповідальності, встановлення взаємозв'язків; розпорядчі методи, вони відображають поточне використання встановлених організаційних зв'язків, їх

часткове коригування в разі зміни умов роботи; нормативні методи, які доповнюють по своїй суті два вказані вище методи [75, с. 203].

В. Я. Малиновський систематизує такі методи за наступними критеріями:

1) за функціональним змістом визначаються такі групи методів: адміністративні (організаційно-розпорядчі), економічні, правові, соціально-психологічні;

2) за спрямованістю впливу методи управління розглядаються залежно від джерела (чи рівня) керівного впливу та за об'єктом управління;

3) за організаційними формами методи управління реалізуються у різних видах: тип впливу (акт, норма, стандарт), спосіб здійснення впливу (одноособовий, колективний, колегіальний), часова характеристика впливу (разові та періодичні, тактичні та стратегічні, короткотермінові та довготермінові), особливості впливу (виправляти результати або запобігати їм, активно втручатися чи вичікувати);

4) за характером управлінського впливу методи бувають прямої чи непрямой дії;

5) за механізмом впливу на людину, її свідомість і поведінку: позитивні (стимулювання) та негативні (примус) [111, с. 16–17].

Також усі методи управління можна поділити на:

– організаційно-адміністративні, які передбачають здійснення суб'єктами управління прямого владного впливу на об'єкт управління. Змістом цього впливу, як правило, є конкретні, односторонні, імперативні вимоги.

– соціально-економічні. Методи управління даної групи мають опосередкований характер, тобто, на відміну від методів попередньої групи, вони не пов'язані із встановленням чітких варіантів поведінки суб'єктів, щодо яких здійснюється управління, а орієнтовані на створення для об'єктів управління відповідних соціально-економічних умов, змінюючи які, покращуючи їх чи погіршуючи, суб'єкт управління може впливати на об'єкт, стимулюючи його таким чином до необхідної поведінки. Тобто в основі методів соціально-економічного характеру лежать економічні, трудові та тісно

пов'язані із ними інтереси осіб;

- морально-етичні методи, пов'язані із реалізацією освітньо-виховних та пропагандистських заходів, які орієнтовані на здійснення впливу на свідомість персоналу судової системи з метою підвищення рівня його правової, професійної та загальної культури [106].

В. О. Бурбика, досліджуючи методи взаємодії органів місцевого самоврядування з правоохоронними органами, систематизував їх наступним чином:

1) комплекс організаційних методів, серед яких можна відзначити наступні:

- метод прогнозування;
- метод планування;
- метод погодження актів і рішень;
- метод контролю;
- метод інформаційного забезпечення;
- метод інструктування;
- метод роботи з кадрами;

2) соціально-психологічні методи, серед яких:

- переконання;
- примус;

3) економічні [33].

До адміністративно-правових методів взаємодії та координації діяльності правоохоронних органів на регіональному рівні А. А. Русецький відносить наступні:

- 1) імперативний метод;
- 2) диспозитивний метод;
- 3) метод дозволу та заборон;
- 4) метод взаємного нагляду і контролю [180, с. 258].

Узагальнюючи наведені точки зору, а також враховуючи правові засади взаємодії експертних установ з правоохоронними органами, можна зробити

висновок, що в своїй спільній діяльності вони реалізують наступні групи методів:

- організаційно-адміністративні, серед яких можна виділити:
 - 1) метод владних приписів;
 - 2) методи контролю;
- економічні методи, серед яких:
 - 1) методи погодження актів;
 - 2) методи планування;
 - 3) методи інформаційного забезпечення.

Методом владних приписів є метод влади-підпорядкування, який діє за принципом субординації, підпорядкування одних суб'єктів іншим. При застосуванні цього методу будується вертикаль підпорядкованих і підлеглих суб'єктів [40, с. 17]. Метод владних приписів може виражатися в прийнятті нормативно-правових актів, що містять вказівки до виконання певних дій чи утримання від їх виконання, або проявлятися в безпосередньому владному впливі на об'єкт управлінської діяльності.

Під контролем прийнято розуміти встановлення відповідності або невідповідності фактичного стану системи державного управління та її структури необхідному стандарту і рівню, вивчення та оцінка результатів загального функціонування державних органів, а також конкретних дій суб'єктів управління; встановлення співвідношення планованого і зробленого в системі державного управління [23, с. 40–41]. Це функція управління, для якої характерна система спостереження і перевірки відповідності процесу функціонування об'єкта прийнятим управлінським рішенням, виявлення результатів впливу суб'єкта на об'єкт, допущених відхилень, коригування [16, с. 234]. Сутність взаємного контролю полягає у тому, що експертні установи та правоохоронні органи, будучи суб'єктами взаємодії мають можливість перевіряти одне одного, щодо: 1) дотримання норм чинного законодавства під час здійснення спільної діяльності; 2) дотримання суб'єктами взаємодії умов адміністративного договору (якщо такий було підписано); 3) правильності

ведення документації суб'єктами взаємодії (наприклад, щодо використання спільних фінансових та матеріальних ресурсів, тощо) [180].

Метод погодження актів полягає в спільному узгодженому прийнятті як нормативно-правових, так і інших актів управління, необхідних для забезпечення виконання спільних завдань експертними установами та правоохоронними органами.

Планування як адміністративно-правовий метод взаємодії експертів з правоохоронними органами полягає в розробці загальної концепції розвитку системи управління, обґрунтуванні конкретних завдань, термінів, шляхів їх реалізації, тобто програми дій (заходів) на перспективний період [93, с. 158]. На думку І. В. Погодіної, даний метод означає сукупність прийомів і способів мислення, що дозволяють на підставі аналізу ретроспективних даних, зовнішніх і внутрішніх зв'язків об'єкта планування, а також змін в рамках розглянутого явища, зробити висновки про те, яким буде цей об'єкт після певних дій [152, с. 86]. Такий метод може носити як короткостроковий, так і довгостроковий характер. Його метою є визначення основних шляхів та етапів досягнення спільних цілей та виконання завдань. Він полягає у визначенні заходів спільної діяльності, термінів їх виконання та відповідальних виконавців.

Метод інформаційного забезпечення сприяє оперативному та систематичному обміну інформацією між експертними установами та правоохоронними органами, необхідною для виконання поставлених перед ними завдань. Відповідно до Закону України «Про інформацію» від 02.10.1992 р., інформаційне забезпечення – це структурний компонент розумової діяльності, породжений інформаційним суспільством, де діють закони інформатизації і комп'ютеризації [164]. Варто погодитись із точкою зору Н. І. Сулік, що вдало побудоване інформаційне забезпечення – це важлива умова функціонування організації, передумова її необхідної гнучкості, здатності швидко реагувати на зміни у зовнішньому середовищі [203, с. 192]

В окремих випадках при взаємодії експертних установ з правоохоронними органами можуть застосовуватися методи переконання та

примусу. Вони пов'язані із забезпеченням сторонами взаємодії виконання поставлених перед ними завдань. Переконавання – це метод державного управління, що полягає в застосуванні способів впливу на свідомість і поведінку людей і проявляється у використанні роз'яснювальних і виховних заходів із метою дотримання вимог чинного законодавства. До основних способів переконання відносяться: роз'яснення завдань і функцій державного управління, виховання, навчання, агітація за підвищення рівня правової свідомості та правової культури, пропаганда дотримання вимог чинного законодавства та правової поведінки в цілому, обмін передовим досвідом [199, с. 173]. Даний метод може застосовуватися кожною із сторін і спрямовується на роз'яснення вимог та завдань, формування правосвідомості на їх виконання та на дотримання законодавчо визначених вимог.

Адміністративно-правовий примус – це система заходів психологічного або фізичного впливу на свідомість і поведінку людей з метою досягнення чіткого виконання встановлених обов'язків, розвитку суспільних відносин у рамках закону, забезпечення правопорядку і законності, які застосовуються як при правопорушенні, так і з інших підстав [9, с. 152; 21]. Варто зазначити, що на практиці даний метод може застосовуватися лише по відношенню до експертів, які ухиляються від виконання поставлених перед ними завдань, несвоєчасно або неналежним чином їх виконують, ухиляються від явки до правоохоронних органів чи до суду.

Узагальнюючи вищевикладене, варто зазначити, що запропоновані переліки адміністративно-правових форм та методів взаємодії експертних установ з правоохоронними органами не є вичерпними, але у той же час вони відображають основні аспекти такої взаємодії. Їх комплексне використання дозволяє забезпечити належну та злагоджену їх спільну роботу з виконання визначених у законі завдань та досягнення певних результатів. Суттєвим недоліком є те, що вони чітко не закріплені у нормативно-правових актах, що негативно відображається на порядку та кінцевих результатах їх застосування та вимагає негайного усунення.

2.4. Організаційні засади взаємодії експертних установ з правоохоронними органами

Ефективна взаємодія експертних установ з правоохоронними органами вимагає належної її організації через визначення суб'єктів такої взаємодії, їх повноважень, предмета взаємодії, форм та методів їх спільної діяльності, інформаційного, фінансового та матеріально-технічного забезпечення такої роботи. Саме від їх належного визначення та застосування залежить досягнення запланованих результатів та мети взаємодії.

Визначаючи організаційні засади взаємодії експертних установ з правоохоронними органами, необхідно перш за все з'ясувати сутність поняття «організація». У тлумачних словниках української та російської мови даний термін трактується як:

- об'єднання людей, суспільних груп, держав на базі спільності інтересів, мети програми дій і т. ін.;
- характер устрою, структури, внутрішньої будови чого-небудь або кого-небудь (зокрема, фізична та (або) чи психічна будова (структура) людини);
- компанія, установа, їх підрозділи, які виконують самостійні функції та мають власну адміністрацію;
- комплекс заходів, метою яких є координація діяльності окремих елементів системи [25, с. 404; 29, с. 723–724; 37, с. 853]. Тобто організація є комплексною характеристикою, що визначає об'єднання і структурну побудову за певною ознакою чи ціллю.

Т. В. Терещенко навела найбільш поширені визначення дефініції «організація» [211]: 1) чітко спланована, продумана будова, внутрішня дисципліна; 2) внутрішня впорядкованість, узгодженість, взаємодія відносно диференційованих і автономних частин цілого, що обумовлено його внутрішньою будовою; 3) соціальне утворення (група людей), що функціонує на відносно постійних засадах і свідомо координує свою діяльність для досягнення спільної мети; 4) сукупність процесів, дій, спрямованих на

створення чи вдосконалення взаємозв'язку між окремими частинами цілого або об'єднання людей, зайнятих реалізацією певної програми для досягнення конкретної мети, які діють на основі певних процедур і правил; 5) структура, кістяк, у рамках якого здійснюються певні заходи; 6) система, яка складається із сукупності упорядкованих, взаємопов'язаних, взаємодіючих частин цілого; 7) група осіб, які об'єднані організаційними принципами, інтересами, процедурами, особистими цінностями, а також повноваженнями та відповідальністю; 8) колектив з відносно ідентифікованими межами, нормативним порядком (уставом), ранжуванням влади (ієрархією), системами комунікацій та координації членства (процедури); цей колектив існує на відносно постійній основі і займається діяльністю, яка, як правило, пов'язана з набором цілей: діяльність дає результати для членів організації та суспільства; 9) формальне явище, яке створене шляхом виділення з певного цілого його елементів з метою покладання на них адекватних їм функцій цілого; 10) стійка (в часі і просторі) взаємодія елементів, яка надає частці визначені контури та зміцнює її силу з допомогою спеціалізації і кооперації можливостей цих елементів» [211].

Л. Е. Жуковська, Є. Г. Борисевич, Є. М. Стрельчук зазначають, що слово «організація» походить від латинського «organize» – робити спільно, стрункий вид, влаштовую. У грецькій дане слово означає «інструмент» або «знаряддя», у французькій його основне значення – «устрій». Організація являє собою свідомо координоване соціальне утворення з певними межами, що функціонує на відносно постійній основі для досягнення загальної мети. Отже, організація – це утворення групи або окремих осіб, взаємодіючих між собою, керуючих організацією й працюючих на постійній основі для досягнення загальних цілей [65, с. 42].

На думку Г. Л. Монастирського є два підходи до визначення організації:

- 1) організація як система – це внутрішня впорядкованість, узгодженість та взаємодія частин цілого, що обумовлена його побудовою та цілями;
- 2) організація як процес – це сукупність цілеспрямованих дій, що зумовлюють утворення необхідних зв'язків. Встановлення кількісних і якісних

просторово-часових зв'язків є сутністю організації як процесу [119]. Тобто організацію можна розглядати як певне впорядковане та узгоджене утворення, а також як певний процес спрямований на впорядкування правовідносин чи налагодження зв'язків між частинами механізму чи суспільства.

В правовій науці поняття «організації» тлумачать як:

а) соціальна функція суспільства, завдяки якій створюються ті чи інші системи, встановлюється динамічна рівновага між їх елементами, забезпечуються сталість і, водночас, розвиток різних суспільних структур [239, с. 294–295];

б) властивість будь-якого матеріального об'єкта, що виявляється у впорядкованості структури, внутрішньої будови [239, с. 294];

г) вид соціального утворення, сукупність людей, їх груп, формально чи неформально об'єднаних для сумісної діяльності, реалізації у межах певної структури відповідної програми або цілей, розв'язання певних завдань на основі спільності інтересів та законодавчо або іншим чином встановлених правил і процедур;

г) установа, що покликана виконувати задані функції, розв'язувати певне коло завдань у рамках відповідної структури;

д) постійне або тимчасове об'єднання, союз держав (країн) для реалізації спільних цілей, завдань, інтересів [239, с. 294–295].

Л. Коваль виокремив три основних значення, в яких вживаються термін «організація». По-перше, словом «організація» можуть називатися державні, громадські, самоврядні органи, утворені для виконання будь-яких функцій державного або громадського характеру. По-друге, термін «організація» може означати певну діяльність, що включає розподіл функцій, повноважень, обов'язків, налагодження сталих зв'язків, координацію, тощо. Нарешті, організація – це явище, фактор, а відповідно, поняття і категорія, протилежні дезорганізації, невпорядкованості, невизначеності, хаосу [81, с. 19].

Таким чином, термін «організація» як правова категорія може вживатися в наступних значеннях:

- процес, завдяки якому створюються певні системи та забезпечується взаємозв'язок їх елементів;
- певні державні, самоврядні, приватні чи громадські утворення, що мають на меті реалізацію певних завдань, визначених державою чи самою організацією;
- постійне або тимчасове об'єднання певних суб'єктів для реалізації спільних цілей та завдань;
- впорядкованість структури чи внутрішньої побудови.

Організація як процес реалізується за певними правилами та у встановленому порядку, що в своїй сукупності утворюють засади організації. У словнику В. Даля зазначається, що під засадами розуміються правила та переконання особи, за якими вона живе, основи знання, науки або основи моральних правил людини [81, с. 494]. Тобто засадами організації є певні правила та переконання суб'єктів, на основі яких будуються певні системи чи утворення, забезпечується їх злагоджена робота та досягнення поставлених цілей.

Організаційні засади взаємодії експертних установ з правоохоронними органами складаються із сукупності правил, на основі яких забезпечується їх спільна та злагоджена робота з реалізації поставлених перед ними завдань. До організаційних аспектів управлінської діяльності різні дослідники відносять наступне: визначення мети та завдань; розробку системи заходів для реалізації мети та розподіл завдань на окремі види робіт; проведення нарад, обговорень; розробку проектів планів, прогнозів, програм, методичних рекомендацій; прийняття рішень, доведення управлінського рішення до відома виконавців та роз'яснення його змісту; розстановку і навчання кадрів; фінансування, виділення необхідних матеріалів та устаткування; контроль; заохочення і стягнення [6, с. 278; 22, с. 53; 41, с. 185].

Ю. П. Битяк виокремлює наступні складові елементи правових засад управлінської діяльності: 1) проведення організаційних заходів (роз'яснення змісту й мети законодавчих та інших правових актів або тих чи інших заходів;

інспектування роботи та інструктування нижчих органів (посадових осіб); розроблення програм, підготовка та проведення нарад, конференцій тощо); 2) здійснення матеріально-технічних операцій, серед яких: а) діловодські (всі операції, які пов'язані з виготовленням документів органами управління та яким притаманний технічний характер – листування, передрук, розмноження тощо); б) безпосереднє виконання приписів правових актів, якщо воно має матеріальний (технічний) характер (операції про передачу засобів або майна, видачу виконавчих документів, проведення конфіскації, оплатного вилучення і т. ін.); в) реєстраційні, що мають самостійне значення (реєстрація фактів і подій у сфері управління); г) статистичні (збирання та оброблення статистичної інформації відповідно до встановлених правил); ґ) інформаційно-довідкові (складання та опрацювання доповідних записок, довідок за результатами перевірок, підготовка довідників і довідок про роботу органів управління, дача відповідних роз'яснень і консультацій на підставі інформаційних матеріалів); д) по систематизації матеріалів, у тому числі правових актів (створення комплексних інформаційно-аналітичних систем для державних потреб); є) інформаційно-технологічні (впровадження інформаційних технологій у різних ланках державного управління) [10, с. 137–138].

В. О. Бурбика, досліджуючи організаційні засади взаємодії правоохоронних органів з органами місцевого самоврядування, визначив, що основними з них є наступні:

- 1) визначення об'єкта взаємодії;
- 2) постановлення цілей взаємодії та окреслення її завдань;
- 3) визначення основних напрямків та форм взаємодії;
- 4) визначення організаційної структури механізму взаємодії;
- 5) визначення джерел фінансового та матеріально-технічного забезпечення досліджуваної взаємодії, а також розподіл відповідних ресурсів між її учасниками;
- 6) здійснення інформаційно-методичного забезпечення взаємодії;
- 7) планування;

8) проведення кадрової роботи, яке передбачає визначення безпосередніх виконавців здійснення тих чи інших заходів у межах досліджуваної взаємодії, роз'яснення їм їх завдань та функцій, а також кола та меж їх повноважень; забезпечення виконавців необхідними ресурсами;

9) контроль;

10) оцінювання, завдяки якому з'ясовується рівень ефективності та результативності взаємодії правоохоронних органів із органами місцевого самоврядування [34]. Даний перелік є занадто деталізованим та включає ряд елементів, які є ситемоутворюючими, а не визначають правила чи засади взаємодії.

До організаційних засад взаємодії та координації діяльності правоохоронних органів на регіональному рівні відносять: прийняття, розробку, реалізацію управлінських рішень та контроль за їх виконанням; фінансове забезпечення; матеріально-технічне забезпечення; кадрове забезпечення; інформаційне та методичне забезпечення; ведення діловодства. Розглянемо кожен із окреслених засад більш детально [180, с. 264].

Узагальнюючи вищевказані точки зору та враховуючи специфіку організації взаємодії експертних установ та правоохоронних органів, до організаційних засад такої взаємодії варто віднести:

1) визначення цілей та завдань взаємодії, форм та методів спільної діяльності;

2) нормотворче забезпечення взаємодії;

3) прийняття управлінських рішень, їх виконання та контроль за належним виконанням;

4) планування та оцінка результативності взаємодії;

5) інформаційно-аналітичне забезпечення;

6) фінансове та матеріально-технічне забезпечення;

7) кадрове забезпечення;

8) діловодство.

Визначення цілей та завдань взаємодії експертних установ з правоохоронними органами, форм та методів їх спільної діяльності є основоположним моментом в організації такої взаємодії, оскільки саме правильне та чітке їх визначення сприятиме ефективній та результативній діяльності. Можливі цілі, завдання, форми та методи взаємодії даних суб'єктів були досліджені нами в попередніх підрозділах.

Нормотворче забезпечення взаємодії експертних установ з правоохоронними органами вимагає формування належної нормативної бази, яка буде закріплювати підстави взаємодії, її цілі та завдання, повноваження суб'єктів, порядок реалізації спільних заходів та дій, відповідальність та інші аспекти взаємодії. На сьогоднішній день така взаємодія відбувається на підставі Закону України «Про судову експертизу», підзаконних нормативно-правових актів міністерств та центральних органів виконавчої влади. Крім того, в окремих випадках можуть видаватися «разові» правові акти, що регулюють зміст та порядок взаємодії експертних установ з правоохоронними органами при проведенні окремих заходів чи участі в окремій справі.

Прийняття управлінських рішень, їх виконання та контроль за належним виконанням полягає у спільному прийнятті рішень щодо змісту, завдань та порядку взаємодії, доведенні їх до відома виконавців, забезпечення їх виконання, контроль за належним станом взаємодії. Управлінське рішення – це результат вибору суб'єктом управління найкращої альтернативи, спрямованої на розв'язання певної управлінської проблеми. Основна мета управлінського рішення – забезпечити координуючий вплив на об'єкт управління для досягнення цілей організації [144, с. 3]. Це кращий на розсуд владного суб'єкта шлях для виконання певного завдання чи досягнення певних цілей. Управлінське рішення виконує чотири основні функції: забезпечувальна – визначає шляхи і способи, ресурси і засоби, необхідні для реалізації намічених завдань; скеровуюча – розробляється, виходячи зі стратегії розвитку з урахуванням довгострокової перспективи; координуюча – визначає роль кожного виконавця та узгоджує їх дії з метою досягнення намічених цілей;

мобілізує – забезпечує активізацію виконавців для досягнення намічених цілей [144, с. 4]. У процесі взаємодії експертних установ з правоохоронними органами управлінські рішення можуть стосуватися розподілу завдань та повноважень між її учасниками, визначення алгоритму спільних дій, ролі кожного з учасників, результатів, які вони повинні досягти, заходів, форм та методів їх спільної діяльності. Виконання управлінського рішення передбачає два основні етапи, що відповідає наявності двох учасників розробки, прийняття та реалізації рішення – суб'єкту й об'єкту управління: організацію і реалізацію виконання [181]. Виконання управлінського рішення під час взаємодії експертних установ з правоохоронними органами може супроводжуватися оцінкою результативності їх спільної роботи чи окремих дій одного із суб'єктів.

Контроль за виконанням рішень включає: дотримання строків виконання рішення, якість виконання, виконання відповідними особами та способами та інше. За допомогою контролю здійснюється постійне спостереження за процесом функціонування об'єктів управління, можливо корегувати дії суб'єкту управління [181].

Планування як організаційна засада взаємодії експертних установ з правоохоронними органами полягає в діяльності компетентних суб'єктів з передбачення майбутніх результатів діяльності та вироблення основних шляхів та заходів для їх досягнення. Планування являє собою один з інструментів, за допомогою якого менеджери формують єдиний напрям зусиль колективу на досягнення цілей організації. Кінцева мета планування полягає в моделюванні майбутнього стану підприємства, а також визначенні шляхів та засобів досягнення цього стану [57]. Планування досить часто пов'язують із прогнозуванням та моделюванням, які є його підфункціями та мають вужчий зміст. Зміст планування впливає із завдань, що стоять перед суб'єктами, яких він стосується, а також із можливих шляхів їх виконання. Результат планування уповноважених управлінських ланок або осіб, оформлений у вигляді соціального акта, змістом якого є система взаємопов'язаних, поєднаних загальною метою конкретно визначених завдань та заходів, котрі потрібно

здійснити певним виконавцям у встановлені строки [220]. Оцінка результативності виконання певного плану проявляється в перевірці відповідності реального стану справ очікуваним результатам, виявленні недоліків у роботі та виробленні шляхів їх усунення.

Інформаційно-аналітичне забезпечення – комплекс заходів із збору, опрацювання та використання інформації, необхідної для виконання органами державної влади покладених на них функцій та завдань [153]. Дане визначення є не зовсім повним, оскільки в ньому не взято до уваги належну систематизацію та збереження вказаної інформації. У нормативно-правових актах даний термін трактується як: автоматизована організаційно-технічна система, у якій реалізується технологія накопичення, зберігання, обробки інформації з використанням технічних засобів її обробки (засоби обчислювальної техніки і зв'язку), програмного забезпечення, а також відповідних методів і процедур [163]; сукупність дій та заходів на основі концепцій, методів і засобів, нормативно-методичних матеріалів для збору, накопичення, обробки та аналізу даних на основі інформаційних технологій; інформаційно-аналітична система – суспільна структура, що включає інформаційні технології, інформаційні системи й інформаційні ресурси для здійснення інформаційно-аналітичної діяльності [160].

В науці адміністративного права дослідженню інформаційно-аналітичної роботи присвячено ряд наукових праць. Так, С. О. Телешун визначає інформаційно-аналітичну діяльність як особливий напрям інформаційної діяльності, пов'язаний з виявленням, опрацюванням, збереженням та поширенням інформації переважно у сфері управлінської, політичної та економічної діяльності [208, с. 38]. А. О. Пугач, досліджуючи систему інформаційно-аналітичного забезпечення управління, визначив її як взаємозалежну та відповідним чином сформовану сукупність організаційних, організаційно-правових, інформаційних, методичних, програмно-технологічних компонентів, що забезпечує необхідну якість прийнятих управлінських рішень за рахунок раціонального використання інформаційних ресурсів та

інформаційних технологій [170]. Враховуючи вищевказані визначення, інформаційно-аналітичне забезпечення взаємодії експертних установ з правоохоронними органами можна визначити як сукупність дій та заходів з накопичення, систематизації, зберігання та поширення інформації, що реалізуються через використання спеціальних прийомів та засобів із застосуванням спеціальних технічних заходів та інформаційних технологій, та сприяють швидкому та ефективному виконанню завдань, покладених на даних суб'єктів. Однією з основних форм інформаційно-аналітичного забезпечення досліджуваної взаємодії є ведення обліків інформації та надання її за запитами уповноважених суб'єктів.

Фінансове та матеріально-технічне забезпечення є одними з основних організаційних засад взаємодії експертних установ з правоохоронними органами, що полягає у виділенні коштів та матеріально-технічних засобів, необхідних для досягнення цілей такої взаємодії. Фінансування – це надання грошових коштів на утримання соціальної сфери, інвестування, оборону та управління. Фінансування здійснюється за рахунок як централізованих, бюджетних та позабюджетних коштів, так і децентралізованих фондів відповідно до певних державних програм [224, с. 18; 231]. Воно здійснюється кожним із суб'єктів взаємодії з урахуванням поставлених перед ним завдань та необхідних витрат на їх виконання.

Фінансове забезпечення взаємодії суб'єктів полягає у тому, щоб надати їм всі необхідні фінансові ресурси, яку будуть спрямовані на: виплату заробітної плати їх працівникам; видатки, на утримання будівель, рухомого майна, обладнання, тощо; видатки на навчання і перепідготовку персоналу; видатки на науково-дослідну роботу; тощо [180].

Під матеріально-технічним забезпеченням Г. С. Корнієнко пропонує розуміти сукупність суспільних відносин, урегульованих нормативними актами або договорами по забезпеченню матеріально-технічними ресурсами, необхідними для своєчасного та безперебійного проведення циклу робіт з виробництва, переробки й реалізації продукції, а також для виконання

економічних, соціальних та інших завдань з метою задоволення певних потреб [95, с. 56]. М. С. Бідюкова до основних ознак поняття матеріального забезпечення працівників правоохоронних органів відносить такі: 1) воно є однією з визначальних (головних) умов: підвищення престижу служби в правоохоронних органів; заінтересованості працівників правоохоронних органів у продуктивній та ефективній праці; запобігання проявам корупції та іншим службовим правопорушенням; 2) вивчається різними галузями права, що дозволяє зробити висновок про його міждисциплінарний характер; 3) матеріальне забезпечення здійснюється як централізовано, так і у локальному порядку; 4) видами матеріального забезпечення є: грошове забезпечення; забезпечення майном (озброєння, боєприпаси, майно продовольчої служби, паперова продукція, речове, господарче, спортивне майно, спецодяг, паливо, меблі, казармений інвентар, наукові та навчальні посібники тощо); пільги та компенсації; соціальне страхування; пенсійне забезпечення; житлове забезпечення; медичне та санаторно-курортне забезпечення [27, с. 95].

Сутність кадрового забезпечення полягає у діяльності уповноважених суб'єктів з реалізації кадрової політики держави з метою забезпечення функціонування державного управління соціальними, технічними, біологічними об'єктами, яке здійснюється в умовах ринкової економіки з урахуванням демократичних засад побудови нашої держави із пріоритетним забезпеченням прав, свобод та законних інтересів особи, шляхом наповнення організаційних структур системи державного управління відповідними за професією та кваліфікацією кадрами, створення у них мотивації до ефективної праці, організації їх ефективного використання, професійного та соціального розвитку, досягнення раціонального ступеня мобільності персоналу, а також їх соціального захисту [74; 216, с. 27].

Кадрове забезпечення представляє собою специфічну, повторювану діяльність, яка здійснюється у процесі управління правоохоронними органами, змістом якої є забезпечення органів і підрозділів необхідним, що відповідає певним вимогам, контингентом людей, а також відповідною інформацією про

нього, впровадження науково-обґрунтованих методів, відбору, розстановки, навчання, виховання, стимулювання кадрів, правового регулювання проходження служби та надання правового захисту особовому складу правоохоронних органів України» [115, с. 92]. У процесі взаємодії експертних установ з правоохоронними органами кадрове забезпечення також включає визначення конкретних працівників, які будуть брати участь в даній взаємодії, визначення їх завдань та повноважень у цій сфері.

Організаційний аспект діловодства, зазначає П. О. Добродумов, виявляється у налагодженні різноманітних і досить складних відносин організаційного характеру, що виникають між органами державної влади, підприємствами, організаціями щодо створення документів, їх руху, обробки [58]. Діловодство при взаємодії експертних установ з правоохоронними органами реалізується ними як окремо, так і спільно з метою забезпечення виконання спільних завдань. Воно повинно реалізовуватися відповідно до правил діловодства, затверджених у відповідних органах державної влади. Варто зазначити, що на сьогоднішній день система діловодства знаходиться на етапі реформування з наданням пріоритету у використанні електронного діловодства та уніфікації документації.

Узагальнюючи вищевикладене, варто зазначити, що організаційні засади взаємодії експертних установ з правоохоронними органами є сукупністю правил, на основі яких забезпечується реалізація поставлених перед ними завдань та досягнення необхідних результатів. Сьогодні ряд елементів таких організаційних засад потребують вдосконалення, а саме:

- потребує вдосконалення система інформаційного забезпечення такої взаємодії, а саме процес обміну інформацією між її суб'єктами та її зберігання;
- вимагає покращення фінансове та матеріально-технічне забезпечення з урахуванням сучасних потреб;
- необхідно здійснити уніфікацію діловодства та забезпечити запровадження елементів електронного діловодства в діяльність вказаних суб'єктів;

– недостатньо уваги приділяється проведенню спільних начальних та навчально-методичних заходів із вироблення засад взаємодії та вдосконалення діяльності кожного із досліджуваних суб'єктів.

Вирішення вказаних проблем дозволить покращити взаємодію експертних установ з правоохоронними органами та сприятиме більш ефективній їх роботі.

Висновки до розділу 2

Адміністративно-правовий механізм взаємодії експертних установ з правоохоронними органами визначено як сукупність взаємопов'язаних адміністративно-правових засобів, способів та форм, за допомогою яких здійснюється регулювання спільної діяльності експертних установ з правоохоронними органами.

З'ясовано, що адміністративно-правовий механізм взаємодії експертних установ з правоохоронними органами характеризується наступними ознаками: це сукупність взаємопов'язаних елементів; є системою адміністративно-правових засобів, способів та форм; забезпечує спільну узгоджену діяльність експертних установ та правоохоронних органів; регулює адміністративні правовідносини, що виникають в процесі спільної діяльності вказаних суб'єктів.

Обґрунтовано, що основними елементами адміністративно-правового механізму взаємодії експертних установ з правоохоронними органами є наступні: адміністративно-правові норми; адміністративно-правові відносини; суб'єкти, наділені відповідними адміністративними повноваженнями; акти реалізації норм права; засоби, способи та форми впливу на суспільні відносини; організаційні елементи забезпечення взаємодії експертних установ з правоохоронними органами.

Встановлено, що основними напрямками взаємодії експертних установ з правоохоронними органами є: проведення судових експертиз та експертних

досліджень; залучення експерта до проведення слідчих дій; залучення експерта для надання пояснень; обмін інформацією; проведення спільних науково-методичних заходів.

Під адміністративно-правовими формами взаємодії експертних установ з правоохоронними органами запропоновано розуміти зовнішнє вираження їх погодженої спільної діяльності з виконання поставлених перед ними завдань, що реалізується в межах їх компетенції у встановленому законом порядку з дотриманням певних процедур та спрямоване на досягнення певних результатів. Вказані форми характеризуються наступними ознаками: є зовнішнім вираженням спільної діяльності експертних установ з правоохоронними органами; вони є погоджені за змістом та порядком застосування; спрямовані на виконання поставлених перед ними завдань та досягнення певного результату; реалізуються у чіткій відповідності із законом; повинні відповідати компетенції експертів та відповідних працівників правоохоронних органів; застосовуються у визначеному законом порядку.

Виокремлено наступні адміністративно-правові форми взаємодії експертних установ з правоохоронними органами:

1) процесуальні: надання експертних висновків; надання консультацій та роз'яснень з питань, на яких вони спеціалізуються;

2) організаційні: а) правові, серед яких: нормотворчість; прийняття індивідуальних нормативно-правових актів; укладення адміністративних договорів; б) неправові, до яких належать: ведення обліків; обмін інформацією; розробка та виконання спільних планів та програм; проведення спільних навчань, заходів наукового чи методичного характеру; розробка спільних методичних матеріалів; проведення спільних нарад, колегій тощо.

Під методами взаємодії експертних установ з правоохоронними органами запропоновано розуміти сукупність регламентованих законодавством способів, прийомів та засобів їх спільної діяльності та впливу один на одного з метою виконання поставлених перед ними завдань та досягнення відповідних результатів. Визначено ознаки методів взаємодії експертних установ з

правоохоронними органами, а саме: є способами впливу як один на одного, так і на інших суб'єктів; регламентовані законодавством; реалізуються в процесі виконання ними завдань; реалізується у визначеному законом порядку; мають зовнішнє вираження у конкретній формі; у визначених законом випадках їх застосування вимагає документального оформлення; їх вид залежить від виконуваного завдання та ситуації, в якій вони застосовуються; можуть обиратися як в односторонньому порядку, так і за взаємною згодою.

З'ясовано, що при взаємодії з правоохоронними органами експерти реалізують наступні групи методів: 1) організаційно-адміністративні, серед яких можна виділити: метод владних приписів; методи контролю; 2) економічні методи, серед яких: методи погодження актів; методи планування; методи інформаційного забезпечення.

До організаційних засад взаємодії експертних установ з правоохоронними органами віднесено: 1) визначення цілей та завдань взаємодії, форм та методів спільної діяльності; 2) нормотворче забезпечення взаємодії; 3) прийняття управлінських рішень, їх виконання та контроль за належним виконанням; 4) планування та оцінка результативності взаємодії; 5) інформаційно-аналітичне забезпечення; 6) фінансове та матеріально-технічне забезпечення; 7) кадрове забезпечення; 8) діловодство.

Визначено основні напрямки вдосконалення організаційних засад взаємодії експертних установ з правоохоронними, а саме: потребує модернізації система інформаційного забезпечення такої взаємодії, а саме процес обміну інформацією між суб'єктами та її зберігання; вимагає покращення фінансове та матеріально-технічне забезпечення з урахуванням сучасних потреб; необхідно здійснити уніфікацію діловодства та забезпечити запровадження елементів електронного діловодства в діяльність вказаних суб'єктів; недостатньо уваги приділяється проведенню спільних начальних та навчально-методичних заходів із вироблення засад взаємодії та вдосконалення діяльності кожного із досліджуваних суб'єктів.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМКИ УДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВЗАЄМОДІЇ ЕКСПЕРТНИХ УСТАНОВ З ПРАВООХОРОННИМИ ОРГАНАМИ

3.1. Зарубіжний досвід організації взаємодії експертних установ з правоохоронними органами та можливості його використання в Україні

Вдосконалення адміністративно-правових засад взаємодії експертних установ з правоохоронними органами неможливе без вивчення зарубіжного досвіду у вказаній сфері та запровадження його позитивних аспектів в діяльність експертів в Україні. Саме такий аналіз дозволить покращити організацію взаємодії, правовий статус її учасників, форми та методи спільної роботи, гарантії прав учасників, їх відповідальність за невиконання чи неналежне виконання своїх обов'язків.

Аналіз зарубіжного досвіду взаємодії експертних установ з правоохоронними органами доцільно розпочати з дослідження правового статусу експерта в різних країнах. У Німеччині експертом може бути особа, яка володіє спеціальними знаннями у різних галузях науки, ремесла, мистецтва, відомості про яку внесені до спеціального реєстру та яка може залучатися до справи в якості експерта. У залежності від доручення суду, експерт виконує три самостійних функції у кримінальному процесі: 1) обмежуватися повідомленням суду «досвідчених положень»; 2) підводити факти, які надав йому суд під «досвідчені положення»; 3) самостійно встановлювати факти за допомогою спеціальних знань та повідомляти їх суду у вигляді висновку експерта [44, с. 69–72]. Судовий експерт як учасник провадження володіє досить суттєвим обсягом прав та обов'язків у кримінальному процесі ФРН. Зокрема, до них належать наступні: обов'язок дати висновок експерта, право на відмову від дачі висновку експерта, обов'язок з'явитися до суду, право вимагати додаткової інформації для проведення експертизи, право ознайомитися з матеріалами

справи, бути присутнім на допиті свідків або обвинуваченого та безпосередньо задавати їм питання, право на отримання винагороди, йому може бути заявлений відвід тощо [247].

У Франції експертно-криміналістична служба належить до складу збройних поліцейських формувань (Національної жандармерії та Національної поліції) та підпорядковується Міністерству оборони. До складу Національної жандармерії входить унікальний експертно-криміналістичний інститут, що тісно співпрацює з поліцейськими, слідчими, прокурорами та суддями [139]. У Франції суб'єктами судово-експертної діяльності є присяжні експерти та фахівці, які не є присяжними експертами. Присяжні експерти – це особи, які є фахівцями в окремих галузях знань та занесені до відповідного списку (національного списку, складеного бюро Касаційного суду, або списку, складеного апеляційним судом, узгодженого з генеральним прокурором), а також принесли присягу перед апеляційним судом про те, що вони будуть виконувати свої обов'язки, подавати доповіді та робити висновки по честі й совісті. Вказані особи приймають присягу одноразово та назавжди. Це означає, що вони не повинні поновлювати згадану присягу у кожному випадку їх залучення до провадження. Фахівці, які не є присяжними експертами, також володіють спеціальними знаннями. Вони приносять присягу перед слідчим суддею чи магістром, призначеним судовим органом, щоразу, коли залучаються в якості експерта до провадження [168]. Тобто у Франції виокремлюють дві категорії експертів: ті, які набувають цей статус на постійній основі, та ті, які набувають його одноразово для участі в конкретній справі. Залучення в якості експерта фахівця, який не є присяжним експертом, трапляється тоді, коли експерт потрібний негайно, а офіційного експерта поруч немає, або коли взагалі немає офіційного експерта відповідної спеціальності. У випадках, коли залучається фахівець, не зазначений у списку, магістрати або суди повинні обґрунтувати необхідність залучення саме цієї особи як експерта. Недостатнє обґрунтування може привести до відводу експерта та признання його висновку недійсним [105, с. 50; 246, с. 60].

У відповідності до § 107 КПК Чехії, експерту, якому було доручено провести експертизу, надаються необхідні пояснення за матеріалами справи і визначаються його завдання. При цьому, необхідно мати на увазі, що експерту забороняється оцінювати докази та вирішувати юридичні питання. Йому дозволяється ознайомитися з матеріалами справи або ж ці матеріали даються йому на певний час. Йому може бути дозволено також бути присутнім при допиті обвинувачуваного, свідків, задавати їм питання, які стосуються предмета експертизи [108, с. 78]. Обсяг повноважень експерта в Чехії є дещо звуженим, оскільки він не уповноважений клопотати про надання додаткових доказів або приймати участь в пошуку та дослідженні доказів.

Вимоги до експерта у кримінальному процесі Бельгії чітко визначаються посадовою особою, що призначила експертизу. Експерт діє тільки в рамках вимоги про проведення експертизи і не може самостійно здійснювати розслідування. Обвинувачений може призначити експерта за власним вибором, але всі витрати з проведення експертизи він несе самостійно. У відповідності до статті 44 КПК Бельгії, перед тим як приступити до своїх обов'язків, експерт складає присягу. Результати експертизи закріплюються у висновку експерта або документі, представленому в розпорядження слідчого судді або суду [200, с. 37].

У Великій Британії у структурі МВС діє експертно-криміналістична служба, яка є важливим органом у роботі британської поліції з розкриття, розслідування та запобігання злочинам. Основними задачами Служби є здійснення професійної допомоги у процесі розкриття та розслідування злочинів, а також провадження судових експертиз і досліджень для поліції Англії та Уельсу. Співробітники експертно-криміналістичної служби беруть участь в оперативно-розшукових заходах і слідчих діях, виконують експертизи та дослідження для 43 регіональних поліцейських підрозділів Англії та Уельсу, а також Королівської прокуратури та митної і акцизної служб, інших правоохоронних органів. Ця служба надає послуги приватним компаніям як у країні так і за кордоном [177]. У Великобританії експерти проводять не лише експертизи, а й відповідні дослідження, які не є доказами у справі, але

допомагають слідчим чи іншим уповноваженим особам реалізовувати кримінальне провадження.

Також у Великобританії зустрічається поняття «обізнаний свідок». Згідно Білої Книги (White Book), в якій узагальнюється і коментується судова практика Верховного Суду Англії, поняттям «експерт» охоплюються особи, які володіють спеціальними навиками: медики, інженери, бухгалтери, фахівці із страхових розрахунків, архітектори, митні інспектори тощо [174, с. 123–124]. Ним може бути будь-яка особа, яка володіє певними спеціальними знаннями, незалежно від її місця роботи. Обізнаного свідка може долучити до процесу будь-яка із сторін для дачі пояснень з питань, на яких він спеціалізується.

Подібна практика притаманна й Сполученим Штатам Америки, де експертиза в процесі також має змагальний характер. На суді експерт допитується як свідок, але на відміну від звичайного свідка він не дає показання про відомі йому факти, а висловлює свою думку з приводу різних фактів [168]. Ці питання можуть стосуватися наявної в нього спеціальної освіти, сфери його роботи чи інших питань, з яких він має спеціальні знання. Відмінність експерта від свідка у кримінальному процесі США та Великобританії полягає в тому, що експерт формує висновок, на підставі фактів, які сприймаються ним. Однак, його докази не є особистими знаннями фактів, як у звичайного свідка, а виступають як «докази думки» (evidence of opinion), про які він міг бути проінформований іншою особою [238, с. 138–140].

Головне судово-криміналістичне управління Міністерства внутрішніх справ Грузії включає службу по роботі на місці події, управління з проведення експертиз, наркологічну службу та регіональні управління. У структурі регіональних управлінь крім вищеперерахованих функціонують кінологічна служба та територіальні відділення.

У Грузії функціонує Головне судово-криміналістичне управління МВС, до складу якого входять служба по роботі на місці події, наркологічна служба, управління з проведення експертиз та регіональні управління. Речові докази, що надають експерту для проведення дослідження, в обов'язковому порядку

фотографують, реєструють, а відповідні дані заносять до електронної бази даних, у якій також фіксуються всі експертні дії в конкретній справі. Разом із тим, грузинські експерти активно використовують сучасну комп'ютерну програму розпізнання фотознімків та відеозображень. Так як у Грузії функціонує суд присяжних, значна увага приділяється підготовці додатків до експертних висновків у вигляді ілюстративного графічного матеріалу, який демонструється в судовому засіданні у форматі мультимедійної презентації, що забезпечує об'єктивне сприйняття присяжними матеріалів слідства [206, с. 398–399].

Закон Республіки Казахстан «Про судово-експертну діяльність у Республіці Казахстан» визначає зміст судово-експертної діяльності: 1) проведення судової експертизи в кримінальних, цивільних справах і справах про адміністративні правопорушення; 2) наукові дослідження в галузі судової експертизи; 3) науково-методичне та інформаційне забезпечення судової експертизи; 4) підбір, професійна підготовка і підвищення кваліфікації судових експертів [139]. Проведення судової експертизи може бути доручено: 1) співробітникам органів судової експертизи; 2) особам, що здійснюють судово-експертну діяльність на підставі ліцензії; 3) у разовому порядку іншим особам у порядку і на умовах, передбачених законом; 4) особі з числа запропонованих учасниками процесу [218]. Аналогічні положення закріплені у статті 12 Закону Туркменістану «Про судово-експертну діяльність» та статтях 10–11 Закону Республіки Узбекистан «Про судову експертизу» [136; 137].

У Російській Федерації система судово-експертних установ представлена судово-експертними установами Міністерства юстиції РФ, експертно-криміналістичними підрозділами МВС РФ, судово-експертними установами Федерального агентства з охорони здоров'я і соціального розвитку РФ [197, с. 42–43]. Разом із тим у відповідності до частини 2 статті 195 КПК РФ і статті 41 Федерального закону «Про державну судово-експертну діяльність в Російській Федерації» судова експертиза може проводитися поза державними судово-експертними установами особами, котрі володіють спеціальними знаннями в галузі науки, техніки, мистецтва чи ремесла, але не є державними

судовими експертами [134, с. 78; 135; 219]. Суб'єктами взаємодії з правоохоронними органами є в основному державні експерти, які уповноважені на проведення експертиз у правоохоронній сфері.

У законодавстві країн-учасниць СНД існують наступні тенденції правового регулювання участі експерта у кримінальному процесі, у тому числі при взаємодії з правоохоронними органами: 1) права, обов'язки та відповідальність як елементи правового статусу експерта закріплюються, як правило, у КПК цих країн; 2) у кримінальному процесуальному законодавстві країн-учасниць СНД, по мірі його розвитку та удосконалення, спостерігається тенденція до уніфікації та розширення елементів правового статусу експерта (Казахстан, Туркменістан, Таджикистан, Україна); 3) спостерігається закріплення прав, обов'язків та інших елементів правового статусу експерта на підставі аналогії закону, як у кримінальному процесуальному законодавстві, так і законодавстві про судову експертизу (Узбекистан, Молдова); 4) у деяких країнах-учасницях СНД (Білорусь, Вірменія, Грузія) на теперішній час відсутні законодавчі акти про судову експертизу. Як правило, права, обов'язки та відповідальність як елементи правового статусу експерта знаходять своє відображення у відомчих підзаконних актах цих країн; 5) експерт за кримінальним процесуальним законодавством країн-учасниць СНД, як правило, відноситься до інших учасників кримінального провадження або ж до осіб, які сприяють судочинству та відіграють допоміжну роль [61, с. 74–75]. Варто зазначити, що більшість з указаних тенденцій є характерною і для України.

Узагальнюючи вищевикладене, необхідно вказати, що в більшості зарубіжних країн діють професійні експерти, які працюють в спеціалізованих державних експертних установах, та фахівців у відповідних сферах, які можуть бути запрошені як експерти або спеціалісти для надання допомоги при розгляді певної справи.

У зарубіжних країнах є три основні організаційні форми залучення експерта до кримінального процесу: 1) участь у кримінальному провадженні експертів із числа працівників спеціалізованих (медичних, психологічних,

психіатричних тощо), в тому числі і експертних установ; 2) участь у кримінальному провадженні певних фахівців, включених до реєстраційних списків експертів, які ведуться країнами або, які отримали ліцензію на право проведення судової експертизи; 3) участь у кримінальному провадженні експерта в якості спеціаліста або ж фахівця, в силу володіння ним рідкісними знаннями, можливість співробітника поліції бути експертом тощо [61, с. 75–76]. Така ж ситуація має місце і в Україні, де діють експертні установи, приватні експерти, зареєстровані у встановленому законом порядку, та спеціалісти, які володіють рідкісними знаннями та залучаються слідчим чи суддею для роз'яснення певних питань.

Позитивними рисами правового регулювання участі експерта у кримінальному провадженні країн англо-американської правової системи, у тому числі при взаємодії з правоохоронними органами, є наступні:

1) видача дозволів на право проведення судових експертиз здійснюється недержавними професійними об'єднаннями судових експертиз. Видаються і періодично оновлюються програми сертифікації експертів з кожної експертної спеціальності або її частини;

2) широко розповсюджена система підвищення кваліфікації експертів шляхом проведення нетривалих практичних курсів з ключових питань окремих галузей експертизи чи кримінального процесу (з питань застосування спеціальних знань);

3) щорічно виділяються значні державні та приватні гранти на проведення досліджень в галузі судової експертизи. ЗМІ активно пропагують досягнення в галузі судової експертизи: видаються популярні книги, які висвітлюють роботу експертів, художні фільми та багатосерійні телевізійні серіали (найбільш відомий серіал – CSI «Місце злочину»);

4) спостерігається стійка тенденція уніфікації судово-експертних методик та термінології: видаються словники термінів із певних судово-експертних дисциплін, які включають в себе великий обсяг словникових статей із материнських наук;

5) існує специфічна ієрархія посад експертів: фахівці в галузі судово-експертної науки 1, 2, 3 класу (фахівці, технічні фахівці, наукові співробітники в галузі судової експертизи (2 класу), наглядові наукові співробітники (forensic scientist III supervisor), керівники-менеджери в галузі судово-експертної науки 1 і 2 класу;

6) досить активно здійснюється акредитація судово-експертних лабораторій та проводиться контроль якості їх роботи. У деяких країнах створені спеціальні Служби якості судових експертиз (Forensic Quality Service), а також видаються бюлетені перевірки якості судових експертиз;

7) велика увага приділяється аналізу експертних помилок. Вивчення причин експертних помилок, методів подолання факторів, що викликають експертні помилки входять в обов'язкову програму навчання експертів і нерідко стають предметом обговорення під час перевірки кваліфікації експертів, що викликаються до суду для дачі висновку та подальшого допиту в якості експерта [226; 227, с. 220].

Ще одним важливим напрямком запровадження позитивного міжнародного досвіду діяльності експертів при їх взаємодії з правоохоронними органами є входження України до міжнародних судово-експертних мереж. Ш. М. Хазієв зазначає, що на сьогоднішній день міжнародне судово-експертне співробітництво найбільш активно реалізується в рамках таких регіональних міжнародних організацій, як Співдружність Незалежних Держав, Співдружність націй, Європейська поліцейська організація (Європол), Агентство судової співпраці Європейського союзу (Євроюст), Європейська рада з судової медицини, Європейський суд з прав людини, Асоціація держав Південно-Східної Азії (АСЕАН), Організація американських держав, Африканський союз тощо [227, с. 15–16]. Сьогодні в світі функціонує п'ять мереж судово-експертних установ, а саме: Європейська мережа судово-експертних установ; Південноафриканська регіональна мережа судово-експертної науки; Азіатська мережа судово-експертних наук; Міжнародна

судово-екологічна експертна мережа; Трасологічна судово-експертна природоохоронна мережа [80, с. 131].

Мета Європейської мережі судово-експертних установ полягає в знаходженні на передових позиціях у світі, щоб гарантувати якість розвитку і провадження судової експертизи у всій Європі; намаганні досягти високої організації в галузі судово-експертної діяльності в Європі та світі шляхом розвитку якості послуг з проведення судової експертизи на всіх етапах судочинства, від місця події до суду [245, с. 200–204]. Дана мережа забезпечує розвиток експертної діяльності в Європі, вироблення нових методик та підходів до проведення досліджень чи надання інших експертних послуг. Основне завдання діяльності Європейської мережі судово-експертних установ полягає в досягненні світового рівня судової експертизи за рахунок об'єднання виробничих, наукових та методичних можливостей судово-експертних установ; закріплення довіри до цієї організації з боку правоохоронних структур і судів; встановлення та підтримки ділових відносин з іншими подібними організаціями, діяльність яких пов'язана з криміналістикою та судовою експертизою; всіляких заохочень діяльності всіх установ-членів цієї мережі, які активно впроваджують в експертну практику сучасні методики досліджень, міжнародні стандарти та забезпечують високу компетентність експертів в окремих родах і видах експертизи [121, с. 3–7]. Вона об'єднує в собі експертні установи з різних країн Європи, які об'єдналися з метою вдосконалення своїх знань та практичних навичок, забезпечення якісної роботи. У свою чергу, членство в даній мережі є свідченням професіоналізму експертів та якості проведених ними досліджень.

Заради розвитку якості послуг з проведення судової експертизи Європейська мережа судово-експертних установ розробляє такі перспективні проекти, як: розвиток і реалізація стандарту ENFSI для оцінки доказів; модернізація STR-бази даних (генетичної інформації про населення); міжнародна система навчання у галузі експертизи вогнепальної зброї; симпозіум ENFSI щодо застосування байєсівського підходу до експертизи

слідів пострілу; керівництво щодо підготовки вибірки з наркотичних засобів для проведення кількісного аналізу; оцінка доказів та професійне тестування в експертизі комп'ютерних засобів та інших програм [103, с. 145–150].

Долучення експертних установ України до Європейської мережі судово-експертних установ дозволить підвищити якість їх судово-експертної діяльності, сприятиме підвищенню професійного рівня експертів, підвищить до них довіру як з боку судових і правоохоронних органів, так і зі сторони громадськості. Реалізація інтеграції судово-експертної діяльності матиме наслідком гармонізацію й удосконалення експертного національного законодавства та теоретичних основ експертизи, вироблення єдиних методичних рекомендацій з різних видів експертиз, отримання міжнародного визнання експертних висновків у цілому, підвищення професійної майстерності працівників судово-експертних установ [24, с. 132–138; 79, с. 168; 80, с. 133].

Узагальнюючи вищевикладене, можна виокремити позитивні риси зарубіжного досвіду залучення експертів до взаємодії з правоохоронними органами, зокрема при реалізації ними кримінального провадження, а саме:

- одноразове приведення експерта до присяги, що означає те, що в подальшому він буде чесно й добросовісно виконувати свої обов'язки;
- чітка регламентація порядку залучення приватних експертів та інших спеціалістів до кримінального провадження;
- залучення експерта в змагальний процес аналогічно досвіду США;
- запровадження електронної бази даних, у якій фіксуються всі експертні дії в конкретній справі;
- нормативне закріплення вимог до змісту висновку експерта, зокрема щодо його зрозумілості та однозначності;
- запровадження ієрархії посад експертів;
- членство експертних установ у міжнародних судово-експертних мережах.

У той же час необхідно звернути увагу на те, що запозичення зарубіжного досвіду повинно відбуватися з урахуванням національної специфіки діяльності

як експертних установ, так і правоохоронних органів. Воно має бути спрямоване тільки на розвиток, оптимізацію та модернізацію діяльності експертних установ та входження їх до європейських та світових судово-експертних мереж.

3.2. Удосконалення адміністративного законодавства, яке регулює взаємодію експертних установ з правоохоронними органами

Взаємодія експертів з правоохоронними органами та їх участь у кримінальному провадженні має важливе значення, оскільки сприяє більш швидкому законному та об'єктивному вирішенню кримінальних справ, захисту осіб від необґрунтованих обвинувачень. На сьогоднішній день багато питань взаємодії експертів з правоохоронними органами потребують переосмислення та удосконалення, у тому числі через внесення змін та доповнень до національного законодавства, що регулює досліджувані правовідносини.

Перш ніж визначати основні напрямки вдосконалення адміністративного законодавства, що регулює взаємодію експертів з правоохоронними органами, варто проаналізувати, що розуміється під адміністративним законодавством в його загальному вигляді. У сучасній правовій енциклопедії термін «законодавство» визначається у трьох значеннях: 1) в широкому розумінні як сукупність чинних нормативно-правових актів: законів, постанов, декретів, указів, наказів, інструкцій правотворчих органів, що регулюють правовідносини в державі; 2) у вузькому розумінні як сукупність законів, тобто нормативно-правових актів, виданих вищим законодавчим органом за законодавчою процедурою; 3) діяльність правотворчих органів, у першу чергу – вищого законодавчого органу та вищих органів виконавчої влади держави з правового регулювання суспільних відносин в державі шляхом прийняття законів та інших нормативно-правових актів, їх зміни, а також скасування [69, с. 121]. Рішенням Конституційного Суду України у справі за конституційним

зверненням Київської міської ради професійних спілок щодо офіційного тлумачення частини 3 статті 21 Кодексу законів про працю України (справа про тлумачення терміну «законодавство») від 09.07.1998 р. № 12-рп/98 було визначено, що поняттям «законодавство» охоплюються закони України, чинні міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, а також постанови Верховної Ради України, укази Президента України, декрети і постанови Кабінету Міністрів України, прийняті в межах їх повноважень та відповідно до Конституції України і законів України [176].

Законодавство у сфері взаємодії експертних установ з правоохоронними органами доцільно розглядати саме в широкому значенні, тобто як сукупність законодавчих та підзаконних нормативно-правових актів. К. Г. Волинка визначає законодавство як «сукупність всіх діючих в державі нормативно-правових актів, в яких відображаються внутрішні змістові та структурні характеристики права» [39, с. 143].

Враховуючи вищевикладене, а також специфіку правового регулювання взаємодії експертних установ з правоохоронними органами, до адміністративного законодавства, що регламентує таку спільну діяльність, відносяться:

- Конституція України;
- закони України (у тому числі кодифіковані);
- міжнародні нормативно-правові акти та договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України;
- підзаконні нормативно-правові акти (Укази Президента України, постанови Верховної Ради України, постанови та декрети Кабінету Міністрів України).

При цьому необхідно зазначити, що окремі нормативно-правові акти можуть лише частково відноситися до адміністративного законодавства, оскільки включають в себе норми й інших галузей права.

Діюче законодавство у сфері взаємодії експертних установ з правоохоронними органами розроблялося в різні часи та різними суб'єктами

нормотворчої діяльності, у зв'язку з чим виникла досить розгалужена система нормативно-правових актів. Наразі вони потребують систематизації. Під останньою прийнято розуміти офіційну діяльність, спрямовану на впорядкування та вдосконалення законодавчих і підзаконних актів, приведення їх до єдиної внутрішньої погодженої системи. Систематизація нормативно-правових актів необхідна для:

- усунення суперечностей між нормативними актами;
- підвищення якості й ефективності законодавства;
- забезпечення доступності його використання громадянами, державними органами, громадськими організаціями, комерційними структурами [186, с. 378].

Основними формами систематизації є інкорпорація, консолідація та кодифікація. Інкорпорація – це впорядкування нормативних актів без переробки їх змісту, тобто та форма систематизації, що здійснюється поза правотворчим процесом. Вона обмежується тільки обробкою нормативного матеріалу, його розташуванням у певному порядку. Головне призначення інкорпорації – впорядкування нормативних актів. Інкорпорація може впливати і на правотворчу діяльність. Інкорпорація здійснюється за двома головними ознаками: хронологічною і тематичною. При цьому вона може бути як офіційною (це впорядковане об'єднання нормативних актів шляхом видання компетентними органами збірників діючих нормативно-правових актів), так і неофіційною (здійснюється різними органами и організаціями, а також окремими особами і має суто довідково-інформаційний характер) [68, с. 330–331]. Найбільш поширеними прикладами інкорпорації є збірники законодавства, що регулює певну сферу чи діяльність.

Консолідація – подолання розрізненості нормативно-правових актів, виданих у різний час щодо того самого предмета правового регулювання, шляхом їх поєднання в єдиний укрупнений нормативно-правовий акт з усуненням повторень і суперечностей без зміни змісту нормотворчості

[63, с. 334; 186, с. 379]. Консолідація покликана усунути дублювання правових норм у різних нормативно-правових актах.

Кодифікація передбачає створення нового, вдосконаленого, об'єднаного загальним предметом правового регулювання, нормативно-правового акта на основі старих нормативних актів шляхом часткової або значної зміни їхнього змісту (усуненням дублювання, розбіжностей і суперечностей, їх узгодженням, заповненням прогалин, звільненням від застарілих і неефективних норм, виробленням нових) [186, с. 380]. Саме кодифікація дозволяє усунути прогалини, суперечності та інші недоліки законодавства шляхом внесення змін до відповідних правових актів. Вона виражається в підготовці і прийнятті нових актів, до яких входять погоджені між собою приписи колишніх актів, що містять норми права, котрі виправдали себе, а також нові норми. Кодифікація виступає особливою формою систематизації нормативно-правових актів: вона поєднує упорядкування законодавства з його відновленням, удосконаленням; після її завершення приймають один нормативно-правовий акт, який упорядковує правові норми і процедури у визначеній сфері відносин. У результаті змінюється сама основа правового регулювання – тому кодифікація справедливо вважається формою нормотворчості [186, с. 380]. У контексті нашого дослідження кодифікація є найбільш прийнятною та вдалою формою систематизації законодавства, що регулює взаємодію експертних установ з правоохоронними органами.

Досліджувана спільна діяльність експертів з правоохоронними органами регулюється різними галузями права. У той же час важлива роль відводиться саме нормам адміністративного права.

Адміністративне законодавство в його загальному вигляді регулює такі групи однорідних суспільних відносин:

- 1) відносини державного управління у сферах економіки, соціально-культурної та адміністративно-політичної діяльності;
- 2) внутрішньоуправлінські відносини, що складаються в процесі організації та діяльності апарату інших державних органів (апарату

прокуратури, апарату судів, Секретаріату Верховної Ради України, Адміністрації Президента України, тощо), а також адміністрацій державних підприємств, установ та організацій;

3) управлінські відносини в системі та структурі органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування (включаючи відносини у сферах державної служби і служби в органах місцевого самоврядування – комунальної служби);

4) управлінські відносини, пов'язані з реалізацією функцій і повноважень виконавчої влади, делегованих державою органам місцевого самоврядування, громадським організаціям та іншим недержавним інституціям;

5) відносини, що виникають у зв'язку із застосуванням заходів адміністративної відповідальності щодо фізичних і юридичних осіб;

6) відносини, що виникають у зв'язку з організацією та діяльністю адміністративних судів;

7) відносини, що виникають у зв'язку із забезпеченням органами виконавчої влади і органами місцевого самоврядування реалізації та захисту прав і свобод громадян, а також наданням їм різноманітних управлінських послуг [6; 35; 78; 82; 199 та ін.].

З даного переліку випливає, що адміністративним законодавством регулюються такі основні групи суспільних відносин у сфері взаємодії експертних установ з правоохоронними органами:

- адміністративно-правовий статус експерта та експертних установ як суб'єктів взаємодії з правоохоронними органами;
- організаційно-правові засади взаємодії експертних установ з правоохоронними органами.

Кожен з указаних напрямків врегульований нормами законодавства. Проте на сьогодні багато з них потребують переосмислення, уточнення, доповнення та зміни.

Досліджуючи перший напрямок, варто погодитись з Л. Головченко, яка зазначає, що практика застосування Закону України «Про судову експертизу» як

основоположного правового регулятора відносин у сфері судово-експертної діяльності підтвердила його необхідність і важливість. За час, що минув, переважна більшість положень цього Закону не втратила актуальності, а й виявила чимало проблем, вирішення яких вимагає системного вдосконалення та уточнення нормативно-правової бази, що регулює судово-експертну діяльність передусім шляхом внесення досить істотних змін і доповнень до цього Закону [46].

У той же час вказаний закон потребує внесення ряду змін та доповнень. Так, з метою вдосконалення адміністративно-правового статусу експерта, вважаємо за доцільне:

- статтю 3 вказаного закону доповнити такими принципами, як дотримання прав і свобод людини, прав і законних інтересів юридичної особи, повнота, своєчасність, максимального збереження об'єктів експертизи, дотримання правил професійної етики;

- у статті 10 необхідно передбачити однакові вимоги як для експертів державних установ, так і для приватних експертів. На слушну думку П. Репешко, в умовах реформування державного регулювання судово-експертною діяльністю, коли має бути здійснене реформування всієї системи судово-експертних установ і різновідомчих експертних служб, зумовленого удосконаленням правоохоронної та судової діяльності, розробка механізмів кадрового забезпечення судово-експертної діяльності в Україні є важливим чинником [172, с. 138–140]. Так, експертами можуть бути фахівці, які мають відповідну вищу освіту, освітньо-кваліфікаційний рівень не нижче магістра (спеціаліста), пройшли відповідну підготовку та отримали кваліфікацію судового експерта з певної спеціальності. Підготовка судового експерта повинна мати такі складові: базову повну вищу освіту; післядипломну освіту (спеціалізацію, стажування, підвищення кваліфікації та перепідготовку); спеціальну освіту за певними експертними спеціальностями; самоосвіту [172, с. 138–140];

- потребують уточнення положення щодо осіб, які не можуть бути експертами. Визначений у законі перелік доцільно доповнити особами, які є обмежено дієздатними. Також у статті 11 доцільно закріпити положення про те,

що в окремих справах не можуть бути експертами особи, які перебувають у службовій або іншій залежності від сторін кримінального провадження або потерпілого, мали у цій справі інший процесуальний статус, внаслідок певних обставин є зацікавленими в результатах розгляду справи;

– статтю 12 «Обов'язки експерта» доцільно викласти в наступній редакції: «Незалежно від виду судочинства та підстави проведення експертизи судовий експерт зобов'язаний:

- провести повне дослідження і дати обґрунтований та об'єктивний письмовий висновок на поставлені питання;

- забезпечити збереження об'єктів експертизи;

- у випадках, визначених законодавством, заявити самовідвід;

- повідомити в письмовій формі про неможливість проведення експертизи та повернути надані матеріали справи та інші документи, якщо поставлене питання виходить за межі компетенції експерта або якщо надані йому матеріали недостатні для вирішення поставленого питання;

- з'явитися до слідчого, прокурора, суду і дати відповіді на запитання під час допиту;

- не розголошувати без дозволу компетентних суб'єктів інформацію, що стала йому відома у зв'язку з проведенням експертизи;

- прийняти до виконання доручену йому експертизу»;

– статтю 13 досліджуваного закону варто доповнити такими правами, як: знайомитися з матеріалами кримінального провадження, що стосуються предмета дослідження; складати окремий висновок, у разі незгоди з іншими експертами; відмовитися від давання висновку, якщо поданих йому матеріалів недостатньо для виконання покладених на нього обов'язків або поставлені питання виходять за межі його компетенції; на забезпечення безпеки за наявності відповідних підстав;

– в статті 14 закріпити, що експерта за наявності відповідних підстав може бути притягнуто до кримінальної, адміністративної, дисциплінарної та матеріальної відповідальності;

- необхідно закріпити адміністративно-правовий статус експертів, які працюють поза державними спеціалізованими експертними установами.

З метою вдосконалення організаційно-правових засад взаємодії експертних установ з правоохоронними органами доцільно внести наступні зміни до законодавства:

- з метою уникнення можливості впливу представників правоохоронних органів на результати проведення експертизи вважаємо, що державні спеціалізовані експертні установи доцільно вивести з підпорядкування міністерств та забезпечити їх самостійне і незалежне функціонування. Це підтверджується думкою О. Матвеевського, який зазначає, що як показує практика, ще на жаль не припинилися випадки, коли експерти, які працюють у державних установах, на вимогу органів та осіб, залучених до юридичного процесу, дають далеко не об'єктивні і науково обґрунтовані висновки, а часом і такі, що є «замовними», тобто даними за злочинними вимогами органів та осіб, які ведуть процес, зокрема і для притягнення завідомо невинних до юридичної відповідальності. Такі висновки беруться за основу для прийняття неправосудних рішень суду, що вітчизняні автори вважають абсолютно неприпустимим [114, с. 54–55; 175];

- з метою уникнення випадків одночасного призначення стороною обвинувачення та стороною захисту експертизи щодо того ж об'єкта та з тих же питань необхідно закріпити процедуру взаємного інформування сторін про призначення та проведення експертизи, а також про надані експертом висновки;

- закріпити право експерта самостійно отримувати експериментальні зразки для порівняльного дослідження, якщо це передбачено методикою експертного дослідження. Відомості про вчинення вказаної дії повинні бути відображені у висновку експерта;

- нормативно закріпити основні напрямки взаємодії експерта з правоохоронними органами.

Н. М. Ткаченко вважає, що умовами ефективної діяльності судових експертів та інших суб'єктів судово-експертної діяльності є: розробка та прийняття Стратегії реформування системи експертного забезпечення правосуддя; модернізація нормативно-правового регулювання у галузі експертного забезпечення кримінального провадження; запровадження зарубіжного досвіду функціонування системи експертного забезпечення правосуддя в цілому та кримінального провадження зокрема; належне науково-методичне та фінансове забезпечення; реорганізація структури експертних установ в Україні; розвиток недержавних експертних установ; створення спеціальних вищих навчальних закладів, які будуть займатися підготовкою судових експертів; належний рівень комунікативної діяльності; розробка моделі професіограми суб'єктів судово-експертної діяльності [214].

Серед шляхів вдосконалення законодавства у сфері адміністративно-правового регулювання судово-експертної діяльності виділяють наступні: по-перше, створення єдиного термінологічного апарату судової експертизи, що має бути притаманним представникам найрізноманітніших галузей спеціальних знань, оскільки це значно полегшує й співробітництво вчених у процесі наукової судово-експертної діяльності, оцінювання її результатів; по-друге – прийняття узгодженого Типового статуту державної спеціалізованої судово-експертної установи, а також у цьому ж розрізі потребує ґрунтовної розробки та прийняття єдине типові положення для всіх установ СЕД, адже сьогодні в нас існує велика кількість різноманітних відомчих положень, а єдиного немає; по-третє – у чинному законодавстві слід передбачити чіткі критерії розмежування підстав для самовідводу експерта та для складання ним повідомлення про неможливість надання експертного висновку [139].

У сфері взаємодії експертних установ з правоохоронними органами важлива роль відводиться їх комунікативній діяльності, що може бути покращена через реалізацію наступних заходів: 1) організація взаємодії суб'єктів судово-експертної діяльності з органами досудового розслідування, судом (суддею); 2) організація взаємодії суб'єктів судово-експертної діяльності

між собою; 3) організація співпраці суб'єктів судово-експертної діяльності наскільки це можливо з підекспертною особою; 4) організація взаємодії суб'єктів судово-експертної діяльності з іншими суб'єктами експертного забезпечення кримінального провадження [214].

На розгляді Верховної Ради України знаходиться проект Закону України «Про судово-експертну діяльність в Україні», зареєстрований 30.03.2017 р. Даний проект на відміну від чинного Закону України «Про судову експертизу» більш детально регламентує правові засади діяльності експертів в Україні, у тому числі правовий статус експертів та адміністративно-правові засади їх взаємодії з правоохоронними органами. Його прийняття сприяло б систематизації та вдосконаленню чинного законодавства у досліджуваній сфері. Також, з метою вдосконалення адміністративного законодавства у сфері взаємодії експертних установ з правоохоронними органами, доцільно розробити типові статuti експертних установ за кожним напрямком судово-експертної діяльності та інструкції з організації їх взаємодії з правоохоронними органами за кожним із напрямків такої взаємодії.

Висновки до розділу 3

З метою вдосконалення адміністративно-правового статусу експерта, визначено за доцільне:

1) статтю 3 Закону України «Про судову експертизу» доповнити такими принципами, як дотримання прав і свобод людини, прав і законних інтересів юридичної особи, повнота, своєчасність, максимального збереження об'єктів експертизи, дотримання правил професійної етики;

2) у статті 10 вказаного закону необхідно передбачити однакові вимоги як для експертів державних установ, так і для приватних експертів;

3) визначений у законі перелік осіб, які не можуть бути експертами доцільно доповнити особами, які є обмежено дієздатними. Також у статті 11 доцільно закріпити положення про те, що в окремих справах не можуть бути експертами

особи, які перебувають у службовій або іншій залежності від сторін кримінального провадження або потерпілого, мали у цій справі інший процесуальний статус, внаслідок певних обставин є зацікавленими в результатах розгляду справи;

4) статтю 12 «Обов'язки експерта» доцільно викласти в наступній редакції: «Незалежно від виду судочинства та підстави проведення експертизи судовий експерт зобов'язаний: провести повне дослідження і дати обґрунтований та об'єктивний письмовий висновок на поставлені питання; забезпечити збереження об'єктів експертизи; у випадках, визначених законодавством, заявити самовідвід; повідомити в письмовій формі про неможливість проведення експертизи та повернути надані матеріали справи та інші документи, якщо поставлене питання виходить за межі компетенції експерта або якщо надані йому матеріали недостатні для вирішення поставленого питання; з'явитися до слідчого, прокурора, суду і дати відповіді на запитання під час допиту; не розголошувати без дозволу компетентних суб'єктів інформацію, що стала йому відома у зв'язку з проведенням експертизи; прийняти до виконання доручену йому експертизу»;

5) статтю 13 Закону України «Про судову експертизу» варто доповнити такими правами, як: знайомитися з матеріалами кримінального провадження, що стосуються предмета дослідження; складати окремий висновок, у разі незгоди з іншими експертами; відмовитися від давання висновку, якщо поданих йому матеріалів недостатньо для виконання покладених на нього обов'язків або поставлені питання виходять за межі його компетенції; на забезпечення безпеки за наявності відповідних підстав;

6) в статті 14 Закону України «Про судову експертизу» закріпити, що експерта за наявності відповідних підстав може бути притягнуто до кримінальної, адміністративної, дисциплінарної та матеріальної відповідальності;

7) необхідно закріпити адміністративно-правовий статус експертів, які працюють поза державними спеціалізованими експертними установами.

З метою вдосконалення організаційно-правових засад взаємодії експертних установ з правоохоронними органами запропоновано внести наступні зміни до законодавства:

1) з метою уникнення можливості впливу представників правоохоронних органів на результати проведення експертизи, вважаємо, що державні спеціалізовані експертні установи доцільно вивести з підпорядкування міністерств та забезпечити їх самостійне і незалежне функціонування;

2) з метою уникнення випадків одночасного призначення стороною обвинувачення та стороною захисту експертизи щодо того ж об'єкта та з тих же питань необхідно закріпити процедуру взаємного інформування сторін про призначення та проведення експертизи, а також про надані експертом висновки;

3) закріпити право експерта самостійно отримувати експериментальні зразки для порівняльного дослідження, якщо це передбачено методикою експертного дослідження. Відомості про вчинення вказаної дії повинні бути відображені у висновку експерта;

4) нормативно закріпити основні напрямки взаємодії експерта з правоохоронними органами.

З метою вдосконалення адміністративного законодавства у сфері взаємодії експертних установ з правоохоронними органами запропоновано розробити типові статuti експертних установ за кожним видом судово-експертної діяльності та інструкції з організації їх взаємодії з правоохоронними органами за кожним із напрямків такої взаємодії.

Визначено позитивні риси зарубіжного досвіду залучення експертів до взаємодії з правоохоронними органами, які доцільно запровадити в Україні, а саме: одноразове приведення експерта до присяги, що означає те, що в подальшому він буде чесно й добросовісно виконувати свої обов'язки; чітка регламентація порядку залучення приватних експертів та інших спеціалістів до кримінального провадження; залучення експерта в змагальний процес аналогічно досвіду США; запровадження електронної бази даних, у якій

фіксуються всі експертні дії в конкретній справі; нормативне закріплення вимог до змісту висновку експерта, зокрема щодо його зрозумілості та однозначності; запровадження ієрархії посад експертів; членство експертних установ у міжнародних судово-експертних мережах.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення та нове вирішення наукового завдання – визначення сутності, змісту та розкриття особливостей адміністративно-правових засад взаємодії експертних установ з правоохоронними органами, що лягло в основу вироблення відповідних пропозицій і рекомендацій щодо їх удосконалення. В результаті проведеного дослідження сформульовано ряд висновків, пропозицій і рекомендацій, спрямованих на досягнення поставленої мети.

1. Взаємодію експертних установ з правоохоронними органами визначено як засновану на нормах законодавства спільну, узгоджену за цілями, завданнями, часом, місцем та іншими умовами їх діяльність, спрямовану на виконання завдань у сфері кримінального провадження та інші випадки застосування спеціальних знань.

2. Завдання експертних установ, у тому числі як суб'єктів взаємодії з правоохоронними органами, систематизовано через їх поділ на три групи: 1) завдання з проведення дослідження та надання висновку, до яких віднесено: проведення дослідження за дорученням та матеріалами відповідного правоохоронного органу; проведення відповідно до законодавства оцінки майна та майнових прав, у тому числі завданих збитків; 2) завдання як учасника кримінального провадження, а саме: техніко-криміналістичне забезпечення огляду місць події, інших слідчих дій та оперативно-розшукових заходів; виявлення та збирання доказів, необхідних для проведення експертного дослідження та для кримінального провадження; виявлення за допомогою криміналістичних обліків осіб, причетних до скоєння злочину чи правопорушення; надання в межах компетенції консультацій з питань техніко-криміналістичного забезпечення кримінального провадження; 3) завдання з інформаційно-технічного забезпечення криміналістичної діяльності: ведення обліку знарядь кримінальних правопорушень та інших об'єктів, отриманих чи вилучених під час кримінального провадження; забезпечення в межах

повноважень функціонування інформаційно-пошукових систем та обліків, забезпечення режиму доступу до них.

З'ясовано функції експертів у сфері взаємодії з правоохоронними органами, а саме: 1) правоохоронні, що включають: проведення досліджень та надання експертних висновків за зверненням правоохоронних органів; участь в проведенні слідчих чи інших правоохоронних дій та надання у зв'язку з цим консультацій та роз'яснень; проведення відповідно до законодавства оцінки майна та майнових прав, у тому числі завданих збитків; виявлення за допомогою криміналістичних обліків осіб, причетних до скоєння злочину чи правопорушення; 2) інформаційні, що включають наступні напрямки їх роботи: здійснення інформаційно-аналітичного забезпечення, обробка персональних даних, складання статистичної звітності, забезпечення режиму доступу до інформації; забезпечення функціонування інформаційних обліків відповідно до спеціалізації; взаємодія з вітчизняними та іноземними підприємствами, установами і організаціями з метою обміну досвідом роботи з питань, що належать до її компетенції; надання консультацій та роз'яснень за зверненнями правоохоронних органів і судів; розробка науково-методичних рекомендацій для найбільш ефективного використання спеціальних знань у діяльності правоохоронних органів і судів; вивчення й узагальнення досягнень світової науки, теорії та практики судової експертизи, криміналістики та права України й зарубіжжя; 3) нормотворчі, що полягають у виробленні та внесенні у встановленому порядку пропозицій щодо вдосконалення законодавства з питань діяльності експертів, у тому числі при взаємодії з правоохоронними органами.

3. Компетенцію експертів визначено як сукупність закріплених у законодавстві їх прав та обов'язків, необхідних для проведення дослідження на основі спеціальних знань у галузі науки, техніки, мистецтва, ремесла, тощо об'єктів, явищ і процесів з метою надання висновку з питань, що є або будуть предметом судового розгляду. З'ясовано права експерта у сфері взаємодії з правоохоронними органами, які визначено через їх поділ на групи залежно від мети їх реалізації, а саме: 1) права, що реалізуються з метою проведення

повного, всебічного та об'єктивного дослідження: знайомитися з матеріалами кримінального провадження, що стосуються предмета дослідження; заявляти клопотання про надання додаткових матеріалів і зразків, а також про уточнення поставлених питань; бути присутнім під час проведення процесуальних дій, ставити питання його учасникам, що стосуються предмета дослідження; вказувати у висновку експерта на виявлені в ході проведення судової експертизи факти, які мають значення для справи і з приводу яких йому не були поставлені питання; складати окремий висновок у разі незгоди з іншими експертами; відмовитися від давання висновку, якщо поданих йому матеріалів недостатньо для виконання покладених на нього обов'язків або поставлені питання виходять за межі його компетенції; 2) забезпечувальні права: право на винагороду та відшкодування витрат, пов'язаних із проведенням експертизи, якщо її виконання не є службовим обов'язком; на забезпечення безпеки за наявності відповідних підстав; оскаржувати в установленому законодавством порядку дії та рішення суб'єкта призначення експертизи, що порушують права експерта або порядок проведення експертизи.

Визначено обов'язки експертних установ як суб'єктів взаємодії з правоохоронними органами, які систематизовано в дві групи: 1) пов'язані з проведенням експертного дослідження: провести повне дослідження і дати обґрунтований та об'єктивний письмовий висновок на поставлені питання; забезпечити збереження об'єктів експертизи; у випадках, визначених законодавством, заявити самовідвід; повідомити в письмовій формі про неможливість проведення експертизи та повернути надані матеріали справи та інші документи, якщо поставлене питання виходить за межі компетенції експерта або якщо надані йому матеріали недостатні для вирішення поставленого питання; 2) пов'язані з участю в кримінальному провадженні: з'явитися до слідчого, прокурора, суду і дати відповіді на запитання під час допиту; не розголошувати без дозволу компетентних суб'єктів інформацію, що стала йому відома у зв'язку з проведенням експертизи; прийняти до виконання доручену йому експертизу.

4. Юридичні гарантії діяльності експертів визначено як сукупність встановлених державою та закріплених у законодавстві умов, засобів і способів, що сприяють виконанню поставлених перед ними завдань та забезпечують реалізацію та захист їх прав та законних інтересів. Обґрунтовано, що всі гарантії діяльності експертів при взаємодії з правоохоронними органами доцільно об'єднати в дві групи, а саме: 1) функціональні, які забезпечують ефективну та незалежну діяльність експерта, до яких відносяться: незалежність судових експертів від органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розшування та суду; самостійність експерта при наданні висновку; можливість призначення повторної судової експертизи; право експерта бути присутнім при проведенні розшукових чи слідчих дій; право експерта вимагати надання додаткових матеріалів, необхідних для проведення дослідження; заборона під загрозою відповідальності втручатися в проведення судової експертизи; забезпечення присутності учасників процесу в передбачених законом випадках під час проведення судової експертизи; 2) організаційні, які створюють належні умови для роботи експерта, а саме: належне матеріальне та соціальне забезпечення роботи експерта; інформаційне та кадрове забезпечення експертних установ; закріплення правових засад взаємодії експертних установ з правоохоронними органами.

Юридичну відповідальність експерта визначено як регламентовану законодавством реакцію компетентних державних органів та їх посадових осіб на діяльність експертів з виконання поставлених перед ними завдань та дотримання встановлених законодавством вимог, що виражається в застосуванні щодо них у встановленому порядку заходів впливу особистого, майнового чи організаційного характеру.

5. Адміністративно-правовий механізм взаємодії експертних установ з правоохоронними органами визначено як сукупність взаємопов'язаних адміністративно-правових засобів, способів та форм, за допомогою яких здійснюється регулювання спільної діяльності експертних установ з правоохоронними органами. Обґрунтовано, що основними елементами

адміністративно-правового механізму взаємодії експертних установ з правоохоронними органами є наступні: адміністративно-правові норми; адміністративно-правові відносини; суб'єкти, наділені відповідними адміністративними повноваженнями; акти реалізації норм права; засоби, способи та форми впливу на суспільні відносини; організаційні елементи забезпечення взаємодії експертних установ з правоохоронними органами.

6. Встановлено, що основними напрямками взаємодії експертних установ з правоохоронними органами є: проведення судових експертиз та експертних досліджень; залучення експерта до проведення слідчих дій; залучення експерта для надання пояснень; обмін інформацією; проведення спільних науково-методичних заходів.

7. Під адміністративно-правовими формами взаємодії експертних установ з правоохоронними органами запропоновано розуміти зовнішнє вираження їх погодженої спільної діяльності з виконання поставлених перед ними завдань, що реалізується в межах їх компетенції у встановленому законом порядку з дотриманням певних процедур та спрямоване на досягнення певних результатів. Виокремлено наступні адміністративно-правові форми взаємодії експертних установ з правоохоронними органами: 1) процесуальні: надання експертних висновків; надання консультацій та роз'яснень з питань, на яких вони спеціалізуються; 2) організаційні: а) правові, серед яких: нормотворчість; прийняття індивідуальних нормативно-правових актів; укладення адміністративних договорів; б) неправові, до яких належать: ведення обліків; обмін інформацією; розробка та виконання спільних планів та програм; проведення спільних навчань, заходів наукового чи методичного характеру; розробка спільних методичних матеріалів; проведення спільних нарад, колегій, тощо.

Під методами взаємодії експертних установ з правоохоронними органами запропоновано розуміти сукупність регламентованих законодавством способів, прийомів та засобів їх спільної діяльності та впливу один на одного з метою виконання поставлених перед ними завдань та досягнення відповідних

результатів. З'ясовано, що при взаємодії з правоохоронними органами експерти реалізують наступні групи методів: 1) організаційно-адміністративні, серед яких можна виділити: метод владних приписів; методи контролю; 2) економічні методи, серед яких: методи погодження актів; методи планування; методи інформаційного забезпечення.

8. До організаційних засад взаємодії експертних установ з правоохоронними органами віднесено: 1) визначення цілей та завдань взаємодії, форм та методів спільної діяльності; 2) нормотворче забезпечення взаємодії; 3) прийняття управлінських рішень, їх виконання та контроль за належним виконанням; 4) планування та оцінка результативності взаємодії; 5) інформаційно-аналітичне забезпечення; 6) фінансове та матеріально-технічне забезпечення; 7) кадрове забезпечення; 8) діловодство.

Визначено основні напрямки вдосконалення організаційних засад взаємодії експертних установ з правоохоронними, а саме: потребує модернізації система інформаційного забезпечення такої взаємодії, а саме процес обміну інформацією між суб'єктами та її зберігання; вимагає покращення фінансове та матеріально-технічне забезпечення з урахуванням сучасних потреб; необхідно здійснити уніфікацію діловодства та забезпечити запровадження елементів електронного діловодства в діяльність вказаних суб'єктів; недостатньо уваги приділяється проведенню спільних навчальних та навчально-методичних заходів із вироблення засад взаємодії та вдосконалення діяльності кожного із досліджуваних суб'єктів.

9. Визначено позитивні риси зарубіжного досвіду залучення експертів до взаємодії з правоохоронними органами, які доцільно запровадити в Україні, а саме: одноразове приведення експерта до присяги, що означає те, що в подальшому він буде чесно й добросовісно виконувати свої обов'язки; чітка регламентація порядку залучення приватних експертів та інших спеціалістів до кримінального провадження; залучення експерта в змагальний процес аналогічно досвіду США; запровадження електронної бази даних, у якій фіксуються всі експертні дії в конкретній справі; нормативне закріплення вимог

до змісту висновку експерта, зокрема, щодо його зрозумілості та однозначності; запровадження ієрархії посад експертів; членство експертних установ у міжнародних судово-експертних мережах.

10. Встановлено, що вдосконалення адміністративного законодавства доцільно здійснити за двома напрямками: вдосконалення правової регламентації адміністративно-правового статусу експерта та експертних установ як суб'єктів взаємодії з правоохоронними органами; покращення організаційно-правових засад взаємодії експертних установ з правоохоронними органами. За кожним з указаних напрямків надано обґрунтовані пропозиції щодо внесення змін до законодавства.

З метою вдосконалення адміністративного законодавства у сфері взаємодії експертних установ з правоохоронними органами запропоновано розробити типові статuti експертних установ за кожним видом судово-експертної діяльності та інструкції з організації їх взаємодії з правоохоронними органами за кожним із напрямків такої взаємодії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абламський С. Є., Юхно О. О., Лук'яненко Ю. В. Взаємодія слідчого з іншими органами і підрозділами при розкритті та розслідуванні кримінальних правопорушень: навчальний посібник / за заг. ред. д-ра юрид. наук, професора О. О. Юхна. Харків: « », 2017. 152 с.
2. Авдеєнко Є. А. Суди загальної юрисдикції як суб'єкти адміністративного права: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2015. 191 с.
3. Административное право и процесс: полный курс / Ю. А. Тихомиров. Москва: Юринформцентр, 2001. 652 с.
4. Адміністративне право України : підручник для юрид. вузів і фак. / Ю. П. Битяк, В. В. Богуцький, В. М. Паращук та ін.; за ред. Ю. П. Битяка. Харків: Право, 2000. 520 с.
5. Адміністративне право України в сучасних умовах (виклики початку ХХІ століття): монографія / В. В. Галуцько, В. І. Олефір, М. П. Пихтін, О. О. Онищук, М. М. Новіков, У. О. Палієнко, О. М. Єщук; за заг. ред. В. В. Галуцька. Херсон: ВАТ «Херсонська міська друкарня», 2010. 376 с.
6. Адміністративне право України. Академічний курс: підручник: у 2 т. / ред. кол.: В. Б. Авер'янов (голова). Т. 1: Загальна частина. Київ: Юридична думка, 2004. 584 с.
7. Адміністративне право України. Повний курс: підручник / В. Галуцько, П. Діхтієвський, О. Кузьменко, С. Стеценко та ін. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2018. 446 с.
8. Адміністративне право України: підручник / за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. Т. О. Коломосьць. Київ: «Істина», 2008. 500 с.
9. Адміністративне право України: підручник для юрид. вузів і фак. / Ю. П. Битяк, В. В. Богуцький, В. М. Гаращук та ін.; за ред. Ю. П. Битяка. Харків, 2000. 520 с.

10. Адміністративне право України: підручник / Ю. П. Битяк, В. М. Гаращук, О. В. Дьяченкота ін.; за ред. Ю. П. Битяка. Київ: «Юрінком Інтер», 2005. 544 с.
11. Адміністративне судочинство України: підручник / за заг. ред. Т. О. Коломосьць. Київ: Істина, 2008. 216 с.
12. Алексеев С. С. Право: азбука – теория – философия: Опыт комплексного исследования. Москва: Статут, 1999. 712 с.
13. Алексеев С. С. Проблемы теории права: курс лекций: в 2 т. Т. 1. Свердловск, 1972. 396 с.
14. Алфьоров С. М., Ващенко С. В., Долгополова М. М., Купін А. П. Адміністративне право. Загальна частина: навчальний посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2011. 216 с.
15. Артамонова Е. А. Основы теории доказательств в современном уголовном судопроизводстве: учебное пособие для студентов высших и средних юридических образовательных учреждений. Москва: Юрлитинформ, 2010. 165 с.
16. Афанасьев В. Г. Научное управление обществом. Москва: Политиздат, 1968. 384 с.
17. Бандурка О. М. Основи управління в органах внутрішніх справ України: теорія, досвід, шляхи удосконалення. Харків: Основа, 1996. 398 с.
18. Бандурка О. М. Управління в органах внутрішніх справ України: підручник. Харків: Ун-т внутр. справ, 1998. 480 с.
19. Бандурка О. О. Управління державною податковою службою в Україні: організаційно-правові аспекти: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2007. 499 с.
20. Басова Ю. Ю. Контрольно-наглядова діяльність міліції громадської безпеки: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Кіровоград, 2006. 208 с.
21. Бахрах Д. Н. Административная ответственность: учебное пособие. Москва, 1999. 112 с.

22. Бахрах Д. Н., Хазанов С. Д., Демин А. В. Административное право России: учебник. Москва: Норма, 2002. 623 с.
23. Бахрах Д. Н., Россинский Б. В., Старилов Ю. Н. Административное право: учебник. 3-е изд., пересмотр. и доп. Москва: Норма, 2008. 816 с.
24. Бекбулатова Т. М., Бородаев В. Е. О международно-правовом сотрудничестве в сфере судебно-экспертной деятельности в рамках евразийского экономического сообщества. *Теория и практика судебной экспертизы*. 2013. № 2 (30). С. 132–138.
25. Бибик С. П., Сюта Г. М. Словник іншомовних слів: тлумачення, словотворення та слововживання / за ред. С. Я. Єрмоленко. Харків: Фоліо, 2006. 623 с.
26. Битяк Ю., Константий О. Правова природа адміністративних договорів. *Вісник Академії правових наук України*. 2001. № 3 (26). С. 101–109.
27. Бідюкова М. С. Поняття матеріального забезпечення працівників ОВС. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2007. № 4. С. 93–97.
28. Білодід І. М. Адміністративно-правовий статус органів прокуратури в умовах реформування правоохоронної системи України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2016. С. 50–51.
29. Большой толковый словарь русского языка / сост. и гл. ред. С. А. Кузнецов. СПб.: Норинт, 2000. 1536 с.
30. Большой юридический словарь / под ред. А. Я. Сухарева, В. Е. Крутских. 2-е изд., перераб. и доп. Москва: ИНФРА-М, 2003. 704 с.
31. Боржецька Н. Л. Поняття «форма закінчення досудового розслідування». *Підприємництво, господарство і право*. 2014. № 10. С. 76–81.
32. Бородин С. В. Некоторые вопросы взаимодействия оперативного работника и следователя охраны общественного порядка. *Сборник трудов ВНИИ МООП*. Москва, 1967. С. 20–29.
33. Бурбика В. О. Методи взаємодії органів місцевого самоврядування з правоохоронними органами. *Науковий вісник Ужгородського державного університету. Серія «Право»*. 2014. Вип. 29. Ч. 2. Т. 3. С. 98–100.

34. Бурбика В.О. Адміністративно-правові засади взаємодії органів місцевого самоврядування з правоохоронними органами: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Суми, 2017. 245 с.
35. Ведерніков Ю. О. Адміністративне право України: навчальний посібник. Київ: Центр навчальної літератури, 2005. 336 с.
36. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
37. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2009. 1736 с.
38. Відповідальність органів публічної влади: політичні та правові аспекти: наук. розробка / С. Д. Дубенко, В. І. Мельниченко, Н. Г. Плахотнюк та ін.; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України, Упр. орг. фундам. та приклад. дослідж., каф. права і законотвор. процесу. Київ: НАДУ, 2011. 60 с.
39. Волинка К. Г. Теорія держави і права: навчальний посібник. Київ: МАУП, 2003. 240 с.
40. Галаван З. С. Особливості правового регулювання праці слідчих ОВС як суб'єктів трудового права України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.05. Луганськ, 2009. 200 с.
41. Гвишиани Д. М. Организация и управление. Москва: Наука, 1972. 270 с.
42. Гілін Є. О. Адміністративно-правові основи впровадження інноваційних технологій управління в діяльність органів місцевого самоврядування: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2017. 203 с.
43. Гладун З. С. Адміністративне право України: навчальний посібник-довідник для підготовки до іспиту. Тернопіль: ТНЕУ, 2008. 172 с.
44. Готов О. М. Экспертиза в современном уголовном процессе ФРГ. *Правоведение*. 1978. № 4. С. 68–74.
45. Головач А. В. Гарантії та засоби забезпечення законності та дисципліни керівниками органів державної податкової служби України. *Право*

та управління. 2011. № 1. С. 58–72. URL: http://esteticamente.ru/e-journals/prtup/2011_1/zmist.html.

46. Головченко Л. Правове регулювання судової експертизи. *Феміда-центр (наукова публіцистика)*. 23.07.2015. URL: <http://femidacenter.info/sudebnaya-praktika/pravovoe-regulirovanie-sudebnoj-jekspertizy-perspektivy-i-razvitie.html>.

47. Голосніченко І. П., Голосніченко Д. І. Теорія повноважень, їх легітимність та врахування потреб і інтересів при встановленні на законодавчому рівні. *Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право: збірник наукових праць*. 2011. № 1 (9). С. 147–155.

48. Голосніченко І. П., Стахурський М. Ф., Золотарьова Н. І. Адміністративне право України: основні поняття: навчальний посібник. Київ: ГАН, 2005. 232 с.

49. Гончаренко О. В. Актуальні питання притягнення суддів до відповідальності (частина друга). *Вісник Вищої ради юстиції*. 2011. № 2 (6). С. 19–33. URL: http://www.vru.gov.ua/content/article/visnik06_03.pdf.

50. Горшенев В. М., Шахов И. Б. Контроль как правовая форма деятельности. Москва: Юридическая литература, 1987. 176 с.

51. Гумін О. М., Пряхін Є. В. Адміністративно-правове забезпечення: поняття та структура. *Наше право*. 2014. № 4. С. 46–50.

52. Гурней Б. Введение в науку управления. Пер. с фр. Москва: Прогресс, 1969. 430 с.

53. Гусарєв С. Д., Тихомиров О. Д. Юридична деонтологія (Основи юридичної діяльності): навчальний посібник. Київ: Знання, 2005. 655 с.

54. Гусаров С. М. Адміністративно-юрисдикційна діяльність органів внутрішніх справ України: навчальний посібник. Київ, Харків: НікаНова. 2011. 360 с.

55. Данилкин И. А. Взаимодействие следственных и экспертно-криминалистических подразделений органов внутренних дел. Москва: Юрлитинформ, 2000. 184 с.

56. Державне управління проблеми адміністративно-правової теорії та практики / за заг. ред. В. Б. Авер'янова. Київ: Факт, 2003. 384 с.
57. Дикань Н. В., Борисенко І. І. Менеджмент: навчальний посібник. Київ: Знання, 2008. 389 с.
58. Діловодство і документація: навчально-методичний посібник / уклад. П. О. Добродумов. Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2014. 209 с.
59. Додин Е. В. Место и роль норм административного права в регулировании общественных отношений в Украине. *Актуальні проблеми держави і права: збірник наукових праць*. Одеса: Юридична література, 2003. Вип. 19. С. 17–25.
60. Доманський В. А. Державне управління пожежною безпекою України (організаційно-правовий аналіз за матеріалами діяльності Державного департаменту пожежної безпеки): дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2004. 202 с.
61. Дудич А. В. Експерт як учасник кримінального провадження: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Одеса, 2016. 253 с.
62. Емельянов С. А. Предупреждение правонарушений средствами общего надзора прокуратуры. Москва: Юридическая литература, 1980. 120 с.
63. Енциклопедичний словник з державного управління / уклад.: Ю. П. Сурмін, В. Д. Бакуменко, А. М. Михненко та ін.; за ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трощинського, Ю. П. Сурміна. Київ: НАДУ, 2010. 820 с.
64. Жигалов Н. Ю., Хоменко А. Н. Ответственность в профессиональной деятельности судебного эксперта. *Вестник Томского государственного университета*. 2011. № 343 С. 128–130.
65. Жуковська Л. Е., Борисевич Є. Г., Стрельчук Є. М. Теорія організацій: навчальний посібник. Одеса: ОНАЗ ім. О.С. Попова, 2011. 147 с.
66. Загальна теорія держави і права / за ред. В. В. Копейчикова. Київ: Юрінком, 1997. 320 с.

67. Загальна теорія держави і права: підручник для студ. юрид. вищих навч. закл. / М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін.; за ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України М. В. Цвіка, д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України О. В. Петришина. Харків: Право, 2009. 584 с.

68. Загальна теорія держави і права: підручник для студентів юридичних спеціальностей вищих навчальних закладів / М. В. Цвік, В. Д. Ткаченко, Л. Л. Богачова та ін.; за ред. М. В. Цвіка, В. Д. Ткаченка, О. В. Петришина. Харків: Право, 2002. 432 с.

69. Зайчук О. В. Сучасна правова енциклопедія / О. В. Зайчук, О. Л. Копиленко, Н. М. Оніщенко та ін.; за заг. ред. О. В. Зайчука. Київ: Юрінком Інтер, 2010. 384 с.

70. Зарицкий А. В. Гарантии прав личности при реализации юридической ответственности (вопросы теории и практики): автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Коломна, 1999. 21 с.

71. Засулько С. С. Адміністративно-правове регулювання у сфері забезпечення техногенної безпеки в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2006. 20 с.

72. Злочини проти правосуддя: навчальний посібник / за заг. ред. В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. Харків: Нац. юрид. акад. України, 2011. 155 с.

73. Иоффе О. С. Обязательство по возмещению вреда. Москва: Изд-во Ленингр. ун-та, 1952. С. 38–39.

74. Кагановська Т. Є. Кадрове забезпечення державного управління в Україні: монографія. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2010. 330 с.

75. Калетнік Г. М., Мазур А.Г., Кубай О.Г. Державне регулювання економіки: навчальний посібник. Київ: Хай-Тек Прес, 2011. 428 с.

76. Кельман М. С., Мурашин О. Г. Загальна теорія держави і права: підручник. Київ: Кондор, 2006. 477 с.

77. Ківалов С. В. Адміністративне право України: підручник. Одеса: Юридична література, 2003. 893 с.

78. Ківалов С. В., Біла Л. Р. Адміністративне право України: навчально-методичний посібник. Вид. 2-ге, перероб. і доп. Одеса: Юридична література, 2002. 312 с.

79. Клименко Н. І. Міжнародне значення судово-експертної діяльності // Судово-експертна діяльність: сучасний стан та перспективи розвитку: збірник матеріалів круглого столу. Київ: Навчально-науковий інститут підготовки фахівців для експертно-криміналістичних підрозділів Національної академії внутрішніх справ, 2015. С. 165–168.

80. Клименко Н. І., Купрісевич О. А. Міжнародне співробітництво судово-експертних установ. *Вісник кримінального судочинства*. 2015. № 4. С. 130–134.

81. Коваль Л. В. Адміністративне право України: курс лекцій (Загальна частина). Київ: Основи, 1994. 154 с.

82. Коваль Л. В. Адміністративне право: курс лекцій для студентів юрид. вузів та фак. Київ: Вентурі, 1996. 208 с.

83. Ковальова В. В. Шляхи удосконалення організації діяльності експертно-криміналістичної служби МВС України: дис. ... канд. юрид наук: 12.00.09. Київ, 2001. 250 с.

84. Кодекс адміністративного судочинства України: закон України від 06.07.2005 № 2747-IV. *Офіційний вісник України*. 2005. № 32. Ст. 1918.

85. Кодекс України про адміністративні правопорушення: закон України від 07.12.1984 № 8073-X. *Відомості Верховної Ради Української РСР*. 1984. № 51. Ст. 1122.

86. Колодій А. М. Принципи права України. Київ: Юрінком Інтер, 1998. 208 с.

87. Коломоєць П. В. Гарантії реалізації трудових прав поліцейських: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.05. Харків, 2017. 178 с.

88. Коломоєць Т. О. Адміністративне право України: підручник. Вид. 2-ге, змін, і доп. Київ: Істина, 2012. 528 с.

89. Колпаков В. К. Адміністративне право України: підручник. Київ: Юрінком Інтер, 1999. 736 с.
90. Колпаков В. К., Кузьменко О. В. Адміністративне право України: підручник. Київ: Юрінком Інтер, 2003. 544 с.
91. Комзюк А. Т. Адміністративний примус в правоохоронній діяльності міліції України: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2002. 408 с.
92. Комиссарова Я. В. Концептуальные основы профессиональной деятельности эксперта в уголовном судопроизводстве: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.09. Москва, 2013. 684 с.
93. Коренев А. П. Адміністративне право Росії: підручник. У 3-х ч. Ч. I. Москва: МЮИ МВС Росії; Щит-М, 1999. 280 с.
94. Корж В. П. Деякі проблеми взаємодії слідчого з учасниками розкриття та розслідування економічних організованих злочинів. *Вісник прокуратури*. 2000. № 1 (13). С. 60–65.
95. Корнієнко Г. С. Правове регулювання матеріально-технічного забезпечення сільськогосподарських товаровиробників в умовах реформування АПК: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.06. Київ, 2003. 190 с.
96. Короткий тлумачний словник української мови / уклад.: Д. Г. Гринчишин, Л. Л. Гумецька, В. Л. Карпова та ін.; відп. ред. Л. Л. Гумецька. Київ: Радянська школа, 1978. 296 с.
97. Кримінальний кодекс України: закон України від 05.04.2001 № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2001. № 25–26. Ст. 131.
98. Кримінальний процесуальний кодекс України: закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9–10, № 11–12, № 13. Ст. 88.
99. Кудрявцева А. В. Критерии разграничения форм использования специальных знаний в уголовном процессе России // Актуальные вопросы применения уголовного и уголовнопроцессуального законодательства в процессе расследования преступлений (к 90-летию со дня рождения профессора

И. М. Гуткина): сб. матер. межвуз. науч.-прак. конф. в 2-х ч. Ч. 1. Москва: Академия управления МВД России, 2009. С. 84–89.

100. Курс адміністративного права України: підручник / В. К. Колпаков, О. В. Кузьменко, І. Д. Пастух, В. Д. Сущенко та ін. / за ред. В. В. Коваленка. Київ: Юрінком Інтер, 2012. 808 с.

101. Кучинский В. А. Личность, свобода, право. Москва: Юридическая литература, 1978. 180 с.

102. Кучинська О. П. Поняття гарантії забезпечення прав учасників кримінального провадження. *Адвокат*. 2012. № 7. С. 4–8.

103. Кушнарєнко Ю. Д. Шляхи розвитку судово-експертних установ МВС України а контексті взаємодії з європейськими експертно-криміналістичними установами. *Європейські перспективи*. 2011. № 1. Ч. 2. С. 145–150.

104. Лазур Я. В. Методи адміністративно-правового захисту прав і свобод громадян у сфері державного управління. *Форум права*. 2010. № 1. С. 201–207. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2010-1/10ljvcdu.pdf>.

105. Лапта С. П. Правові та наукові основи використання судових експертиз при розслідуванні злочинів: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2006. 235 с.

106. Литовченко О. В. Адміністративно-правові засади організації та функціонування судової системи України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Суми, 2015. 209 с.

107. Лук'янець Д. М. Інститут адміністративної відповідальності: проблеми розвитку: монографія. Київ: Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2001. 220 с.

108. Майорова Л. В. Уголовно-процессуальное законодательство Чешской республики: учебно-методическое пособие / сост. Л. В. Майорова. Красноярск: Издательство Красноярского государственного университета, 1999. 107 с.

109. Макаренко Н. В. Административное право: конспект лекций. 5-е изд., перераб. и доп. Москва: Высшее образование, 2009. 189 с.
110. Максименко Н. О. Правове регулювання нормування праці державних службовців в Україні : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.05. Луганськ, 2010. 193 с.
111. Малиновський В. Я. Державне управління: навчальний посібник. Луцьк: Ред.-вид. відд. «Вежа» Вол. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2000. 558 с.
112. Малько А. В., Шундигов К. В. Цели и средства в праве и правовой политике: монографія. Саратов: Изд-во ГОУ ВПО «Саратовская государственная академия права», 2003. 296 с.
113. Марушев А. Д. Тактичні задачі взаємодії слідчого з експертом-економістом. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2014. № 6. С. 214–217.
114. Матвєєвський О. В. Міжнародно-правове забезпечення судових експертиз: постановка питання. *Митна справа*. 2013. № 6 (90). С. 51–57.
115. Матюхіна Н. П. Управління персоналом: теоретичні та практичні аспекти органів внутрішніх справ України: монографія. Харків, 1999. 285 с.
116. Мацюк В. Я. Використання інформаційного ресурсу підрозділами податкової міліції для прийняття інформаційного рішення: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Ірпінь, 2004. 208 с.
117. Мельник К. Ю. Проблеми правового регулювання трудових відносин службовців правоохоронних органів: монографія. Харків: Харківський національний університет внутрішніх справ, 2009. 360 с.
118. Мельник Р. С., Бевзенко В. М. Загальне адміністративне право: навчальний посібник / за заг. ред. Р. С. Мельника. Київ: Ваїте, 2014. 376 с.
119. Монастирський Г. Л. Теорія організації: навчальний посібник. Київ: Знання, 2008. 319 с. URL: http://pidruchniki.com/20080215/menedzhment/zagalna_harakteristika_organizatsiyi#994.

120. Москалькова Т. Н., Демидов Ю. Н. Памятка по подготовке проектов нормативных актов. Москва: Спартак, 2004. 1994. 259 с.

121. Москвина Т. П. Роль судебно-экспертного партнерства в защите интересов личности, общества и государства // Актуальные проблемы теории и практики судебной экспертизы: докл. и сообщ. на междунар. конф. «Восток–Запад: партнерство в судебной экспертизе», Нижний Новгород, 6–10 сент. 2004 г. Москва; Нижний Новгород, 2004. С. 3–7.

122. Музичук О. М. Контроль за діяльністю правоохоронних органів в Україні: адміністративно-правові засади організації та функціонування: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2010. 481 с.

123. Назар Ю. С. Взаємодія територіальних органів внутрішніх справ із місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування у профілактиці адміністративних правопорушень: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Львів, 2006. 210 с.

124. Науменко С. М. Завдання експертних установ як суб'єктів взаємодії з правоохоронними органами. *Юридичний бюлетень*. 2017. № 5. Т. 3. С. 256–261.

125. Науменко С. М. Адміністративно-правові форми взаємодії експертних установ з правоохоронними органами. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2017. Вип. 43. Т. 4. С. 184–189.

126. Науменко С. М. Юридическая ответственность эксперта при взаимодействии с правоохранительными органами. *Право и закон (Кыргызская Республика)*. 2018. № 3. С. 39–43.

127. Науменко С. М. Щодо змісту адміністративно-правового механізму взаємодії експертних установ з правоохоронними органами. *Юридичний бюлетень*. 2018. № 6. С. 155–160.

128. Науменко С. М. Організаційні засади взаємодії експертних установ з правоохоронними органами. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2018. № 1. Т. 2. С. 156–161.

129. Науменко С. М. Компетенція експертів як суб'єктів взаємодії з правоохоронними органами. *Європейські перспективи*. 2019. № 1. С. 49–55.

130. Науменко С. М. Адміністративно-правові методи взаємодії експертних установ з правоохоронними органами // Правове забезпечення політики держави на сучасному етапі її розвитку: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 4–5 березня 2016 р.). Харків: Східноукраїнська наукова юридична організація, 2016. С. 47–50.

131. Науменко С. М. Юридичні гарантії діяльності експертів як суб'єктів взаємодії з правоохоронними органами // Вплив юридичної науки на розвиток міжнародного та національного законодавства: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 17–18 лютого 2017 року). Харків: ГО «Асоціація аспірантів–юристів», 2017. С. 48–51.

132. Науменко С. М. Функції експертних установ як суб'єктів взаємодії з правоохоронними органами // Людина і закон: публічно-правовий вимір: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Дніпро, 5–6 жовтня 2018 р.). Дніпро: ГО «Правовий світ», 2018. С. 63–66.

133. Неугодніков А. О. Правовий статус адміністративного суду в Україні: адміністративно-правовий аспект: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Одеса, 2006. 162 с.

134. Николаева Т. Г., Елагина Е. В., Шананина Е. М. Некоторые вопросы производства судебной экспертизы негосударственными экспертными учреждениями или лицами, не являющимися государственными экспертами. *КриминалистЪ*. 2011. № 1 (8). С. 77–81.

135. О государственной судебно-экспертной деятельности в Российской Федерации: федеральный закон от 31.05.2001 № 73-ФЗ. URL: http://www.sudexpert.ru/files/norms/fz_gsed.pdf.

136. О судебной экспертизе: закон Республики Узбекистан от 01.06.2010 № ЗРУ-249. URL: http://www.senat.uz/ru/laws/zru-249_01.06.2010.html.

137. О судебно-экспертной деятельности: закон Туркменистана от 08.11.2014. URL: <http://www.turkmenistan.gov.tm/?id=7641>.

138. Ожегов С. И. Толковый словарь русского языка. Москва: Русский язык, 1988. 750 с.
139. Олійник О. О., Галунько В. В., Єщук О. М. Адміністративно-правове регулювання судово-експертної діяльності: монографія. Херсон: Грінь Д. С., 2015. 224 с.
140. Ольшевский А. В. Механизм совершенствования системы управления органами внутренних дел (организационно-правовые вопросы): дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.11. Москва: Академия МВД России, 2004. 283 с.
141. Онищук О. О. Механізм адміністративно-правового запобігання та протидії корупції. *Форум права*. 2010. № 4. С. 686–689. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2010_4_109.
142. Оніщенко Н. М. Правова система: проблеми теорії: монографія. Київ: Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2002. 352 с.
143. Організація управління персоналом в органах внутрішніх справ: монографічне дослідження / В. Д. Сущенко, А. М. Смирнов, О. І. Коваленко, А. А. Смирнов. Київ: Національна академія внутрішніх справ України, 1999. 352 с.
144. Орлів М. С. Підготовка і прийняття управлінських рішень: навчально-методичні матеріали / упоряд. Г. І. Бондаренко. Київ: НАДУ, 2013. 40 с.
145. Орлова О.О. Правове виховання і роль міліції у його здійсненні на сучасному етапі розвитку суспільства (теоретичні та прикладні аспекти): дис. ... канд. наук: 12.00.01. Київ, 2008. 216 с.
146. Основы управления в органах внутренних дел: учебник. Москва: Акад. МВД России, 1998. 362 с.
147. Петришин О. В. Теорія держави і права: підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів / О. В. Петришин, С. П. Погребняк, В. С. Смородинський та ін.; за ред. О. В. Петришина. Харків: Право, 2014. 368 с.

148. Петрова С. В. Механізми забезпечення мотивації працівників у системі охорони здоров'я: державно-управлінський аспект: дис. ... канд. наук з держ. упр.: 25.00.02. Одеса, 2010. 220 с.
149. Петрушенко В. Філософський словник: терміни, персонали, сентенції. Львів: Магнолія 2006, 2011. 352 с.
150. Пилипишин В. П. Щодо сутності мети та завдань державного управління в Україні. *Форум права*. 2010. № 2. С. 377–381.
151. Плішкін В. М. Теорія управління органами внутрішніх справ: підручник / за ред. канд. юрид. наук Ю. Ф. Кравченка. Київ: Національна академія внутрішніх справ України, 1999. 702 с.
152. Погодина И. В. Проблемы планирования в российской юридической практике: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Владимир, 2004. 181 с.
153. Податковий кодекс України: закон України від 02.12.2010 № 2755-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 13–14, № 15–16, № 17. Ст. 112.
154. Поплавська С. Д. Формування готовності студентів медичних коледжів до комунікативної взаємодії у професійній діяльності: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Житомир, 2009. 266 с.
155. Популярна юридична енциклопедія / кол. авт.: В. К. Гіжевський, В. В. Головченко, В. С. Ковальський (кер.) та ін. Київ: Юрінком Інтер, 2003. 528 с.
156. Приходько Х. В. Представницька функція Верховної Ради – парламенту України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02. Київ, 2004. 197 с.
157. Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів: закон України від 23.12.1993 № 3781-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 11. Ст. 50.
158. Про затвердження Інструкції про порядок залучення працівників органів досудового розслідування поліції та Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України як спеціалістів для участі в проведенні огляду місця події: наказ МВС України від 03.11.2015 № 1339 // База даних «Законодавство

України»/Верховна

Рада

України.

URL:

<http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1392-15>.

159. Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень: наказ Міністерства юстиції України від 08.10.1998 № 53/5 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98>.

160. Про затвердження Методики визначення належності бюджетних програм до сфери інформатизації: наказ Державного комітету зв'язку та інформатизації України від 06.06.2003 № 97 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon.nau.ua/doc/?code=z0512-03>.

161. Про затвердження Положення про експертно-кваліфікаційні комісії та атестацію судових експертів: наказ Міністерства юстиції України № 301/5 від 03.03.2015 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0249-15/paran7#n7>.

162. Про затвердження Положення про Експертну службу Міністерства внутрішніх справ України: наказ Міністерства внутрішніх справ України від 03.11.2015 № 1343 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z1390-15>.

163. Про затвердження Порядку планування, формування, створення, функціонування, супроводження, систематизації електронних інформаційних ресурсів Міністерства економіки України та доступу до них: наказ Міністерства економіки України від 16.07.2010 № 854 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon.nau.ua/doc/?code=v0854665-10>.

164. Про інформацію: закон України від 02.10.1992 № 2657-XII. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1992. № 48. Ст. 650.

165. Про наукову і науково-технічну експертизу: закон України від 10.02.1995 № 51/95-ВР. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 1995. № 9. Ст. 56.

166. Про організацію взаємодії підрозділів Експертної служби МВС із територіальними органами з надання сервісних послуг МВС: наказ Міністерства внутрішніх справ України від 18.01.2016 № 28 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0204-16>.

167. Про судову експертизу: закон України від 25.02.1994 № 4038-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 28. Ст. 232.

168. Проблеми судово-експертної діяльності в Україні / Оновлена країна: веб-сайт. URL: http://onovlenakraina.com/blog_view_37.html.

169. Прокопенко О. Ю. Адміністративно-правові засади діяльності органів Національної поліції України як суб'єкта забезпечення правопорядку у регіоні: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2017. 455 с.

170. Пугач А. О. Сутність процесу інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної виконавчої влади України. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=165>.

171. Пчеліна О. В. Теоретичні засади формування та реалізації методики розслідування злочинів у сфері службової діяльності: дис. ... д-ра юрид. наук. Харків, 2017. 568 с.

172. Репешко П. І. Вплив відомчої незалежності експертної служби на об'єктивність судово-експертної діяльності. *Карпатський правничий часопис*. 2013. № 3. С. 77–85.

173. Реформування державного управління в Україні: проблеми і перспективи / В. В. Цветков (наук. кер.), С. Д. Дубенко, Н. Р. Нижник та ін. Київ: Оріяни, 1998. 364 с.

174. Решетникова И. В. Доказательственное право Англии и США. Екатеринбург: Изд-во УрГЮА, 1997. 240 с.

175. Рішення Конституційного Суду України від 13.12.2001 № 18-рп/2001 у справі за конституційним поданням народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень абзацу

четвертого статті 2, частини другої статті 6, частини першої, другої статті 10 Закону України «Про молодіжні та дитячі громадські організації» (справа про молодіжні організації). *Офіційний вісник України*. 2001. № 51. Ст. 2310.

176. Рішення Конституційного Суду України від 09.07.1998 р., № 12-рп/98 у справі за конституційним зверненням Київської міської ради професійних спілок щодо офіційного тлумачення частини 3 статті 21 КЗпП України // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=v012p710-98>.

177. Романенко Л. М. Розвиток організації судово-експертної діяльності в Україні з урахуванням досвіду деяких зарубіжних країн. *Право та управління*. 2012. № 1. С. 444–452.

178. Русецкий А. А. Поняття адміністративно-правового механізму взаємодії та координації діяльності правоохоронних органів на регіональному рівні. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2018. Вип. 5. С. 107–111.

179. Русецкий А. А. Завдання та функції правоохоронних органів як суб'єктів взаємодії та координації на регіональному рівні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2017. Вип. 43. Т. 4. С. 123–127.

180. Русецкий А. А. Адміністративно-правове забезпечення взаємодії та координації діяльності правоохоронних органів на регіональному рівні в Україні: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2019. 442 с.

181. Рябченко О. П. Держава і економіка: адміністративно-правові аспекти взаємовідносин: монографія / за заг. ред. О. М. Бандурки. Харків: Вид-во Ун-ту внутр. справ, 1999. 304 с.

182. Селюков В. С. Адміністративно-правове забезпечення освітніх процесів в Україні для внутрішньо переміщених осіб. URL: <http://univd.edu.ua/science-issue/scientist/118>.

183. Серьогіна С. Г. Теоретично-правові та організаційні засади функціонування інституту президентства в Україні. Харків: Ксілон, 2001. 278 с.

184. Синчук В. Л. Адміністративно-правові засади контролю за діяльністю органів прокуратури України: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2014. 407 с.
185. Сікорський О. П. Поняття концепції органу виконавчої влади. *Гуманітарний вісник НУК*. Миколаїв: НУК, 2012. Вип. 5. С. 52–54.
186. Скакун О. Ф. Теорія держави і права: підручник. Пер. з рос. Харків: Консум, 2001. 656 с.
187. Скакун О. Ф. Теорія права і держави: підручник. 2-ге вид. Київ: Алерта; КНТ; ЦУЛ, 2010. 520 с.
188. Скворцов С. С. Адміністративний договір як засіб управлінської діяльності: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Харків: НУВС, 2005. 25 с.
189. Словник української мови: в 11 т. / ред. колег. І. К. Білодід (голова) та ін. Т. 7. Київ: Наукова думка, 1970–1980. 741 с.
190. Словник української мови: в 11 т. / ред. колег. І. К. Білодід (голова) та ін. Т. 3. Київ: Наукова думка, 1972. 654 с.
191. Словник української мови: в 11 т. / ред. колег. І. К. Білодід (голова) та ін. Т. 4. Київ: Наукова думка, 1972. 871 с.
192. Словник.net. URL: <http://www.slovnyk.net/>.
193. Снежко О. В. Конституционные основы государственной защиты прав и свобод человека и гражданина в Российской Федерации: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02. Саратов, 1999. 195 с.
194. Советский энциклопедический словарь / под ред. Прохорова А. М. Москва: Советская энциклопедия, 1989. 1632 с.
195. Современный словарь по общественным наукам / под общ. ред. О. Г. Данильяна, Н. И. Панова. Москва: Эксмо, 2005. 528 с.
196. Соколенко О. Л. Адміністративно-правові засади захисту прав громадян у діяльності правоохоронних органів: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2012. 460 с.

197. Соколов А. Ф., Ремизов М. В. Использование специальных знаний в уголовном судопроизводстве: учебное пособие. Ярославль: Яросл. гос. ун-т, 2010. 106 с.
198. Статут Харківського науково-дослідного інституту судових експертиз ім. Заслуженого професора М. С. Бокаріуса Міністерства юстиції України. URL: <http://www.hniise.gov.ua/14136-statut.html>.
199. Стеценко С. Г. Адміністративне право України: навчальний посібник. Київ: Атіка, 2007. 624 с.
200. Стойко Н. Г., Шагинян А. С. Уголовный процесс Англии и Уэльса, Бельгии и Дании: сравнительно-правовой аспект. Красноярск: Красноярский государственный университет, 1997. 82 с.
201. Судебные и правоохранительные органы Украины: ученик / под ред. А. М. Бандурки. Харьков: Университет внутренних дел, 1999. 350 с.
202. Сулейманов Т. А., Павлухин А. Н., Эриашвили Н. Д. Механизм и формы реализации норм уголовного права: монография. Москва: ЮНИТИ–ДАНА, Закон и право, 2007. 288 с.
203. Сулік Н. І. Інформаційна система як організаційний ресурс інформаційного забезпечення організацій. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. Київ, 2003. Вип. 41. Ч. 2. С. 192–197.
204. Сурилов А. В. Теория государства и права: учебное пособие. Одесса: Высшая школа, 1989. 439 с.
205. Сучасний тлумачний словник української мови: 100 000 слів / за заг. ред. д-ра філол. наук, проф. В. В. Дубічинського. Харків: ВД «ШКОЛА», 2009. 1008 с.
206. Татаров О. Ю., Чернявський С. С. Досвід Грузії щодо реалізації нового кримінального процесуального законодавства в діяльності органів внутрішніх справ. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2013. № 2. С. 390–400.

207. Телегина Т. Д. Использование специальных знаний в современной практике расследования преступлений: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Москва, 2008. 24 с.
208. Телешун С. О. Політична аналітика в системі публічного управління: навчальний посібник / Національна академія держ. управління при Президентіві України; кафедра політичної аналітики та прогнозування. Київ: НАДУ, 2008. 284 с.
209. Теория государства и права: курс лекций / под ред. Н. И. Матузова, А. В. Малько. Москва: Юристъ, 1997. 672 с.
210. Теория государства и права: курс лекций / под. ред. Н. И. Матузова, А. В. Малько. 2-е изд., перераб. и доп. Москва: Юристъ, 2000. 776 с.
211. Терещенко Т. В. Теорія організації: навчальний посібник. Хмельницький: Хмельницький університет управління та права, 2015. 336 с.
212. Тертишник В. М. Науково-практичний коментар до Кримінально-процесуального кодексу України. Київ: А. С. К., 2004. 1056 с.
213. Тихомиров Ю. А. Государство на рубеже тысячелетий. *Государство и право*. 1997. № 2. С. 24–32.
214. Ткаченко Н. М. Суб'єкти судово-експертної діяльності в сучасній системі експертного забезпечення кримінального провадження: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Х.арків, 2017. 194 с.
215. Ткаченко А. О. Поняття компетенції державного органу. *Часопис Київського університету права*. 2009. № 4. С. 192–197.
216. Ткаченко О. В. Методологічні засади дослідження кадрового забезпечення державного управління освітою в Україні. *Вісник Київського Національного університету ім. Т. Г. Шевченка*. 2014. № 1 (1). С. 88–91.
217. Трофименко В. М. Уголовно-процессуальные гарантии и их схема // Проблемы совершенствования укрепления законодательства и повышение эффективности правоприменительной деятельности: тематический сборник научных трудов / отв. ред. Н. И. Панов. Харків: Право, 1997. С. 170–176.

218. Уголовно-процессуальный кодекс: закон Республики Казахстан от 04.06.2014 № 231-V/. URL: http://online.zakon.kz/Document/?doc_id=31575852.

219. Уголовно-процессуальный кодекс: закон Российской Федерации от 18.12.2001 № 174-ФЗ. URL: <http://zakonbase.ru/upk/>.

220. Управління в митній службі: підручник / Ю. Д. Кунєв, І. М. Коросташова, А. В. Мазур, С. П. Шапошник; Держ. мит. служба України, Акад. мит. служби України. Київ: Центр навчальної літератури, 2006. 406 с. URL: <http://readbookz.com/pbooks/book-10/ua/chapter-667/>.

221. Фелик В. І. Адміністративно-правове забезпечення профілактичної діяльності Національної поліції України: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2017. 480 с.

222. Философский словарь / под ред. И. Т. Фролова. 7 изд., перераб. и доп. Москва: Республика, 2001. 719 с.

223. Философский словарь / под ред. М. М. Розенталя. Москва: Политиздат, 1972. 496 с.

224. Финансовое право: учебник для студ. высш. учеб. заведений, обуч. по напр. и спец. «Юриспруденция» / Н. М. Артемов, О. Н. Горбунова, И. Г. Денисова и др.; О. Н. Горбунова (отв. ред.). Москва: Юристъ, 1996. 400 с.

225. Філософський словник / за ред. акад. В. І. Шинкарука. 2-е перероб. вид. Київ: Головна редакція УРЕ, 1986. 796 с.

226. Хазиев Ш. Н. Особенности организации судебных экспертиз в странах англо-американского права. *Теория и практика судебной экспертизы*. 2007. №4 (8). С. 218–220.

227. Хазиев Ш. Н. Теоретические основы и организация международного сотрудничества в области судебно-экспертной деятельности: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.12. Москва, 2016. 43 с.

228. Харитонов О. І. Адміністративно-правові відносини: концептуальні засади та правова природа: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07. Одеса, 2004. 410 с.

229. Харченко Д. А. Судебная экспертиза в российском уголовном судопроизводстве: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Иркутск, 2006. 213 с.
230. Хропанюк В. Н. Теория государства и права / под ред. В. Г. Стрекозова. Москва: Интерстиль, 2000. 377 с.
231. Чубенко А. Г. Правові засади фінансування Міністерства внутрішніх справ України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2004. 171 с.
232. Шереметьєва О. Ю. Правове регулювання валютних ризиків на авіатранспорті // Повітряне і космічне право: матеріали V міжнародної наук.-техн. конф. «Авіа-2003». Київ, 2003. Т. 8. С. 851–855.
233. Шестопалова Л. М. Теорія держави і права: навчальний посібник. Київ: Прецедент, 2006. 197 с.
234. Шоптенко С. С. Адміністративно-юрисдикційна діяльність правоохоронних органів в Україні / за заг. ред. О. М. Музичука. Харків: Константа, 2018. 436 с.
235. Шоптенко С. С. Система правоохоронних органів України. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2017. Вип. 3. С. 150–155.
236. Шоптенко С. С. Форми адміністративно-юрисдикційної діяльності правоохоронних органів. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2016. № 5. С. 91–95.
237. Шоптенко С. С. Щодо змісту поняття «правоохоронний орган». *Прикарпатський юридичний вісник*. 2017. № 3. С. 101–105.
238. Эртевциан А. Н. Современные формы организации экспертизы и экспертных учреждений в Англии и США. *Правоведение*. 1961. № 2. С. 138–142.
239. Юридична енциклопедія: в 6 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) та ін. Т. 4. Київ: Українська енциклопедія, 2002. 720 с.
240. Юридична енциклопедія: в 6 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) та ін. Т. 2. Київ: Українська енциклопедія, 1999. 741 с.
241. Юридична енциклопедія: в 6 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) та ін. Т. 5. Київ: Українська енциклопедія, 2003. 736 с.

242. Юридичний словник / за ред. Б. М. Бабія, Ф. Г. Бурчака, В. М. Корецького, В. В. Цветкова. Київ: ГУРЕ, 1983. 872 с.

243. Юридичний словник-довідник / за ред. Ю. С. Шемшученка. Київ: Феміна, 1996. 695 с.

244. Юридичні терміни: тлумачний словник / В. Г. Гончаренко, П. П. Андрушко, Т. П. Базова та ін.; за ред. В. Г. Гончаренка. 2-ге вид. стереотипне. Київ: Либідь, 2004. 320 с.

245. Ян де Киндер. Европейская сеть судебно-экспертных учреждений (ENFSI). *Теория и практика судебной экспертизы*. 2011. № 4 (24). С. 200–204.

246. Rassat M-L. Forensic expertise and the law of evidence in France. *Forensic expertise and the law of evidence*. North-Holland, Amsterdam/Oxford/New York/Tokyo, 1993. P. 52–62.

247. Strafprozeßordnung (StPO) der BRD (in der Fassung der Bekanntmachung vom 7. April 1987 (BGBl. I S. 1074, 1319), die zuletzt durch Artikel 5 des Gesetzes vom 23. Juni 2011 (BGBl. I S. 1266) geändert worden ist). URL: <http://www.gesetze-im-internet.de/stpo/>.

ДОДАТКИ

Додаток 1

Список публікацій здобувача

1. Наumenко С. М. Завдання експертних установ як суб'єктів взаємодії з правоохоронними органами. *Юридичний бюлетень*. 2017. № 5. Т. 3. С. 256–261.
2. Наumenко С. М. Адміністративно-правові форми взаємодії експертних установ з правоохоронними органами. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2017. Вип. 43. Т. 4. С. 184–189.
3. Наumenко С. М. Юридическая ответственность эксперта при взаимодействии с правоохранительными органами. *Право и закон (Кыргызская Республика)*. 2018. № 3. С. 39–43.
4. Наumenко С. М. Щодо змісту адміністративно-правового механізму взаємодії експертних установ з правоохоронними органами. *Юридичний бюлетень*. 2018. № 6. С. 155–160.
5. Наumenко С. М. Організаційні засади взаємодії експертних установ з правоохоронними органами. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2018. № 1. Т. 2. С. 156–161.
6. Наumenко С. М. Компетенція експертів як суб'єктів взаємодії з правоохоронними органами. *Європейські перспективи*. 2019. № 1. С. 49–55.
7. Наumenко С. М. Адміністративно-правові методи взаємодії експертних установ з правоохоронними органами // Правове забезпечення політики держави на сучасному етапі її розвитку: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 4–5 березня 2016 р.). Харків: Східноукраїнська наукова юридична організація, 2016. С. 47–50.
8. Наumenко С. М. Юридичні гарантії діяльності експертів як суб'єктів взаємодії з правоохоронними органами // Вплив юридичної науки на розвиток міжнародного та національного законодавства: матеріали міжнародної науково-

практичної конференції (м. Харків, 17–18 лютого 2017 року). Харків: ГО «Асоціація аспірантів–юристів», 2017. С. 48–51.

9. Наumenко С. М. Функції експертних установ як суб'єктів взаємодії з правоохоронними органами // Людина і закон: публічно-правовий вимір: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Дніпро, 5–6 жовтня 2018 р.). Дніпро: ГО «Правовий світ», 2018. С. 63–66.

АКТИ ВПРОВАДЖЕНЬ

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Відповідальний секретар

Кримінологічної асоціації України

доктор юридичних наук, професор

О. М. Литвинов

2019 року

А К Т

про впровадження результатів дисертаційного дослідження здобувача наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право Науменка Сергія Михайловича «Адміністративно-правові засади взаємодії експертних установ з правоохоронними органами» у наукову діяльність Кримінологічної асоціації України

Комісія в складі:

1. Яценка А. М. – доктора юридичних наук, доцента, члена Кримінологічної асоціації України

2. Кондратова Д. Ю. – кандидата юридичних наук, доцента, члена Кримінологічної асоціації України.

3. Авдєєва О. О. – кандидата юридичних наук, члена Кримінологічної асоціації України.

цим актом засвідчує, що результати дисертаційного дослідження Науменка Сергія Михайловича «Адміністративно-правові засади взаємодії експертних установ з правоохоронними органами», поданого на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.07 – адміністративне право та процес; фінансове право; інформаційне право, використовуються у наукових дослідженнях Кримінологічної асоціації України.

Зокрема при: 1) визначенні системи правоохоронних органів, які взаємодіють з експертними установами; 2) узагальненні завдань та функцій експертних установ як суб'єктів взаємодії з правоохоронними органами;

3) розкритті компетенції експертних установ при взаємодії з правоохоронними органами; 4) наданні консультативно-дорадчої допомоги щодо супроводження правотворчого процесу експертних установ України; 5) розробці пропозицій та рекомендацій щодо удосконалення національного законодавства, яке регулює діяльність експертних установ України.

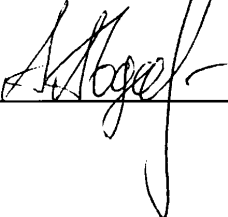
Впровадження результатів дисертаційного дослідження Науменка Сергія Михайловича «Адміністративно-правові засади взаємодії експертних установ з правоохоронними органами» в наукову діяльність Кримінологічної асоціації України забезпечило розширення науково-методичного інструментарію експертно-кримінологічного дослідження нормативно-правових актів і їх проектів з питань діяльності експертних установ України.

Результати дисертаційного дослідження Науменка Сергія Михайловича «Адміністративно-правові засади взаємодії експертних установ з правоохоронними органами» мають необхідний теоретичний рівень та практичну спрямованість, сприятимуть підвищенню якості правового регулювання правоохоронної діяльності.

Члени комісії

 (А. М. Ященко)

 (Кондратов Д. Ю.)

 (Авдєєв О. О.)

11 лютого 2019 року

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Директор Харківського
науково-дослідного інституту
судових експертиз
ім. засл. проф. М.С. Бокаріуса
доктор юридичних наук, професор,
заслужений юрист України

О. М. Ключев

2019 року

А К Т

про впровадження результатів дисертаційного дослідження Науменка Сергія Михайловича «Адміністративно-правові засади взаємодії експертних установ з правоохоронними органами», поданого на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.07 – адміністративне право та процес; фінансове право; інформаційне право у практичну діяльність науково-дослідного інституту судових експертиз ім. засл. проф. М.С. Бокаріуса

Комісія в складі:

1. Спіциної Ганни Олександрівни, завідувачу лабораторії теоретичних досліджень, редакційно-видавничої та науково-методичної діяльності Харківського науково-дослідного інституту судових експертиз ім. Засл. проф. М.С. Бокаріуса, доктора юридичних наук, доцента.
2. Петрової Ірини Анатоліївни, головного наукового співробітника Харківського науково-дослідного інституту судових експертиз ім. Засл. проф. М.С. Бокаріуса, доктора юридичних наук, професора.
3. Хоши Вадима Віталійовича, завідувача відділом аспірантури та докторантури Харківського науково-дослідного інституту судових експертиз ім. Засл. проф. М.С. Бокаріуса, кандидата юридичних наук.

цим актом засвідчує, що результати дисертаційного дослідження Науменка Сергія Михайловича «Адміністративно-правові засади взаємодії експертних установ з правоохоронними органами», поданого на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.07 – адміністративне право та процес; фінансове право; інформаційне право використовуються у практичній діяльності науково-дослідного інституту судових експертиз ім. засл. проф. М.С. Бокаріуса.

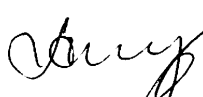

Зокрема при: визначенні адміністративно-правових форм та методів взаємодії експертних установ з правоохоронними органами; встановленні організаційних засад взаємодії експертних установ з правоохоронними органами; обґрунтуванні основних напрямків вдосконалення адміністративного законодавства, яке регулює взаємодію експертних установ з правоохоронними органами.

Впровадження результатів дисертаційного дослідження Науменка Сергія Михайловича «Адміністративно-правові засади взаємодії експертних установ з правоохоронними органами» у практичну діяльність науково-дослідного інституту судових експертиз ім. засл. проф. М. С. Бокаріуса забезпечило розширення науково-методичного інструментарію під час опрацювання зарубіжного досвіду діяльності судово-експертних установ та можливостей його використання в Україні.

Пропозиції дисертанта щодо розвитку юридичних гарантій експертних установ у взаємовідносинах з правоохоронними органами взято за основу для підготовки відповідних методичних рекомендацій.

Результати дисертаційного дослідження Науменка Сергія Михайловича «Адміністративно-правові засади взаємодії експертних установ з правоохоронними органами» мають необхідний теоретичний рівень та практичну спрямованість, сприятимуть підвищенню якості правового регулювання діяльності експертних установ.

Члени комісії

 Г.О. Спіцина
 І.А. Петрова
 В.В. Хоша

Міністерство освіти і науки України

Сумський державний університет

Сумського державного університету

В.Д. Карпуша

« 14 » лютого 2019 р.

АКТ

про впровадження в освітній процес результатів дисертаційного дослідження здобувача Науменка Сергія Михайловича «Адміністративно-правові засади взаємодії експертних установ з правоохоронними органами» на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право

Комісія у складі:

Голова – директор ННІ права, д.ю.н., професор, Куліш А.М.

Члени комісії – к.ю.н., доцент, доцент кафедри АГПФЕБ Рєзнік О.М.;

– к.ю.н., ст. викладач кафедри АГПФЕБ Колеснікова М.В.

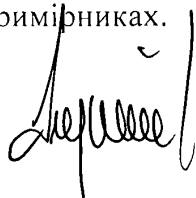
Комісія склала цей акт з приводу розгляду результатів дисертаційного дослідження здобувача Науменка Сергія Михайловича «Адміністративно-правові засади взаємодії експертних установ з правоохоронними органами» і їх використання в освітньому процесі з дисциплін «Адміністративне право», «Судові та правоохоронні органи», кафедри кримінально-правових дисциплін та судочинства і кафедри адміністративного, господарського права та фінансово-економічної безпеки Сумського державного університету.

Висновок: комісія вважає, що результати проведеного дослідження здобувачем Науменком Сергієм Михайловичем «Адміністративно-правові засади взаємодії експертних установ з правоохоронними органами» отримані на основі ґрунтовного аналізу та вивчення сутності та особливостей адміністративно-правових засад взаємодії експертних установ з

правоохоронними органами, а також шляхів їх удосконалення, мають комплексний характер та використовуються під час проведення лекцій, семінарських і практичних занять кафедри кримінально-правових дисциплін та судочинства і кафедри адміністративного, господарського права та фінансово-економічної безпеки Сумського державного університету зі студентами при вивченні дисциплін «Адміністративне право», «Судові та правоохоронні органи».

Акт виконаний у 2-х примірниках.

Голова комісії

А.М. Куліш

Члени комісії

О.М. Резнік

М.В. Колеснікова

**НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ
ІНСТИТУТ
ПУБЛІЧНОГО ПРАВА**
вул. Козацька, 116, м. Київ, 03118
Тел. 228-10-31
E-mail: sipl@i.ua
www.sipl.com.ua

**SCIENTIFIC INSTITUTE
OF PUBLIC LAW**
116 Kozatska Str., Kyiv, 03118
Tel. 228-10-31
E-mail: sipl@i.ua
www.sipl.com.ua

12.02.2019 р. № _____

На № _____ від _____

ДОВІДКА

про використання результатів дисертації здобувача наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право Науменка Сергія Михайловича «Адміністративно-правові засади взаємодії експертних установ з правоохоронними органами» під час внесення змін і доповнень до законодавства, що регламентує взаємодію експертних установ з правоохоронними органами

Повіdomляємо спеціалізованій вченій раді Д 55.051.07 Сумського державного університету, що результати дисертації Науменка Сергія Михайловича «Адміністративно-правові засади взаємодії експертних установ з правоохоронними органами» спрямовані на: встановлення юридичних гарантій експертних установ у взаємовідносинах з правоохоронними органами; визначення змісту та особливостей юридичної відповідальності експертів; окреслення сутності та структури адміністративно-правового механізму взаємодії експертних установ з правоохоронними органами; виокремлення основних напрямків взаємодії експертних установ з правоохоронними органами та інші використовуються Науково-дослідним інститутом публічного права під час розробки пропозицій та рекомендацій щодо удосконалення національного законодавства та розроблення нових нормативно-правових актів з питань діяльності експертних установ України в межах реалізації теми наукового дослідження «Правове забезпечення прав, свобод та законних інтересів суб'єктів публічно-правових відносин» (номер державної реєстрації № 0115U005495).

Директор Інституту

В.В. Галунько